

GYERMEKTANULMÁNY.

A gyermek költészete.

Irta s a váci első nyilvános gyermektanulmányi értekezleten, 1917. május 5-én,
felolvasta **Bognár Pál Cecil**, főgimnáziumi tanár, Komáromban.

A verselgetés főmotívumai.

Sokszor szokták mondani, hogy minden valamire való ember írt, legalább gyermekkorában, verseket. Valóban azt látjuk, hogy a gyermeknek nagy *hajlandósága* van ahhoz, hogy megpróbálja a versfaragást, épen úgy, mint ahogyan nagy kedvvel rajzolgat, amint a kezébe tudja fogni a ceruzát. A felnőttek művészete és a gyermekek játéka nagyon rokon valami.

A verselgetésre a gyermeket eme spontán törekvésen kívül még nagyban ösztökéli az *utánzás* is. A gyermek tevékenységének jó része a felnőttek cselekedeteinek utánzásában merül ki, a legtöbb játék a nagyok foglalkozásainak, mulatságainak végigcsinálása. Ezért főképen akkor lép fel a gyermeknél a verselgetésre való hajlam, amikor az iskolában kezd több verset olvasni, tanulni, amikor hall egyet-mást a költészetről, a költőkről. Az a nimbusz, amely a költő személyét körülveszi, nem marad hatás nélkül a gyermekekre, akiben már egészen kicsi korában él a vágy a dicsőség után.

Miként az egyszerű ember úgy a gyermek gondolatainak vagy érzelmeinek kifejezésére sokkal inkább alkalmas a kötött beszéd, a verses forma a prózánál. A ritmus és a rim iránt való érzék már nagyon korán megnyilvánul, sokkal könnyebben jegyez meg versikéket, mint prózai mondatokat, továbbá amint gúgyogni kezd, már hajlandó mondanivalóit ritmikus sorokba foglalni és ha véletlenül rimelő szavakra bukkan, örömmel ismételgeti.¹⁾ A verses forma

¹⁾ Játékversek vagy csúfolódások: Julcsa—Julcsa, a te neved furcsa-furcsa.

alkalmazása, persze még minden költői tartalom nélkül, a gyermeknél a játéknak egy fajtája, a gyermek minden tevékenységében keresi a játékot, szeret a beszéddel is játszani. Sokszor teljesen értelem nélküli hangokat, szótagokat rak össze, amelyekben azonban bizonyos ritmus és rím észlelhető. Mindezt azért említjük, hogy rámutassunk, mennyire a gyermek természetében gyökerezik a verselés iránt való *hajlam* és így nem csodálkozhatunk rajta, hogy később, midőn már tud némiképen a nyelvvel bánni, nagyon könnyen kapható a versfaragásra.

Ez teszi érthetővé, hogy a gyermekben elég korán nyilvánul a verselés hajlama, sokkal előbb, mint az öntudatos alkotó képesség. Talán legnagyobb ez a hajlam a 10—14. életévek között. Később, midőn verstant és poetikát tanulnak és izlésük is fejlettebb lesz, alább hagy a verselő kedv, mert akkor már felébred a gyermekben az önkritika, kezdi érezni költeményeinek fogyatékosságait és ez a kritika természetesen gátlólag hat költői tevékenységére. Azok, akikben oly nagy a hajlam és a tehetség, hogy evvel az önkritikával is meg tudnak birkózni, továbbra is verselgetnek.

Hogy a versírást elég korán kezdik a gyermekek, azt a következő adatokból is láthatjuk. A kis költők között van két hétéves kis leány és egy hétéves fiú, továbbá egy nyolc éves leány. A többiek legnagyobbbrészt 10—14 évesek, néhányan még valamivel idősebbek.

A 10—14 év között körülbelül egyenletesen oszlanak meg a versek. Egészen pontos statisztikát nem készíthetünk, mert nem mindegyik gyermeknek vannak meg az életrajzi adatai. De vizsgálódásunk természete is kizárja a statisztikai adatoknak túlságos figyelembe vételét. Mikor olyan tevékenységről van szó, amely majdnem minden gyermeknél megtalálható, sokkal jelentősebbek és tanulságosabbak az ilyen adatok. A versköltés azonban inkább az egyes gyermekek egyéni hajlamától függ, nem bizonyos korra, társadalmi helyzetre, stb. jellemző jelenség.

A gyűjtött anyag.

Ami feladatunk a gyermek költészetének sajátosságait megvizsgálni, még pedig annak az említett kritikátlan időszaknak a szüleményeit fogjuk elsősorban szem előtt tartani.

Természetesen, egészen más álláspontot foglalunk el velük szemben, mint egyéb költői alkotások vizsgálatánál. Mi nem esztéti-

kusok vagyunk, hanem gyermekpszichológusok, nem értéktételeket akarunk alkotni ezekről a művekről, hanem meg akarjuk érteni a művek létrehozóit. Nekünk a rossz vers épen olyan értékes, mint a jó, mert egyformán enged bepillantást abba a kis műhelybe, ahol készült: a gyermeki agyba, a gyermeki lélekbe.

Ez az álláspont alaposan megnehezíti a vizsgálatot. A költői művek esztétikai vizsgálatánál bizonyos szelekció már megelőzi ezt a vizsgálatot. Csak azok a művek jönnek tekintetbe, amelyek az átlagos mértéket megütik, ezek legnagyobb részben a nyilvánosság elé kerülnek, könnyen hozzáférhetők. Itt ellenben nincsen helye semmiféle szelekciónak és a versek rendesen egyáltalában nem kerülnek a nyilvánosság elé. Teljes, kimerítő gyűjtésről tehát nem igen lehet szó.

Vizsgálódásunk anyagát a komáromi főgimnázium és polgári leányiskola növendékeinek versei, továbbá a Gyermektanulmányi Múzeum tulajdonában levő versek szolgáltatták. A főgimnázium növendégeitől 50, a polgári leányiskola növendégeitől 80 verset kaptam, a Gyermektanulmányi Múzeumtól 130 darabot, ez összesen 260 darab. Ebből fiúktól való 57 darab, leányoktól 203 darab.

A komáromi gyűjtés világosan mutatja, hogy mennyire el van terjedve a versírás a gyermekek között. A 130 vers az első felszólításra rögtön a kezeim között volt. Érdekes, hogy a leányok mennyivel több verset írnak, mint a fiúk. A gyűjtött versek szerzőinek száma 71, ezek közül 18 fiú, 53 leány, tehát jóval több leány versel, mint fiú. Az egyes leány szerzők produkáló képessége is sokkal nagyobb a fiúkénál. A fiúk közül legtöbb verset írt, egy kis komáromi I. osztályos gimnazista, akinek anyanyelve német, nem régóta tud magyarul, és még most sem beszél tökéletesen; verseinek száma 15. A leányok közül legtöbb verset, 63-at, írt Fenyvessy Kató, (14 éves), akinek költeményei nyomtatásban is megjelentek, utána következik Nagy Évike (11 éves), 32 verssel, ezután Báthy Gyöngyike (15 éves) 14 verssel.¹⁾

A gyűjtemény legnagyobb része a háború tartama alatt készült, de azért van több, a háború kezdete előtt írt vers is. Megállapíthatjuk, hogy a háború óta a gyerekek sokkal több verset írnak, mint annakelőtte. Ennek oka, hogy a háborús események nagyon

¹⁾ Nem szándékozunk eltérni azon szabálytól, hogy a gyermektanulmányi kutatásokban nem említhetők a gyermekek nevei. Azonban a megnevezett három leány versei annyira egyéniek, hogy megnevezésük természetesnek látszott. F. K. versei ezenkívül nyomtatásban is megjelentek.

sok szunnyadó vagy parlagon heverő képességet mozgósítottak a gyermekek mindenféle téren. Továbbá, mint említettük, nagy szerepe van az utánzásnak is, már pedig most tömérdek háborús vers forog az emberek kezén. A gyermekek sokkal többet olvasnak, különösen ujságot, képeslapokat és folyóiratokat, meg a háborúval összefüggő könyveket. A vonzó példák száma tehát rájuk nézve igen megnagyobbodott.

Nem csodálkozhatunk ilyen formán, hogy a 260 vers közül valamivel több, mint fele, 152 darab háborús tárgyú. Ha figyelembe vesszük, hogy sok vers a háború előtti időből való, — a háború alatt írt versek közül még nagyobb százalék a háborús tárgyú.

A háborús versek.

Vizsgáljuk először a háborús versek témáját! Elmondhatjuk, hogy nincsen olyan tárgy, amelyre a gyermekek háborús költészete ki nem terjed. Megénekelték a háború kitörését, a katonák felkészülését és elindulását a csataterre, a fájdalmas bucsúzást, az ütközeteknek számos apró epizódját, az itthonmaradottak szenvedéseit, reménykedéseit. Sok csatadalt, s a magyar katona hősiességét magasztaló dalt találunk. A háború nevezetesebb eseményei közül különösen Belgrád elfoglalása szerepel gyakrabban. Egyáltalában a szerb háború nagyobb figyelemben részesül, mint a többi országokkal való küzdelmünk. Az egyik színdarab, amelyről majd részletesen beszámolunk, a háborút megelőző eseményeket vázolja, persze az illető fiúcska felfogásának megfelelőleg. Többször előfordul még Przemysl megéneklése. Az egyik 10 éves fiú a tenger-alattjárókról és a zepelinekről is írt verset.

A fiúk versei közül 25 darab háborús, a leányoké közül 105. Szám szerint is, meg aránylag is több háborús verset írtak a leányok, mint a fiúk. Ez' utóbbiak is foglalkoznak ütközetek leírásával, a hősök dicséretével, akárhányszor épen olyan tűzes, harcias hang található náluk, mint a fiúknál. Azonban mégis a leányok inkább mutatnak hajlandóságot az egyesek kis tragédiáinak festésére, az özvegy, az árva szomorú sorsának ecsetelésére. A háború külső eseményei helyett szívesebben fordítják tekintetüket az emberi szív rejtekébe. Még a csataképek leírásában is rendszeren egy sebesült, vagy haldokló hús szenvedéseit festik, a csatater csak keretté válik, a tulajdonképeni tárgy egy-egy embernek a sorsa.

Különösen három tárgyat kell kiemelniünk, amelyik a leányok-

nál gyakori, a fiúknál ellenben nagy ritkán, vagy egyáltalában nem fordul elő: a béke után való vágy, a betegek és sebesültek ápolása, végül a harctéren levőkhöz írt verses levélben mindenféle jókívánások kifejezése, főképen, hogy az illető szerencsésen, épségben térjen vissza.

Érdekes, hogy mennyire uralkodik a háború a gyermeklelkeken, sokszor szinte öntudatlanul bukkan fel, tör elő a háborús vonatkozás; némelyik vers egyáltalában nem háborús tárgyúnak indul, egyszer csak valami eszmetársítás révén felmerül a háború, vagy a béke gondolata. Egy I. osztályos gimnazista „Tél” címmel a tél örömeit rajzolja, a hőesést, a hőembert énekl. A gyermekek dobálják hógolyókkal a hőembert, erről nyomban eszébe jut a csatatér. Néhány szóval elmond mindjárt egy szomorú esetet, amint a megsebesült hőst elviszi a „szanitéc” és az kötözés közben meghal.

Egy kis 11 éves leányka a kikeletről ír, a tavasz ébredését, a virágok nyílását, a madarak danáját rajzolja és a végére oda teszi a fohászt az Egek Urához, hogy küldje el az annyira óhajtott békét.

Sokszor megható bájjal tudják összekapcsolni a természetet és a most dúló, pusztító háborút. Egy 14 éves komáromi leányka rövid „Imát” írt, amelyben arra kéri Istent, hogy „a mezőket, réteket ne a kürtök, ágyúk bömbölése, sirások zaja, hanem a lepkék játszadozása, madarak éneklése töltse be”.

Fenyvessy Kató egyik költeményét egy kis falevélhez intézi, amelyet Galiciából sodort ide a szél. Tőle kérdezősködik:

„Mit mesélsz nekünk te kicsiny levél?

Honnan jajgatva száguld a szél.

Jajjal van tele, mikor hazaszáll,

Hisz arra nagyon arat a halál”.

Egy másikban a román határon nyílt virágokhoz szól:

„Idegen földön nyílt mezei virágok,

Ha reátok csordul hősi magyar vér,

Ha a vitéz fejét lehajtja ti rátok,

Ha a győztes harc után pihenőre tér:

Nyujsatok puha ágyat a fáradt hősnek

Ha álomra hunyja könnyes szemét,

Sugjatok vigasztalást a szenvedőnek,

Mondjatok neki bűbajos mesét!

Regéljete nekik a szőke Tiszáról

S mindenről, mi a faluban maradt,
 MeséljeteK egy szomorú családról,
 Mely érte sir, míg ő babért arat“.

A nem háborús versek.

Sokkal nehezebb áttekinteni a nem háborús versek tárgyát. Nem is szándékozunk róluk kimerítő kimutatást közölni, inkább csak az általános képet rajzoljuk meg és néhány érdekes, eredeti tárgyú költeményt emelünk ki.

A kezünk között levő gyűjteményben aránylag elég sok *név-napi, születésnap, ujévi köszöntő* van. Ezek tartalma a legtöbb esetben teljesen sablonos, nincsen bennük más, minthogy minden jót, hosszú életet, boldogságot kívánnak a meggratulált egyénnek. Néha azonban a köszöntőnek egészen eredeti tartalma van; egy 11 éves fiúcska apjához írt köszöntő versében a jókívánságokat nem nagy általánosságban mondja el, hanem apja egyéni viszonyait veszi alapul: azt kívánja, hogy széna-üzlete virágozzék, gazdaságában „sok boci szülessen, a Riska sok tejet adjon“; végül jó ebédet és sok üdvözlő táviratot kíván.

A *természet szépségeiről* szóló verseket csak a leányoknál találunk, a fiúk verseiben csak mellékesen esik szó erről, így is csak ritkán. Az évszakok szépségei, a madarak dala, a virágok, a kis patak előkerülnek ezekben a versekben, hangjuk nagyon emlékeztet a népdalokéra. Egyik legszebb ilyen fajtájú vers Nagy Évi-kétől való, 8 éves korában írta:

Csend van,
 Semmi sem hallszik,
 A madár is alszik.
 Semmi sem zajos,
 A pacsirta sem dalos.
 Mi bajod van édes
 Kicsi kis pacsirtám?
 Meghalt a kicsinyem
 Zugó patak partján!

Ennek a kis leánynak annyira kedves a természet, hogy több versében is ecseteli annak a szépségeit. Ugyanebből az időből való a nyár örömeit rajzoló versikéje, továbbá a következő kis költemény:

Merre jársz, hova mész
 Te gyönyörű kis lány?

Megyek az erdőbe
 Játszodozni, lepkét fogni,
 Szaladgálni, meg labdázni,
 Gyöngyvirágot szedni,
 Kristályvizet inni,

A homokból arany várat építeni.

Később, 1916. nyarán (10 éves korában) „A természet oly szép” címmel ír egy költeményt, ősszel pedig „De jó idők, vagy csak álmok?” című versében azon szomorkodik, hogy el kell hagyni a falusi életet, vissza kell menni Budapestre, ahol „komor utcák, sötét házak” vannak. Nála a természet szépségeinek szeretete nem frázis, hanem szíve mélyéről fakadó valóság, amely minduntalan szinte megindító módon nyilvánul meg verseiben.

A *szerелеm* mindössze hat versben fordul elő, de nagyon erősen gyanakszom, hogy épen a hat közül egyik sem eredeti. Nem könnyű dolog ellenőrizni, hogy vajjon nem plagizáltak-e valahonnan a kis poéták, mert hiszen a sok napilapban, folyóiratban, könyvekben megjelenő verset, mind nem ismerheti és nem tarthatja számon az ember, de ezeknek a verseknek gondolatai, kifejezései, továbbá technikája nem ilyen kis gyermekekre vallanak. Persze lehetséges, sőt valószínű, hogy irtak többen eredeti szerelmes verset is, de ezt nem igen hajlandók, még a név titokban tartásával sem, az ember kezébe juttatni.

Vannak *elbeszélő* költemények is, ezeknek tárgya azonban legtöbbször olyan egyszerű esemény, hogy az igazán csak azt a kis gyermeket érdekli. Egyáltalában jellemzi a gyermekek költeményeit, mint a kezdetleges alkotásokat általában, hogy nincs nekik semmi csattanójuk, a történet százszor lejátszódó esemény, amelynek nincs semmi különös érdekessége. Mentől kisebb gyermekek művéről van szó, annál inkább megtalálható ez a tulajdonság.

Az egyik 10—11 éves fiú a következő eseményt énekli meg: két fiú egy harmadikat megver és elveszi tőle az ebédet.

A nagyobbaknál találunk néhány elbeszélő költeményt, amelyek *humoros* jellegűek. Egy 16 éves fiú elmondja, hogy Pista hogyan csapta zálogba zsebóráját, amikor nem volt semmi pénze. Egy másik hasonló korú fiú egy matematika óra történetét énekli meg Homeros stílusában. A történet igen egyszerű, az egyik tanuló gyászos viadala a logaritmusokkal, aminek a vége szekunda lett és mivel az illető még rosszul is viselte magát, az osztály könyvbé is belekerült. A versben szerepel Ármány is, aki oka minden bajnak:

ő irányította a tanár figyelmét a szegény áldozatra, ő keverte össze fejében a szögfüggvényeket és a logaritmust. A tanár és a diákok folyton állandó diszítőjelzőkkel szerepelnek. A hőskölteményben határozottan sok szellemesség van és hexameterai némely helyen pompásak.

Báthy Gyöngyi 13 éves korában írta „Az én muzsám“ c. verset, elmondja, hogy mikor még bölcsőben volt, a Muzsa odament hozzá és homlokon csókolta, ő pedig rózsás öklével orron ütötte a Muzsát. Ez faképnél hagyta őt, feléje sem nézett, hanem most, mikor már ő bakfissá növekedett, a megbántott Muzsa szörnyű boszút áll rajta: el-ellátogat hozzá és versírásra kényszeríti. A Muzsa kegyetlensége nem is annyira őt sujtja, mint környezetét, akik úgy érzik, ha versei fülükbe jutnak, mintha őket ütné valaki orron.

Ugyanaz a fiú, aki a fentebb említett époszát írta, több *epigrammát* is gyártott osztálytársaira, amelyekben elég találóan jellemzi őket. Kettőt adjunk itt mutatóba. Az egyik valami Krausz nevű diákról szól, aki mikor nem tud felelni, nagyon szokta hangsúlyozni, hogy ő igenis készült:

Ó sors mért üzessz szigorú tréfát a Krauszszal,

Ő mindig készült, és mégis beszédett.

A másik egy osztálytársának sirverse, amelyhez nem kell bővebb magyarázat:

Oh lantos! Szomorú hangot csalj ki citerádból:

Amíg élt, szeretett, s lányok után szaladott.

Feltűnő, hogy alig akad az ember a gyermekek költészetében *mesékre*. Az egyik 10 éves fiú írt egy kis mesét „Nyári álom“ címmel, amely vizitündéerekről szól. Egy ember beleesik a vízbe, a tündérek nem akarják elereszteni, de végre a tündérek királya mégis megkegyelmez neki, a tündérek felviszik a víz színére, kiteszik a partra. De csak ez az egy ember részesül ebben a szerencsében, aki ezentúl a víz fenekén élő tündérek közé jut, sohasem kerül többé vissza. Látjuk, hogy a tárgy mindenféle meséskönyvekből és a nép ajkán élő mesékből való és meglehetősen ismert, a vers nincsen melegséggel megírva, nem ragadta meg a gyermek fantáziáját a tárgy.

Van azonban a már emlegetett egyik kis költőnőnknek, Nagy Évikének egy verse „Szilvia“, amely egy vízi nimfáról szól. Ebből a kis költeményből minduntalan kicsillan az a mély érdeklődés, az a babonás csodálat, a szép tündér látásának vágya, — azok az

érzelmeik, amelyek létrehozták a nagy költőknél a csodás szép mithoszokat, regéket, mondákat. Maga mondja, hogy képzeletének alkotása ez a leány, sohasem látta, és mégis hisz benne.

Szilvia

Van egy nimfa	Legszebb virágokból
Senki sem ismeri	Fonja koszorúját
Ez a gyönyörű lány	S elzengi gyönyörű
Nagyon is költői.	Mélabus dalát.
Megjelent képzeletemben	Visszamegy a vízbe
Valóban nem láttam őt	S lassan elmerül
Ezt a képzeletbeli	S a víz aljáról egyszerre
Vénusz nőt.	A lant felesendül.
Habfehér teste	Majd megint fentterem
Karcsu dereka	Egy kagyló tetején
Elragadóan szép	S elúszik messze
Fekete haja.	Csendes tengerén.
Bájosan táncol	Voltam már sok vidéken
A víz felszínén	De nem találtam őt
S csendesen pihen	Ezt a gyönyörű nőt.
A tenger fenekén.	
Játszik a habokkal	Láttam már úszni
S vízi liliommal	Kis koszorúját
Harmatból szőtt fátylát	De magát sohasem
Magára csavarja	Felséges Szilviát.
Lépked a víz felszínén	
S kijön a partra.	

Ennek a kis leánynak határozottan van fogékonyága a sejtelmes, a titokzatos iránt. Egy másik versében, amelynek címe: „A márvány szobor“, egy nagy teremben álló szoborról ír, — a teremben bál, vigasság van, majd azután a szobor ismét magára marad. A kis költőnő csak ennyit mond el versében, még sejtetni sem tudja, hogy voltaképen neki mit szimbolizál ez a márvány szobor — talán maga sem tudja, — és mégis az egész költeményen áthuzódik valami miszticizmus, meg-megcsillannak egy kis fogékony, érzékeny leány lelkének sejtései.

A márvány szobor.

Egy óriás sötét szobában	Egy hosszú, hosszú hét.
Márvány szobor áll magában.	Míg egyszer mégis fölvidul
A szoba előbb világos, —	A várva-várt nap
Most oly sötét, hogy szinte	Mely oly későn érkezik
gyászos!	De soká megmarad.
A szobor egy sötét lélek,	S akkor jönnek a nők
Ránézni már szinte félek!	S a borotvált férfiak
Bál volt itten	S a táncban úgy repülnek
S nem is hittem,	A kisütött hajak!
Hogy oly gyorsan ily sötét lesz!	De mikor eltelik
A szobrot oly soká nézem	A nevezetes nap
Mint keresztül néz a résen,	Akkor a szobor megint
Melyen napsugár tör be,	Árva maradt!
Ott világos van tőle!	S a szobában sötét van már
Más hol mindenütt	Ahol az előbb még tartott a bál,
Csönd s sötét	S a nagy szobában
S így mulik el	A szobor áll egymagában!
Nagyon lassan	

Meg kell még itt említenem egy nyolc éves kis komáromi leány prózában írt mesécskéit. Ezek a rövid kis mesék szó szerint a következők:

Tavaszi.

Már eljött a mi kedves tündérünk: a Tavasz. Arany a haja. Amint elrepül fölöttünk, aranyhaját, a napsugarakat ráborítja az egész földre. Ezalatt a csillogó meleg takaró alatt kibujnak a fűszálak és virágok a földből. Legelőször nyílik a hóvirág és az ibolya. A fák rügyezni kezdenek és ágaikon a kis madárcák csi-cseregve köszöntik a szép Tavaszt. A fecskék és gólyák már visszajöttek a melegebb országokból. A szép Tavasz tündér őket is összecsokolja és arany napsugárban fürösztö. Ha szép napos időben egy kis szellőt érzünk, akkor Tavasz tündér repked felettünk.

Tavaszi király kisasszony.

Év királynak legkisebb leánya: Tavasz, megérkezett. Bejár hegyet, völgyet, erdőt, mezőt és mindenhova elkísérik az aranyos napsugarak. A föld alatt gubaszto ibolyácskák megérik a nap-

sugarak melegét és így szólnak egymáshoz: Úgy látszik, megjött már Tavasz király kisasszony. Nézzük meg! — Óvatosan kidugják előbb a leveleket és azután fejecskeiket. Meglátja őket a kedves Tavasz, lehajol hozzájuk és összecsókolja őket. Erre aztán kinyílnak és csodálkozva látják, hogy ők milyen lusták voltak, hiszen már a fű is zöldül és a hóvirág is nyílik.

Az ilyen mesélő készség, mint említettem, a gyermekeknél elég ritka. Ennek a körülménynek nagyon nehéz megtalálni a magyarázatát, hiszen a kisebb gyermekek nagyon szeretik a meséket, sok mesét olvasnak és hallanak, tehát a nagy mozgató erőnek, az utánzásnak, a meseköltés terén is meg kellene nyilvánulnia. Talán némiképen az lehet a magyarázat, hogy a meseköltéshez nagy alkotó fantázia kell, nem könnyű feladat a gyerek számára.

Még a már említett két *szindarab*bal kell kissé foglalkoznunk. Az egyiket egy 7 éves kis leány írta, címe Fakó lovász. Az egész darab két egymástól teljesen független jelenetből áll: az első jelenetben a molnár és a molnárné szerepelnek. A molnárné belépő urának arcát bekeni liszttel és kineveti. A második jelenetben három leány szerepel, Julis, Ilus és Maris. Julis és Ilus azon vitatkoznak, hogy melyiküket szereti a Fakó lovász, Maris pedig szomorúan üldögél. Julis és Ilus táncolni akarnak, táncost keresnek, erre belép Fakó lovász, de nem hozzájuk megy, hanem Marishoz, megcsókolja a busuló leányt, aki őt mindjárt visszacsókolja.

A második jelenetben az a gondolat rejlik, hogy nem a két civódó leány közül valamelyik, hanem a szerény, bánatos Maris lesz boldog. A költői igazságszolgáltatásnak valami nagyon primitív formája akar ez lenni.

Maga az egész kis darab természetesen roppant naiv, tárgya megfelel egy kis leány szellemi nivójának. De a darab külső formája teljesen olyan, mint a rendes szindaraboké. Elsorolja a személyeket leírja a színt; a személyek neve mögött ott van zárójelben az utasítást: mit kell tennie. Jelzi, mikor valamelyik személy eltávozik a színről. Szóval a külsőségeket a legapróbb részletekig elleste és utánozza ez a kis leány.

A forma itt nem az elmondandó tartalomért van, hanem önmagáért. A gyermek szindarabot akar írni, mert tetszenek neki annak külsőségei, keres tehát valami tartalmat, hogy vele ezt a formát kitöltse.

A másik szindarabot valamivel nagyobb fiú írta, címe Nagy

Szerbia. Ez már nem olyan kezdetleges darab, itt már fontos a tartalom. Az írója a háború előzményeit rajzolja, a szerb összeesküvést. Péter és György tanácskoznak, hogy lehetne eltenni láb alól a nagy szláv birodalom ellenségeit. Majd belép Sándor és az egész merénylet kész tervével áll elő. Ez a terv nem más, mint a megtörtént eseményeknek hű elmondása jövő időben. Giesl báró is szerepel, egy nagy monológot ad elő, amelyben kifakad Szerbia álnoksága miatt. Majd pedig elbujik a diván mögé, hogy kihallgassa a szerb királyt és a trónörököst.

Nagyjában tájékozódunk arról, mi a tárgya a gyermekverseknek. Nagyon tanulságos volna most megállapítani, vajjon hogyan változik ez a tárgy *a gyermekek neme, kora és esetleg egyéb körülményei szerint*. Erre vonatkozólag tettünk is már némi észrevételt a háborús versek tárgyalásánál, t. i., hogy a leányoknál találunk néhány olyan témát, amely a fiúknál nem fordul elő. Többet alig mondhatunk, mert abban a korban, amelyről szó van, a fiúk és leányok érdeklődésének köre bármennyire különbözik is egymástól, ez a költemények tárgyának megválasztásában nem igen nyilvánul meg. A korkülömbőség és a tárgy között sem találunk olyan összefüggést, amiből határozott törvényszerűség tűnne elénk. Mindössze annyit tapasztalunk, hogy a kisebb gyermekeket (8—11 évesek) inkább a külső cselekmények ragadják meg, a nagyobbak már az emberi lélek belsejében végbemenő események iránt is fogékonyak. Mikor háborús dolgokkal foglalkoznak, nem csak azokat a sebeket látják, amelyeket a golyó, vagy kard üt a testen, hanem meglátják azt a tömérdék lelki szenvedést is, amelyet a háború okoz, — azoknak is, akik idehaza vannak. Innen magyarázható azután, hogy a kisebb gyermekeknél törhetetlen optimizmust találunk, míg a nagyobbak bizalma és reménysége mögött fel-feltűnik sötét háttér gyanánt a szomorúság. A kisebbek még nem filozofálnak, csak lelkesülnek, a nagyobbakat már sokszor kínzó problémák gyötrik. A kisebb gyermekekben még nem nyilvánul meg a szociális érzés, előttük csak egyes emberek, vagy típusok vannak, de nincsenek társadalmi osztályok. A nagyobbaknál már itt-ott szociális problémák is felmerülnek. Érdekes példa erre Fenyvessy Katónak „A harmezőre ráborul az éjjel . . .” c. verse, amelyben egy munkásosztagról ír, a munkások fáradalmait, szenvedéseit rajzolja és őszinte részvétet érez-irántuk, mert míg a harcoló katonákat hír, dicsőség jutalmazza, addig ezeknek semmi elismerésben sincsen részük.

A felsorolt különbségek nem pusztán a gyermekek költésze-

tében, hanem egész gondolkodás- és érzésvilágában észlelhetők. Sőt a költészetben ezek a különbségek sokkal elmosódottabbak, mint egyebütt. Ennek magyarázata megint abban található, hogy a gyermekek, mikor verset írnak, meglehetősen olvasmányaik hatása alatt állanak és így belső világuk nem nyilvánul meg teljesen közvetlenül és akadálytalanul. A versírás nem teljesen spontán tevékenység, hanem a képességeknek bizonyos előre kitűzött cél szolgálataiba állítása. Mentől távolabb esik ez a cél a költő belső világától, annál kevésbbé lesz a költemény ennek a belső világnak hű tükré. A gyermekre ebben a cél kitűzésében az olvasmányai, iskolai tanulmányai nagy hatással vannak. Épen ezért a kisebbeknél sokkal több közvetlenséget találunk. A nagyobbak már nem saját gondolataikat és érzelmeiket adják, hanem mind a tartalomban, mind a formában az előttük lebegő példákat akarják követni.

Jellemző, hogy a kisebb gyermekeknél a tárgy nem mindig egységes, hanem — mint a háborús verseknél már említettük — verselés közben valami eszmetársítás révén valóságos gondolatmenet-kisíklás következik be, a kis költő áttér egészen más tárgyra. Maga a kép, amit valamely jelenségről rajzol, ellentmondó vonásokat tartalmazhat. A már említett „Tél” című versben (szerzője 10 éves) a következő sorok vannak:

Esik az eső, hull a hó

Gyönyörködik benne Tél apó

Hőembert csinál a gyermeksereg . . .

A kis fiú elméjében a tél jellemző sajátságai között az eső is, meg a hóesés is szerepel, ezt az asszociációt nem győzi le az a gondolat, hogy az esővel nem fér össze egyidejűleg a hőember és a hógolyózás. Ő nem egy konkrét téli tájat rajzol, hanem a képbe beleviszi mindazokat a vonásokat, amelyeket a télről lelkében érez. Hasonló jelenségek észlelhetők a gyermekrajzokban. Mikor valakit szoknyában lerajzol, lábszárát teljesen kirajzolja.

A külső formák.

Elég részletes szemlét tartottunk a költői tárgyak felett, iparkodtunk általános képet adni arról: mi indítja verselésre a kis költőket. Most még röviden a külső formával, a stílussal és a versalakokkal kell foglalkoznunk.

A gyermekek *ritmus-* és *rimérezékéről* már megemlékeztünk. Ez az érzés azonban nem a verstan szabályaihoz kötötten jelent-

kezik. A verses alak, főképen a kisebbeknél, csak a rövidebb sorokban nyilvánul meg, de az egyes sorok a szótagszámban még megközelítőleg sem egyeznek meg. Ugyanabban a költeményben szabadon használnak hosszú és rövid sorokat, amelyekben legtöbbször semmiféle ritmus sincsen.

Előfordul azonban, hogy némelyik gyermeknek nagyon fejlett ritmusérzéke van és igen szép dallamos sorokat találunk náluk. Pl.:

De jó idők, vagy csak álmok?

Elrepülnek messze, messze!

Gondolatban visszaszállok

Arra a jó áldott földre.

Ugyanebben a versben:

Komor utcák, sötét házak,

Napsugár se süt be.

Hová lett a szép szabadság?

Eltűnt messze-messze!

Jellemző a kisebb gyermekek verseire, hogy ha a sorokban nem is tartanak meg semmiféle versmértéket, a sorvégek megegyező ritmusára gondot fordítanak. Jó példa erre az előbb idézett néhány sor a „Tél“ c. versből. A gyermeknél tehát a verssor minden része nem egyformán fontos, hanem a sor vége a legfontosabb.

Sokkal nagyobb gondot fordítanak a gyermekek a rimre. Jó rimet azonban nem mindig könnyű találni, azért legtöbbször megelégszenek az egyszerű megegyező ragokkal, pl. ápoltuk-vártuk, lettem-feledtem, stb.

A jó rimre néha véletlenül bukkannak. Az egyik kis fiú két verset írt, és míg az egyik versében egyetlen egy tűrhető rim, vagy asszonánc sem akad, addig a másikban elég jó rimek vannak. (Pl. vadul-csata dül.)

A *stílusukról* nehéz volna általános érvényű ítéletet alkotni. Nagyon sokszor meglátszik az összeolvasott újságok hatása, megragadja figyelmüket valami nagyhangú frázis, amit azután használnak, sokszor nem is a valódi értelmében.

A fentebb említett színdarabban Giessl így szónokol:

E kardcsapás jelenti, hogy ezzel megmozdul a monarchia . . . végül az egész világ. Mert hogy ily gazokat, ily vérszomjas ocsmányok, kik az egész világ szent békéjére a csóvát rakják, mit érdemeljenek? Bitót, kést, golyót, korbácsot? mind kevés. A szent munka, mely évezreden át ily nagy kínba került, széjjel szakítva.

Az egész világ fegyverben van, mindenkinek szívét gyötri a kín, mindenkinek szíve egy égő seb, mely végül megszűnik dobogni“.

Nem hiányzik a gyermekek stílusából bizonyos eredetiség. Találunk náluk új, sokszor megkapó hasonlatokat, szóképeket, amelyeken azonban meglátszik, hogy nem öntudatos művésszettel, hanem ösztönszerűleg vannak alkotva. A kisebb, 10—12 éves gyermekek stílusa színesebb, eredetibb, a nagyobbaké — kivéve azt a néhány igazán tehetségeset — laposabb, szárazabb.

Néhány példát említek meg itt az eredetibb hasonlatokra, szóképekre, kifejezésekre.

Egy kis 11—12 éves gyermek nagyapja névnapjára írt versét így kezdi:

Miként fát a folyondár
S patak a partjait,
Úgy ölellek nagyapám,

Egy 12 éves leányka „A hős“ c. versében leír egy katonát, aki a harctéren a fagyos éjszakában őrt áll. E közben elábrándozik, kis családjára gondol. Ez a része a versnek így hangzik:

Nekidül egy fának,
Hazaviszi álma, . . .
Az ölébe mászik
Kicsi fiacskája.

Művészipben, nagyobb drámai erővel már alig lehetne leírni ezt a jelenetet. Ime ez is szép példája annak, hogy a gyermek öntudatlan, ösztönszerű költészete milyen tökéletességeket mutathat.

Ez az ösztönszerűség magyarázza, hogy a gyermeknél némelykor az eredeti megkapó részleteket épen nem odaillő, prózai kifejezések rontják el. Egy 11 éves fiú verséből való a következő:

Reá süttött a nap a vérharmatos fűre
Megakadt a vérben, s ott maradt gyöngyözve
A nap is csak nézte, mi szépet teremtett,
Mert más neki ennél jobb benyomást nem tett.

Az első három szép sorhoz bizony nem méltó a negyedik, de hát rimet kellett keresni és a gyermek-költők a rim kedvéért nagy engedményekre hajlandók akár a tartalom, akár a stílus tekintetében.

Nagy Évinél olvassuk a következő merész hasonlatot:

Lettek is sebesültjeink,
Mint rózsán a tüskék.

A gyermekek a versírásnál épen úgy, mint egyéb cselekedeteikben, a külsőségekre nagy gondot fordítanak. Hajszálnyi pontossággal utánozzák azokat a formákat, amelyeket az előttük levő példákön látnak. A fentebb említett két szindarab is szembetűnően mutatja ezt. Nagy Évi egyik versét (Harcias dal) szindarabnak minősíti azért, mert két helyen zárójelben tánclépéseket jelez.

A naiv fontoskodásnak kedves példáját találjuk egy kis 10 éves fiúnál. Leírja a mezőn folyó tavaszi munkálkodást, majd így szól:

Férfi ugyan nincs közöttük egy sem,

De az otthon valók

Dolgoznak nagy kedvvel.

A férfi szóhoz egy csillagot tesz, amelynek megfelelőleg alul következik: Jegyzet. Mert akik férfiaknak mondhatók, azok most a hazáért véreznek.

A nagyobb gyermekeknél hiányzik ez a naivság, helyébe bizonyos szürke egyhangúság, modorosság lép, olyan iskolai-dolgozat íze van azoknak a verseknek, nem igazi gyermekversek. Persze ez alól ritka kivételek az igazán tehetséges egyének versei.

Az általános szabályok, amelyekről itt szóltunk, nem alkalmazhatók minden gyermek költőre. Itt különösen figyelembe kell vennünk, hogy egyéniségekkel van dolgunk, az egyéni vonások élenkebben nyilvánulnak meg, mint azok a sajátságok, amelyek az egyes életkorokat, a nemeket jellemzik.

Némelyik gyermeknek gondolatai 12 éves korában érettebbek, mint a többieké 14 éves korukban. E mellett verselési technikája nagyon kezdetleges lehet. Más gyermeknél a ritmusérzék fejlődik ki nagyon korán és meglepő nagy fokban. Van olyan, akinek szép stílusa vonja magára a figyelmet, a másik ismét fantáziájának bőségével tűnik ki.

Természetes, hogy mindezek függnek a gyermekkel veleszületett képességektől, a neveléstől, környezettől. Pl. a ritmusérzék tekintetében legjobban kiváló gyermeknek (Nagy Évikének) édesapja zeneakadémiai tanár.

Ezeknek az összefüggéseknek kiderítése azonban nem könnyű dolog. Hiszen még egy nagy költőnél sem lehet pontosan megállapítani azokat a hatásokat, amelyek költői egyéniségének kialakulását létrehozták, pedig ott micsoda nagy tanulmányokat folytatnak ebben az irányban.

Mindenesetre fontos, hogy a gyermekben megnyilvánuló költői hajlamot méltányoljuk és megértjük, a kezdetleges formában meg-

nyilvánuló tehetséget fel tudjuk ismerni. Temérdek sok kiválóság pusztult el már bimbójában azért, mert a felnőttek nem tudták a kellő módon értékelni, nem tudtak más mértékkel mérni, csak avval, amely teljesen kialakult tehetségekre illik.

De nem csak azért van szükség megértésre, hogy költőket neveljünk. A verselgetés, mint játék, mint szórakozás is igen értékes a gyermek számára, ha nincsen is különös tehetsége hozzá.

A világháború, úgylátszik, meglehetősen nagy fokban váltotta ki a szunnyadó költői hajlamokat a gyermekekben. Meglepetéssel láttuk, hogy olyan alkotásokkal találkozunk, amelyek művészi szempontból is megérdemlik a tanulmányozást. Nemcsak nálunk, hanem más nemzeteknél¹⁾ is hasonló jelenséget észlelnek és azok a sajátos jellemző vonások, amelyeket ebben a tanulmányunkban iparkodtunk kiemelni, ott is megtalálhatók.

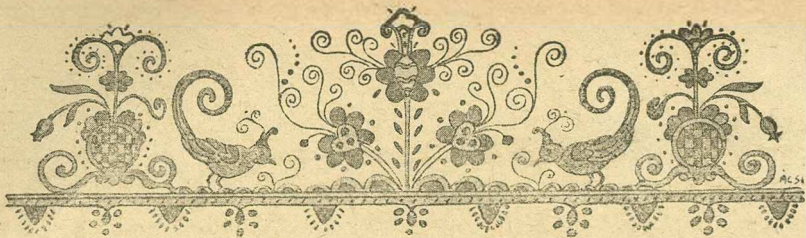
¹⁾ Dr. Karl Wehrhan: Kunstgemässe Kinderdichtungen der Kriegszeit. Zeitschrift für den deutschen Unterricht. 31. Jahrgang 1. Heft.

Most jelent meg:

Nógrády László dr.: A mese c. munkája.

Ara fizetve 6 K., (tagjainknak 5 K.)

PEDAGÓGIAI TÖREKVÉSEK.

Az indirekt tanításról, különös tekintettel a zenei nevelésre.

Irta s a május 20-án tartott budapesti nyilvános gyermektanulmányi értekezleten előadta **Kovács Sándor dr.**, zenetanár Budapesten.

Direktnek nevezem a tanítást, ha a tanító *közvetlenül* közöl *ismereteket* a tanulóval, vagy ha minden egyes esetben kioktatja az épen szükséges tevékenységre; indirekt a tanítás akkor, ha a tanító előidézi azokat a *testi és lelki feltételeket* a tanulóban, melyek alapján önállóan szerezhet ismereteket és önállóan képes véghezvinni a tevékenységeket, melyeket bármely elébekerülő eset követel tőle. Direkt tanítás pl., ha valakit megtanítok arra, hogy $5 \times 5 = 25$; indirekt tanítás, ha előidézem benne a képességet, közlöm vele az ismereteket, melyek segélyével *minden* szorzást el tud végezni, tehát az épen feladottat is. Direkt tanítás, ha egy zongorást megtanítok arra, hogy ezt a billentyűt a harmadik ujjával, azt a másikat pedig az ötödik ujjával üsse meg; indirekt tanítás, ha egyszer és mindenkorra ellátom ujjrendi szabályokkal, melyeket minden egyes esetre önállóan alkalmazhat. Direkt tanítás, ha valakinek egy zenemű minden egyes részletét eljátszom és utánoztatom vele; indirekt tanítás, ha oly testi és lelki állapotot hozok benne létre, melyből önként következik minden részlet helyes megvalósítása.

Csak az indirekt tanítás a célravezető. Mert mi a legközelebbi célja minden tanításnak? Az, hogy aki elvégezte az iskolát, *önállóan* tudja űzni foglalkozását, *önállóan* tudjon elhelyezkedni az életben. Ehhez egyrészt *képességek* kellenek, másrészt *ismerek*. *Képességnek* nevezem a léleknek és a testnek azon állandó, minden egyes esetben újra mutatkozó tulajdonságait, melyek őket

bizonyos célok elérésére alkalmassá teszik; *ismeretnek* nevezem az egy bizonyos tárgyra vagy tárgykörre vonatkozó, jól gyökeret vert, a tudatba szervesen beilleszkedett és készenlétben álló emlékképeket. A nevelés feladata e tulajdonságokat és emlékképeket oly mértékben megadni, illetőleg oly fokig gyarapítani, hogy a nevelt végül önállóan tudjon élni velük.

Ha most azt kérdezzük, hogy a nevelés e két feladata közül melyik a fontosabb: a képességek növelése vagy az ismeretek szaporítása, azt kell mondanunk, hogy a képességek növelése. Mert akinek hozzávaló képességei vannak, az velük könnyen szerez ismereteket, viszont szerezhethet valaki sok ismeretet, megtanulhat sokféle tevékenységet anélkül, hogy képességei növekednének. Ha valakinek általában van zongoratechnikája, minden új nehézséget könnyen le fog győzni, míg abból, hogy valaki egyes nehézségekkel megbirkózik, épenséggel nem következik, hogy általában van technikája, azaz, hogy minden más nehézséggel is megbirkózik. Világos tehát, hogy inkább képességekre van szükség, mint ismeretekre.

De az ismeretek maguk sem egyenlő értékűek az önállóság szempontjából. Vannak ugyanis oly ismeretek, melyek értéke csakis egy egyes esetre szorítkozik és vannak ismét más ismeretek, melyek általános alakúak és a jelenségek egész körére vonatkoznak, úgy hogy ismereteket adnak minden egyes esetre nézve, mely a körbe tartozik. Az ilyeneket *elveknek* nevezem, azokat az ismereteket pedig melyekből más ismeret nem következik, *részlet-ismereteknek*. *Részlet-ismeret* például, hogy *ezt* az asztalt nem szabad ellopnom, ebből még semmi sem következik más tárgyak ellopására vonatkozólag; *elv* az, hogy lopni egyáltalán nem szabad; ebből következik, hogy sem nekem, sem másnak sem ezt az asztalt, sem bármely más tárgyat nem szabad ellopni. Részlet-ismeret, hogy a Mondscheinsonáta első tételében erősebben kell játszani a jobbkézzel, mint a balkézszel; *elv*, hogy a dallamot ki kell emelni a kíséretből, mert ez megmondja, mit kell tennem bármely idetartozó esetben. Nyilvánvaló, hogy az, ki tanítványát önállóságra akarja nevelni, inkább *elvekre* fogja tanítani, mint *részletismeretekre*, mert az *elvek* alapján el tud igazodni minden részletes esetben, míg a *részletismeretek*től nem jut el szükségképen a helyes *elvek*ig.

Ezek alapján már határozotabban meg lehet mondani, mi az indirekt tanítás lényege: *az indirekt tanítás az önálló munkához szükséges képességek és elvek megadására törekszik és a részlet-*

ismeretet és részlettevékenységet csak eszköznek tartja a cél elérésére mindaddig, míg az önálló munkára fel nem szabadít; minden gyakorlati eset csak annyiban jelent valamit számára, amennyiben elvet képvisel, elv levezetésére, megerősítésére, érvényesítésére alkalmas; minden tevékenységet csak úgy tart értékesnek, ha a képességeket gyarapítja.

Hogy ez a tanítás a helyes, annyira világos és oly egyszerű, hogy azt kellene hinni, hogy mindennemű tanításban már régóta érvényesül. Azonban nincs így. Középiskoláink pl. osztályoznak földrajzból, latinból, számtanból, de nem pl. intelligenciából, kitartásból, figyelemből, emlékezetből. A képesítéseket, pl. az érettségit főként egy bizonyos ismerettömeg tudásától teszik függővé és csak igen kevésbé képességek meglététől vagy elvek ismeretétől és helyes használatától. A középiskola az értelmiségi pályákra akar előkészíteni, de még sohasem vizsgálták meg tudományosan, melyek azok a testi és lelki képességek, melyekre a jó orvosnak, a jó mérnöknek, a jó kereskedőnek szüksége van; annál kevésbbé ítélni meg az iskola, közeledik vagy elérte a tanuló a szükséges színvonalhoz, vagy hogy képességei mely foglalkozásra teszik alkalmassá. Sőt az elveknek még azt a csoportját sem közli az iskola, melynek ismerete minden értelmi foglalkozásban döntő fontosságú: hogy hogyan kell tanulni.

A zenetanításban sincs különben. A hivatalos zenevizsgák abból állnak, hogy a tanuló egy bizonyos számú és bizonyos nehézségű zeneművet eljátszik, eszerint osztályozzák; ellenben nem vizsgálják, milyen pl. a hallása, hogyan fejlődik évről évre. Nem kérdezik, hogy játékában mennyi a tanár műve és mennyi a sajátja, nem győződnek meg az alakításban való önállóságáról, például zárt helyi tanulás útján. Ugyanazt a vizsgát követelik attól, aki művésznek készül, mint aki tanárnak készül nem törődve azzal, hogy merőben különböző képességekre van szükségük. A tanári képesítő vizsgán csak a részletismeretek nagy tömegéről kell beszámolni, a tanításra való képességet nem ítélik meg komolyan. A tanulás technikáját a zenében sem szokták tanítani.

Ez az állapot helytelen és változtatni kell rajta. Változtatni egyrészt abból a pedagógiai okból, melyet előadtam, részint szociális okból, mert csak oly tanítás alapján, mely a képességeket állandóan megfigyeli, lehet megbízhatóan határozni a pályaválasztás jogában, ami ma a legtöbb embernél találomra és ötletszerűen történik, mert senki sincs tisztában képességeivel. Hogy azonban e

változás létrejöhessen, előbb tisztázni kell bizonyos kérdéseket. Ezeket akarom a következőképen tárgyalni, különös tekintettel a zenére. Felvetem először a kérdést, melyek azok a képességek és elvek, melyekre a zenésznek elsősorban szüksége van és a melyek megadására az indirekt tanításnak elsősorban törekednie kell. Foglalkozom azután azzal, vajjon lehet-e egyáltalán fejleszteni a képességeket, illetőleg hogy lehet-e előállítani hiányzó képességeket és mi módon. Végül igyekszem bizonyítani, hogy a zene egyike a legalkalmasabb eszközöknek a képességek általános fejlesztésére, azaz az egész ember képzésére.

Mely képességekre és elvekre van szüksége a zenésznek?

Az *elvekről*, melyeket a tanításnak közölnie kell, csak röviden szólok, hogy bővebben tárgyalhassam a képességek kérdését.

Az *elv*, úgy mondtuk, általános ismeret, melyből részletismeretek következnek. Azt, hogy egy elvnek mi az értéke az önálló munka számára, *termékenység*e dönti el, vagyis az, hogy mennyi és milyen jelentőségű részletismeret következik belőle. Általában azok az elvek, melyek a legtöbb esetre vonatkoznak, lesznek a legfontosabb tudnivalók, a legkisebb jelentőségűek pedig azok, melyekből a legkevesebb részletismeret adódik. Ha tehát vannak olyan elvek, melyek *minden* lehetséges esetre vonatkoznak, akkor a helyes tanítás elsősorban ezeket fogja vérré tenni, a többit pedig termékenységük sorrendje szerint fogja közölni, illetőleg termékenységükhöz mérten fogja hangsúlyozni.

A kérdés most az: vannak-e a zenében ilyen egészen általános elvek, melyek minden esetre vonatkoznak? Vannak. Ilyenek mindenekelőtt azok, melyek a művész helyzetét illetik, művészetével és a világgal szemben. Ilyen elv, hogy a művészet nem üzlet, sem szórakozás, sem kérédezés, de kötelességteljesítés a nagy mesterekkel szemben, kiknek szellemét át kell venni és tovább adni, a közönséggel szemben, melyet nevelni és emelni kell, a zenével szemben, melyet előre kell vinni. Vannak azután olyan általános elvek, melyek a tanulás technikáját érintik, pl. miként kell megtervezni és gyakorolni a zeneművek előadását, hogyan lehet idő- és erőkiméléssel dolgozni. Vannak végül egészen általános elvek, melyek a zene mesterségi részére vonatkoznak. Ilyenek pl. azok, melyek közlik a módját, pl. a kótaolvasásnak vagy a hang képzésének vagy az értelmezés elveit, pl. a melyek a fontos részek kiemelését, a kevésbbé

fontosak háttérbeszorítását követelik: ilyen pl. az elv, hogy a dal-
lamot nyomatékosan kell játszani a kísérethez képest vagy, hogy a
szerkezetileg lényeges részeket és elhatárolásokat ki kell tüntetni a
játékban, az egységeket dinamikai súlypontok köré kell csoporto-
sitani. Ezek azok az elvek, melyeket elsősorban kell közölni.

Vannak azután elvek, melyek az eseteknek csak egy bizonyos
körére vonatkoznak. Ilyenek pl. azok az ismeretek, melyek meg-
szabják a zenész magatartását a különböző korok, iskolák, meste-
rek műveivel szemben, azok a lelki és testi beállítások, melyek leg-
közelebb visznek e csoportok jellemző hangulatához, „megvalósítási
központ”-jához: a stíluselvek. Az általános elvek után ezekre kell
tanítani a leendő művészt.

Végül oly elvek is vannak, melyek egy egyes zenemű meg-
valósítására vonatkoznak, pl. ha felteszem magamban, hogy egy
zenedarabnak egy bizonyos általános szint adok, vagy egy Bach-
preludiumot orgonaszerű merevséggel fogok végigjátszani, vagy hogy
fokozatosan egyre hatásosabb eszközöket alkalmazok a darab folya-
mán. Ezek az elvek következzenek a stílus-elvek után.

Második kérdésünk: melyek azok a *képességek*, melyeket az
indirekt tanításnak ki kell fejlesztenie a zenészből. Ha erre felelni
akarunk, úgylátszik, megakadunk mindjárt munkánk elején. Mert
ahhoz, hogy a készülő művész képességeit célirányosan fejleszthes-
sük, kellene, hogy ismerjük a *kész* művész képességeit. Eddig azon-
ban még csak kísérlet sem történt a művész tehetségének tudomá-
nyos kielemezésére. Pedig *tudományos* elemzésre van szük-
ségünk: nem érhetjük be a közkeletű nézetekkel. Erről mindenki
meggyőződhetik, ha kísérletet tesz, hogy meghatározzon vagy le-
írjon egy képességet, mely az általános tapasztalat szerint része a
művész tehetségének, pl. az emlékezetet vagy az ügyességet. Látnia
kell majd, hogy e kifejezéseknek a legkülönbözőbb értelmük lehet,
hogy oly képességek, melyeket a közfelfogás *egy* önálló tulaj-
donságnak tekint, számos képességből adódnak össze vagy más
képességektől függenek; hogy e részképességek összeállítása minden-
kinél más és más, és világos lesz előtte, mily súlyos feladat, az
elemek és összeállítások e tömegében meglegelni azokat, melyek való-
ban lényeges, elmaradhatatlan alkotórészei a művészi tehetségnek.

De ha már volna is ilyen tudományos leírása a művész tehet-
ségének, ez sem volna elég, mert hogy ellenőrizhessük a képes-
ségek haladását, tudnunk kell, hogy a művész képességei közül
melyek és milyen fokon vannak meg a gyermekben és melyek a

fejlődő zenészen. Szükségünk van tehát *a tehetség fejlődésánára*. Szükségünk van továbbá egy újabb tudományra, mely a rendellenes és beteg tehetségről szólna, vagyis *a tehetség patológiájára*. Ismernünk kell azonkívül a módokat, melyekkel meg lehet állapítani a művész vagy a gyermek vagy a készülő művész vagy a rendellenes vagy a beteg tehetség képességeit: ezeket tárgyalná *a tehetség diagnosztikája*.

Csak ha már e négy tudománynak birtokában volnánk, kezdenénk meg azt az *ölelő tudományt*, mely kutatná, miként kell befolyásolni a fejletlen vagy beteg tehetséget, hogy a művész tehetsége váljon belőle. Legokosabb volna tehát, úgylátszik, abbahagyni vizsgálódásunkat, mert hiányoznak a feltételek, melyekre munkánkat alapíthatnók.

Mégis talán van megoldás, még pedig ebben a gondolatban: igaz bár, hogy a tehetség elemzése egyre több részletképességét deríti ki a művészen, de nagy kérdés, hogy a művész tehetsége valóban e részletképességekből adódik-e össze. Nagyon is könnyen lehet, hogy a tehetség lényegében nézve osztatlan képesség; s hogy mi mégis összetettnek látjuk, onnan volna, hogy ez az alapképesség különböző körülmények közt, különböző anyagon, különböző cél irányában nyilvánul meg vagy, hogy különböző és helytelenül választott szempontokból tekintjük. Valóban, ha egy rendkívüli tehetségű művészt szemlélve látjuk, képzelete mily ragyogó, értelme mily kivételes, hallása mily csalhatatlan, emlékezete mily csodálatraméltó, hogy általában az összes részletképességek, melyeket az elemzés csak kideríthet, mily szokatlan mértékben mutatkoznak benne, egészen a testi arravalóságig, nehezen tudjuk elképzelni, hogy mindezek a tulajdonságok csak véletlenül kerültek volna össze benne a természet valamely szeszélyes kockajátéka következtében. Ha ez így volna, a nagy tehetségeknek még sokkal ritkábbaknak kellene lenniök, mert végtelenül kicsi a valószínűség, hogy egy emberben egyesüljön annyi olyan tulajdonság, mely ilyen fokban még egyenként is csak igen ritkán fordul elő. Hanem inkább azt fogjuk hinni, hogy ennek a tehetséges embernek van egy vagy kevés olyan lelki vagy talán testi *központi* tulajdonsága, melyből a részletképességek következnek, vagy a melynek a részletképességek csak különböző megnyilatkozásai.

Világos, hogy ha van ilyen központi képesség, a pedagógia legfontosabb feladata volna kikutatni ezt, mert akkor elég volna kifejlesztenie ezt az egy vagy kevés képességet, hogy a többi képes-

ség önként jelentkezzék. Eddig azonban semmit sem tudunk e központi képességekről.

Mindazonáltal valahogyan mégis megközelíthetjük a kérdést. Mert ha ama végső, központi tulajdonságról vagy tulajdonságokról nem tudunk is számot adni, ismerjük oly tulajdonságait a léleknek, melyek a *részletképességekhez képest* központi képességek, azaz oly tulajdonságok, melyek nélkül bizonyos részletképességek nem jelentkeznek vagy melyek nélkül azok megléte nem sokat ér.

Hogy ilyen tulajdonságok vannak, azt a tapasztalat bizonyítja. Pl. egy különben muzsikális ember képtelen bármit is megakadás nélkül végigjátszani. Megkísérli emlékezetét gyakorolni: eredmény nélkül. Felteszi erre, hogy talán nem is egyenesen emlékezetében van a baj, hanem abban, hogy nem képes kellőképen figyelni, miközben tanul és miközben játszik. Igyekszik erre megtanulni a figyelmet, de nem sokra megy, mert általában nem tudja akarátát megfeszíteni. Akarni pedig talán azért nem tud, mert teste erőállapota nem elégséges. Vagy pedig azért akad meg, mert nem képes hiánytalanul előre elképzelni a hangokat, melyeket játszani fog, nincs belső hallása; belső hallása meg talán azért nincs, mert külső hallása sincs, azaz nem hallja meg a zenét a kellő világossággal és teljességgel. A jó testi erőállapotnak és a külső hallásnak tehát központi, feltételező szerepe van a folyékony játék képességére. Vagy: valakiben meg volnának az összes zenei képességek, de még sem viszi semmire, mert akarata nincs, vagyis az akarat az a képesség, melynek hozzájárulása a többi képességet értékessé teszi.

Vannak tehát képességek, melyek hozzájárulása nélkül más képességeknek a lélekben különben meglevő diszpozíciói nem virulhatnak ki vagy nem nőhetnek túl egy értékességi küszöbön, mint a hogy bizonyos anyagok hozzájárulására van szükség, hogy a test bizonyos szervei vagy működései kifejlődjenek vagy egy bizonyos irányban célszerűek legyenek.

Az ilyen képességeket, melyek feltételei más képességek létrejöttének vagy értékének, *alapképességeknek* nevezem.

Ép úgy már most, mint ahogy az ismeretek közül elsősorban azokat közöljük, melyekből más ismeretek adódtak, a képességek közül is elsősorban azokat igyekszünk megadni, melyekből más képességek következnek, vagyis az alapképességeket. Tudnunk kell tehát, melyek a zenész alapképességei. A lélektan mai állapotában erre tudományosan felelni nem lehet, mert a korrelációk tana, vagyis az a tudomány, mely a tulajdonságok összefüggéseit vizsgálja, ma

még a kezdet kezdetén van. Így a mindennapi tapasztalatból kell összeállítani az alapképességek sorát, még pedig körülbelül így:

A zenész tisztára *zenei* alaptulajdonságai: a külső és belső hallás, mely utóbbi a zenei fantáziát is magában foglalja; a ritmus- és tempóérzék.

A zenész nem-zenei alaptulajdonságai: az egészség, a testi és pszichofizikai arravalóság, az akarat és kitartás, a gazdag és erős érzelmi élet, intelligencia és képzelet.¹⁾

A zenetanításnak, addig legalább is, míg több ismeretünk nem lesz a léleknek ama központi tulajdonságáról, ezeknek az alaptulajdonságoknak a létrehozására, fejlesztésére, fenntartására kell fordítania legfőbb gondját. Ezzel igen sokat követelek. Nem kevesebbet ugyanis, mint hogy a zenetanítás avatkozzék bele a tanuló legbensőbb életébe, *formálja az egész embert*. Azt követelem, hogy *tanítson zenélni az egész emberen keresztül*; csináljon Unterricht von oben-t a mai Unterricht von unten helyett.

Vádolom az eddigi zenetanítást, hogy kicsinyes és rövidlátó: nem lát többet a tanítvány kezénél. Itt-ott dereng bár a sejtetem, hogy a zongorás, a hegedűs nem csupán az ujjával, hanem *egész testével* játszik, de azt, hogy egyszersmint *egész lelkével* játszik,

¹⁾ Annak a véleményünknek, hogy a tehetség egység és nem sokaság, ellene lehetne vetni, hogy a tehetség egyes részképességei előfordulnak a többi nélkül is, így lehet valakinek kitűnő zongoratechnikája, anélkül, hogy muzsikális volna. E nehézségen segít az a feltevés, hogy a központi képesség szerepe az alapképességekre nézve ugyanaz volna, mint az alapképességek szerepe a részleteképességekre nézve, t. i. diszpozíciók felkeltése és kifejlesztése. Pl. azt, hogy az emlékezet a figyelem hatása alatt javul, úgy lehet megmagyarázni, hogy a lélekben van ugyan diszpozíció az emlékezésre, de ez csak akkor bontakozik ki teljesen, ha a figyelem segíti. Ép így fel lehet tenni, hogy a nagy tehetségnek van egy központi képessége, mely képes a lélek legkülönbözőbb vagy nekünk legkülönbözőbbnek látszó diszpozícióit felébresztetni és megnövelni. E diszpozíciók közül némelyek természetből erősebbek, mások gyengébbek. Ha ama központi képesség elég erős, úgy mind az erőseket, mind a gyengéket képes lesz felkelteni, illetőleg egy bizonyos színvonal fölé hozni; így áll elő a teljes tehetség. Ha ellenben nem elég erős, csak a természetből erős diszpozíciókat lesz képes felkelteni vagy a kellő fokra hozni, a gyengéket pedig már nem: így jönnek létre a fél- és résztehetségek. Nem szabad tehát azt mondanunk, hogy a nagy tehetség egyesíti sok kisebb tehetség sok képességét, hanem azt, hogy a kisebb tehetség nélkülözi a zseni némely képességét. Így legalább a tökéletest vesszük mértéknek a tökéletlen helyett. (Ha az alapképességet oly anyaggal hasonlítottuk össze, mely egyes szervek kifejlődéséhez szükséges, a központi képességet azzal az anyaggal vagy erővel lehetne összehasonlítani, mely a testet *egészében* arányos növekedésnek indítja, még ha egyes kiválasztó szervek, t. i. az alapképességek kifejllesztésének útján is.)

nagyon kevesen tudják. Pedig a lélek nem mozaik, melynek köveit csak külső ragaszték tartja össze, hanem szervezet, melynek minden része minden részével és az egésszel ép úgy összefügg, mint a test részei egymással és az egésszel. Nem lehet egy élmény oly csekély, hogy ne módosítaná lelkem egész további magatartását és viszont minden legkisebb érzésemben, gondolatomban, tettemben benne van lelkem egész multja és jelen állapota. Senkit sem lehet zenére tanítani, tehát anélkül, hogy ezzel *egész* lelkét át ne alakítanók, és viszont: mindenki játékában benne van *egész* lénye: ezért ezt az egész lényt kell formálnom, ha valakinek a zenélését gyökeresen formálni akarom. A mai zenetanítás ellenben csak magát a zenélést igyekszik befolyásolni, nem pedig a zenélés lelki feltételeit. Ezért époly kevéssé mélyreható és époly bizonytalan sikertű, mint az u. n. tüneti gyógyítás, mely t. i. az egyes káros működéseket igyekszik befolyásolni, az *egyes* működéseket rendezni, ahelyett, hogy magát a betegséget szüntetné meg, magát az egészséget idézné elő; vagy mint ama régimódi orvoslás, mely mindig csak a beteg testrészben kereste a baj okát, nem pedig az *egész* testben. Valamint a mai orvostudományban ez a tüneti és táji gyógyítás egyre inkább helyet ad egy általános gyógyításnak, mely az egész emberre irányul, sőt a beteg multját sem hagyja figyelmen kívül; épígy kell, hogy helyt adjon az eddigi tüneti és táji nevelés egy oly *általános* nevelésnek, mely tudatában annak, hogy a lélek szervezet, minden mozzanatában az *egész* embert tartja szem előtt, az *egész* ember alakítására törekszik.

Lehet-e a képességeket fejleszteni és új képességeket létrehozni?

Eléggé elterjedt vélemény, hogy nem lehet. A képességek tömege a vélemény szerint adott tőke, mely adott módon kamatozik; sem a tőkén, sem a kamatozáson változtatni nem lehet. Ezen az alapon áll két látszólag ellentétes, de egyaránt káros nézet, melyeket pedagógiai pesszimizmusnak és pedagógiai optimizmusnak lehetne nevezni. A pedagógiai pesszimizmus úgy érzi, hogy minden képesség-nevelés lényegében hatástalan: a képességek meg vannak és úgy változnak, ahogyan a természet kívánja; legjobb szabadjukra hagyni őket. Ép ez a nézet egyik titkos gyökere a mai eljárásnak, mely csak ismereteket közöl, a képességek iránt pedig nem érdeklődik. A pedagógiai optimizmus sokra becsüli a képességek

önerejét, hisz abban, hogy a képességek maguktól is a legjobban fejlődnek, akármely tanítás csak előmozdítja a fejlődést. Bármelyikét vallja e nézeteknek a tanuló, közönyössé és téllenné kell, hogy válják.

Ezekkel szemben állítom, hogy a képességeket lehet fejleszteni és irányítani, sőt bizonyos értelemben létrehozni is. Ez utóbbi állítás, persze, ellenkezik az általános lélektani felfogással. Ez ugyanis elismeri bár, hogy a lélekből hirtelen kibukkanhatnak képességek, melyek azelőtt nem mutatkoztak, ámde kell — úgy tartja —, hogy e képességek csírái meglettek légyen a lélekben. Ezt elméletileg el lehet fogadni, a gyakorlatban ellenben minden oly képességet, mely tegnap még nem jelentkezett, ma azonban már jelentkezik, új képességnek kell tartani, még akkor is, ha nem tulajdonképeni keletkezésről van szó, hanem arról, hogy valamely képesség alkalmat vagy teret kap az érvényesülésre, melynek híján volt eddig vagy felszabadul gátlások alól vagy túlnő azon a mértéken, melytől kezdve észrevehető. Azaz, ha új tőkét előteremteni nem tudunk is, még mindig van módunk a meggazdagodásra, nem csak úgy, hogy jobban kamatozhatjuk az adott tőkét, hanem úgy is, hogy napfényre hozunk kincseket, melyek eddig elásva heverték birtokunkon.

Ilyen ki nem ásott kincs pedig sokkal több van, mint általában felteszik. Minden ember számtalan őstől örököl testi és lelki tulajdonságokat. Hogy valóban a legtávolabbi ősök hagyatéka sem enyészik el egészen, hanem nyomokban megmarad, bizonyítja az atavizmus, ha valamely állatfajban oly egyének születnek, melyek ama faj egy őséhez hasonlóak. Ha csak fel nem akarjuk tenni, hogy ezekben az ősi tulajdonságok újra keletkeztek, azt kell hinnünk, hogy e tulajdonságok csírái a faj minden egyénében meg vannak bár, de csak akkor bukkanak ki, ha az alkalom vagy bizonyos körülmények összetalálkozása kedvez nekik. Lelki atavizmus is van; hány emberből vált ki pl. a háború olyan ösztönöket, melyek a kulturemberből színleg kivesztek már. Minden emberben tehát számtalan testi és lelki tulajdonság csírája van meg. Ezek a csírák senkinél sem fejlődnek ki mind, részint, mert az emberi energia korlátozott, részint, mert gyakran ellentétesek, sőt egymást kizárják. Hogy a számtalan hajlam közül melyek fejlődnek ki és melyek nem, azt eldönti egy neme a létért való küzdelemnek, mely közöttük végbemegy. E harc következtében egyes hajlamok teljesen kipusztulnak az egyénből, mások megmaradnak bár, de nem fejlődnek ki nevezetesebb fokig, végül van egynéhány hajlam,

mely nagyon kifejlődik. Ez utóbbiak határozzák meg a személyiség alapvonásait. Ha tehát a személyiséget alakítani akarom, minden azon múlik, sikerül-e hatásosan beavatkoznom a hajlamok e küzdelmébe, sikerül-e kíváncsok tulajdonságokat győzelemre segítenem, hozzájárulnom a károsak kiirtásához.

Ilyen beavatkozás lehetséges. Hogy világosan lássunk a kérdésben, előbb egy megkülönböztetést kell tennünk a tényezők két csoportja közt, melyek ez egyén fejlődését irányítják. Ezek ugyanis részint *belső* tényezők, azaz oly ható erők melyek az egyén testi és lelki természetéből következnek, részint *külső* tényezők, azaz oly ható erők, melyeket az egyén környezete szolgáltat. Hogy a *belső* tényezők harcába módunkban áll beavatkozni, azt már láttuk, mikor az alapképességeket fejlesztettük, elvárva azt, hogy ezek a maguk részéről felébresztenek más képességeket. Ez volna a képességek *belső* felkeltése. De lehetséges a képességek *külső* felkeltése is, azaz módomban áll a környezetet úgy alakítanom, hogy a kíváncsok képességek felébresztésének kedvező legyen. Mindenesetre: a tulajdonságok különböznek külső befolyásolhatóságuk szempontjából.

A legkevésbé lehet befolyásolni azokat a tulajdonságokat, melyek már az öröklés folytán egyértelműen és határozottan kifejezettek, vetélytársulajdonságokat teljesen kizárnak. Ilyenek azok a tulajdonságok, melyeket a nemek vagy fajok különbsége határoz meg. E tulajdonságokon, melyeket *csíratulajdonságoknak* nevezhetünk, a nevelés, úgy hiszem, nem változtathat lényegesen: befolyásuk az eugenetika dolga.

Másképp áll a dolog az *időhöz kötött ösztönökkel*. Bizonyos ösztönök ugyanis csak akkor fejlődnek ki, ha egy bizonyos időpontban táplálékot kapnak; ha ez nem történik meg, elfonnyadnak vagy más ösztönöknek engedik át a helyet. Tanulságos példája ennek Spalding egy kísérlete, melyet James említ lélektanában.¹⁾ A kísérlet ez: a tojásból épen kibújt csirkéknek ösztönünk, hogy minden mozgó tárgyat kövessenek, legyen az anyjuk vagy egy ember vagy egy golyó vagy más tárgy. Spalding a tojásból kibújt csirkék szemét letakarta és csak négy nap múlva fedte fel és ime: a csirkék minden mozgó tárgy előtt elszaladtak. A mozgó tárgyak követésének ösztöne tehát az ellenkező ösztönnek adott helyet, azért, mert a kellő időben nem volt alkalma érvényesülni.

Az embernek is vannak ilyen időhöz kötött ösztönei. Ha pl.

¹⁾ James. Psychologie, Leipzig. 1909. 401. lap.

a gyermeket kezdetben kanállal táplálják, igen nehéz később szopáshoz szoktatni. „Ha a gyermek“, ugymond James, „eljutva abba a korba, melyben rendszeres testgyakorlatok váltják fel a fantasztikus játékokat, nem érintkezik társával és nem tanul meg sem labdázni, sem evezni, sem csónakot kormányozni, sem lovagolni, sem korcsolyázni, sem halászni, sem vadászni, nagyon valószínű, hogy egész életében otthonülő fog maradni. Még ha a legszebb alkalmak kínálkoznak is később arra, hogy mindezt megtanulja, biztosra lehet venni, hogy nem fog élni velük és meg fog hátrálni a kezdet nehézségei elől, melyeket elragadóknak talált volna lelkes fiatalságában, néhány évvel előbb.“

Ámde, ha az így van, úgy módjában áll a nevelőnek, hogy neveltje egyéniségét nagy mértékben, az egész életre kiható módon irányítsa azzal, hogy abban az időben, midőn valamely ösztön jelentkezése esedékes, alkalmat ad ennek az ösztönnek az érvényesülésre, ha kifejlődését hasznosnak tartja: megvonja tőle az alkalmat a tevékenységre, ha káros. Világos, hogy evégből pontosan ismerni kellene az ösztönök jelentkezésének időpontját és még inkább a tüneteket, melyekkel az egyes ösztönök kritikus koruk közeledtét jelzik; ma ugyanis a nevelők csak akkor lesznek figyelmesek az ösztönökre, midőn valamely véletlen már egy bizonyos irányba hajtotta őket és mikor már nehéz vagy lehetetlen a megtörténteken változtatni. Különösen fontos volna az alapképességek formálhatóságának korszakait ismerni. Minderről azonban ugyszólván semmi tudományos ismeretünk sincsen.

És így a művészi ösztönök fellépésének sorrendjéről és jeleiről sem sokat tudunk. Pedig kétségtelen, hogy azok a tulajdonságok, melyek összege később a művészt teszi, nem egyszerre indulnak fejlődésnek és közülök nem egy, korszakhoz van kötve. A zenében a tanulás más és más időszakai kedveznek a hallás vagy az emlékezet vagy a figyelem vagy az önálló értelmi alakítás vagy az ügyesség fejlesztésének, de hogy melyek ez időszakok, arról legfeljebb ha sejtelmünk van.

Az ösztönöknek egy jelentékeny részét befolyásolhatjuk továbbá amá tulajdonságuk alapján is, hogy az ösztönök a sok hasonló tárgy közül, melyekre természetüknél fogva irányulhatnak, kiválasztanak egyet és ezután, legalább is egy ideig, már csak ezzel szemben érvényesülnek. Már az állatnak van egy kiválasztott lakóhelye, legelője, tápláléka, párja, melyhez ragaszkodik. A gyermek is rendszerint kitünteti egyik játékszerét. Különösen a sexuális ösz-

tönöknél feltűnő ez a tárgyválasztás. Ezeket a *tárgyválasztó* ösztönöket aránylag könnyen befolyásolhatja a nevelő azzal, hogy oly tárgyakat ad nekik táplálékul, melyek célszerűek a nevelés érdekében. Ekként az ösztönből hajlamot csinál.

Igy pl. az, hogy valakiből művész lesz-e vagy sem, sok esetben talán azon múlik, hogy abban a korban, melyben formáló ösztönei mozogni kezdtek, került-e a kezébe művészi anyag. Fontos az is, hogy a művészeknek csak egy része olyan, akit valamely öröklött arravalóság kezdettől fogva egy bizonyos művészet irányába terelt; a másik fajtájába a művészeknek eleve csak egy általános, sok mindenre kiterjedő formaadó szükséglet él és szinte csak a véletlen dolga, hogy a zenét vagy a szobrászatot vagy a színművészetet választják-e véglegesen. Világos, hogy ilyen esetekben döntő szerepe lehet a nevelésnek. De döntő szerepe van később is, midőn a formáló hajlamok már választottak tárgyat maguknak; mily fontos pl., hogy a zenei izlés formálhatóságának korszakában Bach és Mozart kerüljön a gyermek kezébe, nem pedig holmi zenei pornográfia. Persze azt, hogy mely korban mely zene felel meg az ébredő hajlamoknak, megint inkább csak benyomás alapján mondhatjuk meg. Tudományos ismeretünk e tárgyról csak akkor volna, ha összegyűjtenék a gyermekek nyilatkozatait a művekről, melyeket játszanak és a gyermekek kompozícióit: ezekből meglátnók, hogy mely korban mi érdekli őket, mit szeretnek a legjobban.

De nem csak tárgyat választhat magának a lélek a sok más tárgy közül, hogy efelé fordítsa hajlamait és képességeit, hanem ugyanazzal a tárggyal szemben, ugyanannak a célnak az elérésére különböző hajlamait érvényesítheti, különböző képességeit használhatja fel; e magatartások közül rendesen kiválaszt egyet, mely szokásává válik, a többi lehetséges magatartásra való hajlamát pedig egyre inkább elveszti, mert nem gyakorolja őket. Így a zongorás ugyanazt a technikai feladatot mindig ugyanazzal a mozgástípussal oldja meg, mert ahhoz szokott, bár más típusok talán époly célszerűek. Legismertebb példái e magatartásoknak a tanuló- és képzelőtípusok. A legtöbb tárgyat ugyanis különböző módon lehet megjegyezni és elképzelni: vagy főként a látási képzetek vagy főként a hallási képzetek vagy a mozgási képzetek segítségével. A tapasztalás azt mutatja, hogy e képzetcsoportoknak egyikét mindenki előnyben részesíti a többi rovására, holott természetből az emberek nagy többsége, ugylátszik, körülbelül egyaránt hajlamos mindhárom módjára a tanulásnak és elképzelésnek, úgy hogy fel kell tennünk,

hogy a képzelő- és tanulótípus nagy mértékben megszokás és gyakorlás dolga.

Mivel tehát az ember előnyben részesített és jellemző magatartásai nagy részben a szokás művei, a nevelő sokat tehet azért, hogy a célirányos magatartásokat szokássá teszi, a célszerűtlenekről pedig leszoktatja neveltjét. Így pl. a képzelőtípust nagy mértékben lehet alakítani. Már állatkísérletek is emellett szólnak; úgy találták például, hogy patkányoknak, melyeket kényszerítettek arra, hogy egy bizonyos utat látási képzetkapcsolatok alapján jegyezzenek meg, továbbra is hajlamuk maradt a látási módon való tanulásra, noha a patkányok általában könnyebben tanulnak mozgási emlékképek alapján.¹⁾ Az embernél sincsen másképp. Így pl. sikerült zenészek képzelő- és tanulótípusát még érett korban is a célszerűtlen látási típusból a célszerű hallási-mozgási tipussá átalakítani.²⁾

Ezek az átalakítások és egy bizonyos magatartásra való szoktatások, mint már említettem, nemcsak úgy mennek végbe, hogy a kedvező magatartást gyakoroljuk, hanem úgy is, hogy a konkurrens magatartásokat gyengítjük azzal, hogy kerüljük az alkalmat gyakorlódásukra; ha pl. valakinek tanulótípusát hallásivá akarjuk alakítani, kényszerítjük, hogy hallásérzetek alapján tanuljon, látási tanulásra pedig nem adunk neki alkalmat. De van egy harmadik mód is, midőn ugyanis a konkurrenciát látszólag *erősítjük*, hogy *gyengüljön*. Így pl. az előadó zenész figyelme játék közben megszűnik a darab művészi elképzelése és átérzése közt egyrészt és technikai megvalósítása közt másrészt; minél több figyelmet követel az egyik, annál kevesebb jut a másiknak, mert mindenkinek figyelőképessége korlátolt. Aki tehát azt akarja, hogy egész figyelme a művészi megtervezés felé fordulhasson, gondoskodni fog arról, hogy a mesterségi megvalósítás ne igényeljen figyelmet. Ezt pedig nem azzal éri el, hogy a megvalósításra nem ügyel, mert hiába gondolkozik és érez a legművésziesebben, ha ugyanakkor hamisan játszik, hanem azzal, hogy a megvalósítást sok gyakorlással oly gépiessé teszi, hogy a figyelem hozzájárulása nélkül is, szinte önmagától megy végbe. És valóban, szinte mindennapos eset, hogy zenészek, kik tehetségtelennek látszottak, muzsikálissá válnak, mihelyt tech-

¹⁾ Szymansky : Lernversuche mit weißen Ratten. Pflüger's Archiv, 158. k. 1914.

²⁾ L. Untersuchungen über das musikalische Gedächtnis c. munkám a Ztschr. f. angew. Psych. 11. k.-ben, 1916.

nikát szereztek maguknak; ezeknél a konkurencia látszólagos növelése nyitott utat más képességeknek.¹⁾

A mondottakból látni, hogy a nevelőnek nagyon is módjában van növendéke személyiségét alakítani, mert eléggé tág határokon belül válogathat az ösztönök közt, melyeket hajlamokká akar hajlítani, a hajlamok között, melyeket képességekké akar fejleszteni, magatartásokká akar rögzíteni. Módjában van képességeket felidézni, ha eltalálja az alkalmas időpontot, módjában van a képességeket kifejleszteni, részint azzal, hogy tárgyat ad nekik, gyakorolja és szokássá teszi őket, részint azzal, hogy a konkurens képességeket gyengíti vagy automatikussá teszi. De azzal, hogy a képességeket, melyek a lélekben lehetőség szerint megvoltak, de lappangtak és hatástalanok voltak, valóságos, ható erőkké változtatta, a nevelés még nem végezte el dolgát. Hátra van még megadnia azt a képességet a léleknek, hogy ezeket az erőket a kellő időben, a kellő

¹⁾ E példa alkalmas arra, hogy megingassa a hitet abban az elterjedt tételben, hogy „bár minden egyes diszpozíciót, *önmagában véve*, gyakorlással fel lehet is vinni egyéni maximumáig, de sohasem az összes diszpozíciókat együtt; az egy diszpozíció erős gyakorlására fordított energiát más tevékenységektől kell elvonni”. (W. Stern: *Differentielle Psychologie*. Leipzig 1911, 266. lap), mely véleményt a kényelmesség könnyen fordíthatná követelésünk ellen, hogy t. i. az *egész* embert kell nevelni. Mert igaz bár, hogy a képességek egy része küzd egymással és energiát von el egymástól, de vannak korrelatív fejlődések is, mikor ugyanis egy képesség fejlődése különösebb energiárfordítás nélkül is más képességek fejlődését vonja maga után. Ilyen következménye van pl. az alapképességek fejlődésének, továbbá annak, ha a versengő képesség, mint példánkban, odáig fejlődik, hogy már automatikussá válik. Eszerint a nagy tehetség rendkívülisége nem csupán az alapképességek vagy ama feltételezett központi képesség nagy erejéből származhatnék, hanem abból a tulajdonságából is, hogy sok képességét és tevékenységét bírja automatikussá tenni és így mintegy szabaddá tenni a helyet más képességek számára. A pedagógia szempontjából igen fontos tehát, hogy a lélektannak az a része, mely a képességek korrelációjával foglalkozik, megkülönböztesse az egymásnak kedvező és az egymással konkuráló képességeket, mint a hogy a biológia megkülönböztet pozitív és negatív korrelációt, t. i. azt az esetet, midőn egy testrésznél megnövekedése egy másikét is maga után vonja, pl. a fejé vagy lábé, a nyakét és azt, midőn egy testrésznél fejlődése egy másikét hátráltatja vagy megakadályozza, pl. a galamb csőrée a lábáét, a kakas tarajáé a sarkantyúét. És épugy, mint a hogy vannak biológiai folyamatok, melyek az összes testrészek növekedését megindítják, (vannak galambok, melyeknek mind csőre, mind lába nagy, t. i. azok, melyek egészben nagyok), azonképen a lélektannak sem szabad letennie arról a reményről, hogy egykor meg fog ismerni és elő fog idézhetni olyan testi vagy lelki változásokat, melyek az *összes* képességeket emelik, vagy legalább is az összes, egy célnak, pl. a zenélésnek szolgáló képességeket.

ponton alkalmazza. Mert bármennyire megrostálta is hajlamaimat a küzdelem, mely köztük végbement, bármennyire uralkodókká tett is a lelkemben bizonyos állásfoglalásokat, a megszokás: még mindig elég számosak ahhoz, hogy egy adott esetben versengjenek egymással; tudnom kell ilyenkor a legkedvezőbbet választanom. Így a zenésznek eleven hallási és mozgási képzetei kell hogy legyenek, de hol inkább ezekkel, hol inkább azokkal fog dolgozni. Képesnek kell lennie arra, hogy erősen és színesen érezzen, de arra is, hogy érzelmeit — gyakorlás közben — elnyomja. Össze lehetne hasonlítani a lelket egy billentyűs hangszerrel, melyen az ember játszik: a nevelés első célja kiválogatni a hangokat, melyek a billentyűzeten képviselve vannak és tisztára hangolni őket, második célja megtanítani a játszót arra, hogy mindenkor azt a billentyűt nyomja le, melyre épen szükség van.

Az indirekt oktatás és az egyéni nevelés.

Be kell most még bizonyítanom, hogy a nevelésnek az a módja, melyet az eddigiekben leírtam, egyszersmint a legalkalmasabb eszköze az egyéni nevelésnek, mert a legbiztosabb, sőt egyetlen módja az egyéniség nevelésének. Hogy a nevelésnek egyéninek kell lenni, azt ma mindenki hangoztatja; de a legtöbb tanító még csak meg sem is kísérli ezt, mert vagy visszaretten attól a nehézségtől és fáradságtól, mellyel az egyéni tulajdonságok megállapítása járna, vagy úgy gondolkozik, hogy az egyéniség és fejlődése ugyis adva van a természettől, ezért mindenkit lehetőleg sok mindenre kell tanítani; ebből a nagy készletből minden egyéniség majd csak ki fogja választani a neki megfelelőt.

Az egyén pszichogrammáját megcsinálni valóban végtelenül nehéz, sőt tudományosan ma még csaknem lehetetlen, mert mint láttuk, ismereteink az ember képességeiről még kezdetlegesek. Le kell tehát mondanunk az egyéni nevelésről? Nem. Az indirekt tanítás megoldja a nehézséget. Mint mondtuk, az indirekt tanítás részint a képességekre, részint az ismeretekre irányul. A képességek közül elsősorban azokat igyekszünk kifejleszteni, melyek nélkül senki el nem lehet, t. i. az alapképességeket.

De az alapképességek hatása a részletképessegekre nézve, úgy mondtuk, elsősorban az, hogy felkeltik vagy használhatóvá teszik a lélekben meglévő diszpozíciókat, tehát ha valakiben az alapképességek ható erők gyanánt vannak jelen, el lehet várni, hogy a rész-

letképességek a természetből megszabott minőségben, erővel és arányban fognak jelentkezni, ha csak kapnak anyagot a gyakorlódásra. Így pl. minden zenész hallását az elérhető legmagasabb fokra kell fejleszteni, enélkül nem volna zenész; de ez a legmagasabb fokra fejlesztett hallás különböző dolgokban lesz erős és gyenge a különböző zenészeknél, öröklött hajlamaik szerint; az egyik hangszínek, a másik hangmagasságok iránt, az egyik egyes hangok, a másik hangviszonyok, még pedig különböző nemű és foku hangviszonyok iránt lesz érzékenyebb; az egyik a felismerés, a másik a felidézés dolgában lesz biztosabb. A zongorás kezét mindenestre fejleszteni kell; de minden kéz másképp fog alakulni e fejlesztés következtében. Másrészt az ismeretek között is vannak, mint láttuk, olyanok, melyeket egy egyéniség sem nélkülözhet; ezeket tehát kivétel nélkül mindenkinek meg kell adnunk utravaló gyanánt; de hogy azután ezeket az általános ismereteket kiki mely részletes anyagon és hogyan alkalmazza, miután az iskolából kikerült, azt természetes hajlamai fogják meghatározni. Bár minden zongorással közölnöm kell az elveket, melyek alapján kidolgozhatja a zeneművek játékát általában és különböző stílusukat különösen, de hogy végül Bach-játszó válik-e belőle vagy Chopin-játszó és minő, azt veleszületett és egyénien fejlett hajlamai és képességei döntik el.

Az indirekt tanítás annak következtében, hogy a célszerűtlent kiírtja a lélekből, a célszerűnek pedig utat nyit és szabad fejlődést biztosít, szükségképen egyéniségeket nevel. Következik ez abból, hogy az indirekt tanítás jellege inkább megelőző, mint megmásító és részletesen irányító. Hogy orvosi példára hivatkozzunk, az indirekt tanítás, belátva a helyes diagnózis és helyes gyógyítás nehézségeit, inkább oly állapot előidézésére törekszik, mely mindkettőt feleslegessé teszi és ez az egészség. Már kezdettől fogva elejét igyekszik venni annak, hogy a fejlődés helytelen irányban meheszen végbe; inkább higiénia, mint gyógyítás. Épúgy már most, mint ahogy egy ideális orvos keze alatt, ki ugyanis nem gyógyítani akarna, hanem a születés pillanatától kezdve távoltartana a testtől minden betegséget, azonkívül a test arányos gyakorlására törekednék, a test egyénileg fejlődne, mert úgy alakulna és akkorára nőne, ahogy a veleszületett csiraerők hajtják; úgy a léleknek is egyénien, azon természetének megfelelően kell fejlődnie, ha épségét, fejlődése zavartalanágát egy ideális nevelés hasonlóan biztosítaná.

De nem csak annyiban egyéniség-nevelés az indirekt nevelés, hogy hamisítatlanul kihozza mindenből azt, ami benne természet-

tól egyéni, de annyiban is, hogy ezt a természetes egyénisége a lehető leghatározottabban kiélezi, más egyéniségektől különbözővé teszi és így növeli az egyének sokféleségét. Ez következik abból a lélektani megfigyelésből, hogy minél magasabbrendű vagy minél fejlettebb valamely lelki képesség, annál eltérőbb a különböző emberekben, továbbá, hogy minél fejlettebb egy tömeg, annál különbözőbb egyénekből áll.

Minthogy tehát a képességek és egyéniségek kifejtetlenül sohasem különbözhetnek annyira, mint kifejtetten, az indirekt nevelés szükségképen az egyetlen módja az egyéniség maximális kidomborításának, mert minden nevelési rendszer között az egyetlen, mely a képességek teljes és harmónikus kifejesztését céljául tűzi ki, e cél felé módszeresen halad és elérését biztosítani tudja. Ebből következik, hogy az indirekt tanítás az egyetlen biztos mód arra, hogy egyáltalán képet kapjunk valakinek az egyéniségéről, mert — legalább is a tudomány mai állása mellett — csak sejtelmünk, de nem tudásunk lehet arról, mi lakozik valakiben, mindaddig, míg nem volt alkalma képességeit kifejleszteni és működtetni, műveltséget szerezni. Ismert zenei példája ennek, hogy senki sem tudhatja biztosan, vajjon basszus-, bariton-, vagy tenorhangja van-e, mindaddig, míg énekelni nem tanul. Mivel pedig egyénileg csak azt nevelhetem, akinek egyéniségével tisztában vagyok, az indirekt tanítás feltetele minden egyéni nevelésnek, mert az egyetlen biztos eszköz az egyéni képességek hamisítatlan felfedésére.¹⁾

Ezt a szerepét az indirekt tanításnak, hogy ugyanis fényt derít a tanuló igazi tehetségére, különösen fontosnak tartom. Mert a mai tanítás, mint már rámutattam, ezt a kérdést voltaképen fel sem veti és ezért nem képes tanácsot adni a pályaválasztás dolgában. De míg általában a tanítási módszerek mégis olyanok, hogy a képességek fejlődését legalább is nem akadályozzák, ha módszeresen nem mozdítják is elő, addig a zenetanítás ma uralkodó módszere olyan, hogy szinte elejét veszi minden önálló fejlődésnek. Ez a módszer az utánoztatás. Ma ugyanis a zenetanítás általában úgy megy végbe, hogy a tanár eljátsza a zeneművet és azt követeli a tanítványtól, hogy lehetőleg hasonlóan játssza utána. Ez az

¹⁾ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az egyéni neveléssel várni kell addig, míg az egyéniség teljesen kibontakozott, mert már a képességek fejlődése folyamán egyre több valószínűséggel lehet következtetni az egyéniség végső természetére.

eljárás, ha igen sikerül, a legnagyobb ellensége az egyéni fejlődésnek; nemcsak azért, ami nyilvánvaló benne, hogy t. i. a tanulóra egy idegen egyéniség kifejezőmódját kényszeríti rá, hanem rejtettebben is azzal, hogy kész megoldásokat adván, nem nyújt alkalmat azoknak a képességeknek a gyakorlására, melyek az önálló munkához szükségesek és amiatt, hogy nem elvekre, de a tekintélyre hivatkozik, mindent a tanító tévedhetetlen énjéből vezetvén le. Így természetesen nem láthat a tanító világosan a hivatottság kérdésében; minden tévedése közül pedig a legkárosabb az, hogy a jó utánzót tartja tehetségesnek, a rossz utánzót pedig tehetségtelennek. Pedig sokan tudnak utánózni, de csak kevesen önállóan dolgozni. Ennek következtében a művészi vagy tanári pályára utal olyanokat, akik az iskola elhagyása után merőben tehetetleneknek mutatkoznak, bármily kitűnőek is a bizonyítványaik; másrészt elkallódni enged vagy visszamaradni nagy tehetségeket. Ha ehelyett az elengedhetetlenül szükséges képességek kifejlesztésére, az elengedhetetlen ismeretek közlésére szorítkoznánk és ezzel elkészülvén, a növendékre bízna, hogy boldoguljon a részletes megoldásokkal, ahogy tud, már az iskolában kiderülne, ki igazi tehetség és ki nem az, azonkívül, hogy kit mely ágára vagy nemére a zenélésnek utalnak természetes adományai.

Van-e nevelő hatása a zenének?

A mondottakban előadtam kérdésem érdemi részét. Igyekeztem bebizonyítani, hogy az indirekt tanítás szükséges, mert egyedül célravezető; a cél pedig, mely felé vezet, kettős: egyrészt képessé teszi a tanulót arra, hogy önállóan dolgozzék, ha az iskolával elkészült, másrészt biztosítja a tanuló egyéni fejlődését. Igyekeztem kimutatni, hogy az indirekt tanítás megvalósítható, mert van mód a képességek megadására és kifejlesztésére, ismeretek közlésére, és hogy már a tudomány mai állása mellett is lehetséges megjelölni azokat a képességeket, melyeket elsősorban kell kibontani, azokat az elveket, melyeket elsősorban kell közölni.

Most még csak egy lehetséges ellenvetésre kell felelnem. Hogy a zenészt gyökeresen nevelhessük, úgy mondtam, az egész embert kell alakítanunk. Ez azonban, ugylátszik, kívül esik a zenetanár hatáskörén. Túlságosan ritkán érintkezik tanítványával, hogysem lényegesen befolyásolhatná általános nevelkedését; az pedig, amit tanít, úgy lehetne hinni, nem alkalmas az egész ember fejlesztésére,

mert minden szellemi terület közül látszólag a legelszigeteltebb, a lelki élet egyéb nyilvánulásaival látszólag a leglazábban függ össze. Ezzel ellenkezőleg azt állítom, hogy a zenetanár szerepe nagyon is jelentékeny lehet az általános nevelésben, nem csak mint embernek, hanem mint épen zenét tanítónak is; a zene nevelő hatása, ha kiaknázzák ebben az irányban, sokkal nagyobb lehet, mint bármely más tanulmányé.

Ami az elsőt illeti, t. i. a zenetanár személyes hatását a fejlődésre, elég arra gondolni, hogy legalább is a mi viszonyaink között, igen sok embernek egy bizonyos kortól kezdve a zenetanár az egyetlen testi és szellemi irányítója. A hivatásos zenészek rendszeren minél előbb abbahagyják az iskolai tanulást, hogy minden idejüket és erejüket a gyakorlásra fordíthassák; a nem hivatásos zenészek legnagyobb része pedig nő, akik már elég műveltnek tartják magukat, ha néhány középiskolai osztályt elvégeztek. Így azok a gyermekek, a kikkel a zenetanárnak leginkább van dolga, teljesen magukra és a véletlenre vannak bízva, abban a korban, melyben test és lélek még a legnagyobb mértékben alakítható és alakításra is szorul. Egyedül a zenetanár az, ki ebben a korban komoly munkát kíván tőlük, ki fejlődésüket ellenőrizheti és irányíthatja.

Mihelyt átlátta ezt a hivatását, a zenetanár végtelen sokat tehet az általános nevelés érdekében. Az iskolai tanítóval szemben már eleve meg van az az előnye, hogy amit tanít, testi és lelki megnyilvánulás egyaránt. Így folyton számot adhat magának mind a test, mind a lélek állapotáról, ha csak kinyitja a szemét. És mily érzékeny mutatója a játék a test és lélek erőállapotának! Mily más-kép sikerülnek a legegyszerűbb menetek is, ha az ember egy órával kevesebbet aludt; fáradtság és frissesség hogyan kitűnnek a zenélésből; mennyire befolyásolják a testtartás és a lélegzés a játékot vagy éneket. Hányszor vehetni észre fejlődési hibákat, betegségeket, a mértéktelen munka jeleit a zongorázás alapján. És másfelől a képességek és a műveltség minden emelkedése, a lelki élet minden gazdagodása csalhatalanul megnyilvánul a zenélésben, de épúgy minden lelki hiány – vagy aránytalanság vagy hátramaradás vagy megállás.

Ha pedig már sikerült felhívni a tanuló figyelmét ezekre az összefüggésekre, akkor nem nehéz többé rávenni arra, hogy művelődjék, gondolja testét és lelkét, éljen a testi és szellemi egészségtan szabályai szerint. Mert minden nem-sikerülés között talán épen a zenei nem-sikerülés a legbántóbb esztétikailag és ha nyilvános,

a legmegszégyenítőbb. Sok mindent képes megtenni az ember, hogy ezt elkerülje, amire különben nem hajlanék. Nem egy zongorás fog egyszeriben testtartására ügyelni, testét ápolni és gyakorolni, mi-helyt megértették vele, hogy ezzel egyszersmint billentését javítja, munkabíráását fokozza; nem egy fogja magát rávenni akarat- és figyelemgyakorlatra, ha meggyőződött, hogy ezzel játéka biztonságát növeli.

Mindehhez hozzájárul az a nevelő hatás, mely magából a zenéből fakad. Van-e valóban nevelő, az egész embert alakító hatása a zenének? És nincsen-e inkább azoknak igazuk, kik (mint Vierkandt) a zenei képességet ép úgy, mint a matematikai és számolási képességet a lélek egészétől aránylag független tulajdonságnak tartják, melynek fejlesztése tehát époly kevésbé képezheti az egész embert mint pl. a fejszámolás gyakorlása?¹⁾

A lélek összhangjának, egyensúlyának létrehozása és fenntartása az a hatás, amelyet már régi kulturnépek is, a görögök, a kínaiak, a zenének tulajdonított; ebben, úgy vélték, a zene minden más művészetet felülmúl; a középkor, a renaissance is ezt vallotta. Ehhez képest igen nagy, mondhatni központi szerepet adtak a zenetanításnak a nevelésben. Kell, hogy legyen valami valóság ebben a nézetben, mert nem keletkezhetett volna egymástól ily távol helyeken, nem maradhatott volna fenn annyi időn keresztül, ha a tapasztalat nem táplálta volna. E tüneménynek a kínaiak is, a görögök is (és ezek hatása alatt a későbbi gondolkozók, kik e tárgyról szóltak) ezt a *metafizikai* és misztikus magyarázatot adták: a világ jól elrendezett egység, melynek élete örök törvényektől szabályozva folyik le. A zene, mely időben megy végbe, melynek szabályai fogalmilag kifejezhetők, melynek anyaga mérhető, mindennél hívebb és az embernek legérthetőbb érzéki jelképe ennek a nagy világrendnek. Ezért, aki zenél, legközelebb jut a dolgok lényegének megértéséhez (Sokrates: „a filozófia a legfőbb zene“, Plato: Phaidon), másrészt a zene hatása alatt a lélekben is ugyanaz a harmónia áll elő, mint amely a világegyetemet összetartja; a mérték művészete a mérték megtartására tanít, a hangok elrendezője a társadalom összhangolója.

Lélektanilag számot adni a zene e formáló, egyensúlyozó hatásáról végtelenül nehéz, mert oly rejtett és mély rétegeiben a léleknek megy végbe, melyeket a tudomány még nem

¹⁾ Vierkandt: Naturvölker und Kulturvölker. Leipzig 1896, 135. l.

közelített meg és talán sohasem fog megközelíteni tudni. Vannak mégis bizonyos lelki jelenségek, melyek e hatást, ha egészében korántsem is, de legalább is bizonyos tekintetben megmagyarázhatják. Ugyanis, ha valamit felfogok, annak nem csak anyaga, de formája is megmarad emlékezetemben. Ha pl. három egyszerre megszólaló hangot hallok, melyek közül a két mélyebb nagy terc, a két magasabb kis terc távolságban van, a hangokat nem csak egyenként hallom és jegyzem meg, de viszonyukat, egységüket is, úgy hogy ha most más három hangot hallok, melyek az előbbiektől különböznek bár, de egymással ugyanabban a viszonyban vannak, rá fogok ismerni, hogy egységük ugyanaz, mint az előbbi három hang egysége. Az egyenlőszáru háromszöget felismerem, akár három piros, akár három kék, akár három zöld pontból alakul. Egy épületet felismerek, ha fényképét látom. A külső benyomások anyaga és formája tehát bizonyos tekintetben függetlenül él tovább a lélekben. Így képzeletünk egyaránt képes arra, hogy régi anyagot új formákba csoportosítson, mint arra, hogy régi formákat új anyaggal töltsön meg. De ha ez így van, úgy egyáltalán nem lehetetlen egyrészt az, hogy azok a viszonyok, melyeket a zenész más anyagon maga körül lát, hatással legyenek azokra a viszonyokra, melyeket zenéjében megvalósít, másrészt, hogy a zene viszonyok hassanak gondolkozása, élete egyéb viszonyaira. Hogy az előbbi lehetséges, igyekeztem más helyen bizonyítani, rámutatva arra, hogy minden kor társadalmi formái visszatükröződnek zenéjében is. (Zeneesztétikai problémák. 1911. Budapest.) Épigy el lehet képzelni, hogy az, ki életét zenei remekművek között tölti, ugyanazt a művészi egységet, melyet e művekben érez és csodál, végül, habár tudattalanul, igyekszik bevinni az élet formáiba is. Hihető, hogy aki átértette és megkívánja az igazi remekműnek azt a szervezetségét, melyben minden rész az egészért van, melyből semmi sem hiányzik, melyben nincs semmi felesleges, sem olyan, ami a szellem vagy az anyag egységéből kihullana, hogy az ilyen akkor sem fog lazább és következtlenebb egységgel megelégedni, mikor saját magának vagy embertársaihoz való viszonyának formálásáról lesz szó. Műalkotásoktól körülvéve, talán ö maga is, az életben való elhelyezkedése is műalkotássá igyekszik alakulni és így végül *karakterré és életművésszé válik esztétikai ösztönből és esztétikai neveltség folytán.*

Bizonyos azonban, hogy a zenének ilyen nevelő hatását, melyre különben nemcsak a zene, de minden művészet képes,

nehezen lehet kézzel fogni és mérni, nehéz bizonyítani továbbá, hogy épen a zenélés folytán következett el, ha elkövetkezett. De vannak a zenének más, adatokkal kimutatható hatásai is a lélekre és a testre. Lehetséges ugyanis a képességeknek *formális* képzése. Ez a formális képzés azon a lélektani jelenségen alapul, hogy valamely képességnek *egy* bizonyos anyagon való gyakorlása azt a képességet *minden* anyagra nézve megnövelni, tehát pl. számemlékezet növelése általában javítja az emlékezetet, így a *név* vagy zenei emlékezetet is; a szín-megkülönböztetés gyakorlása javára válik mindennemű érzéki megkülönböztetésnek. Ha, erre támaszkodva, valamely képességet *egy* anyagon a lehetőség szerint kiképezek, de azzal a céllal, hogy azt a képességet *általában* gyarapítsam, azaz, ha azt annak a képességnek, mintegy anyagától függetlenül, a *formáját* fejlesztem: alakilag képezem a képességet.

Erre az alaki képzésre a zenetanulás talán minden más tanulmánynál alkalmasabb. Ugyanis sokkal több képességet foglalkoztat: e képességeket szakadatlanul a legkeményebb próbára teszi; sikerülés és nem-sikerülés megítélésére mindennél alkalmasabb; másfelől a fáradtságok legyőzésére a legtöbb ösztönzést adja.

Folytonosan foglalkoztatja azokat a képességeket, melyek feltételei a más tereken való sikerülésnek is: az *ügyességet*, az *önuralmat*, az *akaratot*, a *kitartást*, a *figyelmet*, az *emlékezetet*, a *megkülönböztető képességet*, az *ítéletet*. Ezek legtöbbször szokatlanul nagy munkát követel. Mennyivel nagyobb teljesítmény pl. egy zeneműnek, mint egy versnek megtartása; nemcsak, hogy az elemeknek aránytalanul nagyobb számát kell megtartani, de még hozzá időre, pontosan szabályozva. Mily rendkívüli figyelemmunka a zenészé, mert amellet, hogy nagyon sok dologra kell figyelni egyszerre, igen sűrítetten kell figyelnie és még hozzá szakadatlanul nagy feszültséggel. A virtuóz ügyességének és gyorsaságának egy jongleurével kell felérnie, (a zenében hozza létre az ember a mozgás legnagyobb gyorsaságát), munkabírást, képességét és elszántságát a testi fáradtság legyőzésére csak az atlétáéval és sportemberével lehet összehasonlítani.

Ehhez járul, hogy a zene anyaga sok tekintetben mérhetőbb, mint bármely más megtanulni való anyag és ezért alkalmasabb a teljesítményeknek az egyéni benyomástól független megbecsülésére és összehasonlítására, az erők felismerésére, a haladás megállapítására. Így pl. a metronomszámmal kifejezett végző gyorsaság, mellyel valaki egy menetet eljátszani bír, objektív mértéke a tech-

nikai képességnek; kitartásának objektív jelzése, hogy hányszor képes eljátszani egymás után valamely fárasztó részt egy bizonyos gyorsassággal és erővel; az emlékképek meggyökerezettségének objektív mutatója, hány ismétlésre van szükség az első sikerült eljátszásig; a hibák és megakadások száma objektív jelzője az emlékezet biztonsága fokainak. Ennek a mérhetőségnek erős a nevelő hatása, mihelyt csak feléje fordul a figyelem. Általa mindenkinek saját kárán kell megtanulnia, még pedig letagadhatatlanul, adatszerűen, hogy a megtervezett, a mindenkori célhoz alkalmazott, figyelmes, módszeres munka mennyivel többet ér, mint az ötletszerű és módszertelen. Önismerethez szoktatja a tanulót, mert állandóan; pártatlan számokban eléje tárja képességei határait és fejlődését vagy visszamaradását, kényszeríti, hogy kitudja a dolgozás azon módjait, melyek neki egyénileg a legközelebbiek; ösztönzi, hogy megfigyelje erőállapotát és természetét; felvilágosítja arról, hogy az ember érzései vajmi gyakran nem felelnek meg a valódi tényállásnak, pl., hogy még korántsem jegyezte meg biztonsággal azt, amiről az a benyomása, hogy már tudja; hogy még frissnek érezheti magát, mikor az objektív jelek már nagy fáradságra valának; hogy ugyanaz a tempo ma gyorsnak, holnap lassúnak tűnik fel; hogy nem képes egy időmértéket huzamos időn át megtartani é. i. t. Így lassanként szükségképen meginog bizalma tévedhetetlenségében és szokásává válik, hogy minden érzését, gondolatát és tettét megbírálja, vajjon egyezik-e a valósággal, megüti-e a mértéket. Igazságszeretethez is szokik, mert folyton meg kell győződnie arról, hogy csak akkor boldogul, ha a valósággal szembenéz, ha nem szépíti az eredményeket, ha hibáit minél kiméletlenebbül veszi tudomásul. De önmagához igazságosabb lévén, másokhoz is igazságosabb lesz. Így a zenélés tárgyilagosan megállapítható módon növel magasra oly képességeket, kétségbevonhatatlanul élménnyé változtatva közöl oly ismereteket, kényszerítő módon tesz szokássá oly magatartásokat, mely minden munka sikerének feltételei, a jellem alapjai.

Ezeket a képességeket és szokásokat és ismereteket nem adják ingyen: nagy munkán, nagy önmegtagadáson kell megvásárolni őket. A zenének nem utolsó érdeme, hogy megvannak az eszközei arra is, hogy a legnagyobb erő kifejtésekre ösztönözzön. Egyik ilyen eszköze éppen mérhetősége, mert semmi sem serkenti annyira a tanulót, mint ha gyakorlása adataiból objektíven megállapítja folytonos haladását. Másik eszköze, hogy minden sikerülést esztétikai élvezet-

tel jutalmaz, mindenesetre többel, mint meg nem értett görög versek vagy évszámok tanulása.

A zene tehát a formális nevelés egyik leghatásosabb eszközévé lehet. Ez a jelentősége annál nagyobb, mert a zenélni tanulók megszámlálhatatlan tömegéből csak nagyon kevesen nevelődnek megértő és önálló ítéletű közönséggé, még sokkal kevesebben viszik játékkukat valamelyest művészies fokra, és alig néhányból válik művész. A zenetanulás nagy elterjedtsége ekkép a legnagyobb energia- és időpocsékolást jelentené, ha nem lehetne azt remélni, hogy belőle a zenélni-tudáson kívül még más haszon is fordul: t. i. az *ember általános képzése*.¹⁾

Persze ilyen hatása csak akkor lehet a zenetanulásnak, ha nem bízzák a véletlenre, hanem céltudatosan igyekeznek elérni. Mert a cél tudása csodálatos ható erő a lélekben. Emlékezetkísérletekből tudjuk, mily rendkívüli mértékben befolyásolja a tanulás eredményét a kitűzött cél.²⁾ Ha az egy pontra irányzott akarat ennyire fontos feltétele az egyes teljesítmény sikerének, hasonló szerepét lehet várni a képességek növelésében és az egész ember képzésében is.³⁾ Azt kell tehát követelnünk a zenetanítástól, hogy az egész emberre való hatást ne csak esetleges mellékterméknek tekintse, hanem egyik főcéljának, mely minden legkisebb ténykedésében szeme előtt van.

Hogy azonban erre a felülről való, az egészre irányuló nevelésre képes legyen, előbb a zenetanárnak kellene magasan állnia, neki kellene egész zenésznek és egész embernek lennie. Ez ma sajnos nincsen így és ez az oka a zenetanár alárendelt, sőt valljuk meg, gyakran megvetett helyzetének, mely a legfőbb akadálya annak, hogy valóban lényegesen befolyásolhassa növendékei személyiségét. De másképen ez nem is lehet a zenetanárképzés mai állapotában. Ez sem arról nem gondoskodik, hogy egész zenész legyen a zenetanár, mert a képességeket nem vizsgálja, hanem egyes, nem önálló teljesítményekből ítél, sem arról, hogy egész

¹⁾ A céltudatos zenetanítás általános nevelő hatását a gyakorlatban számtalanszor tapasztalhatni. Így pl. tanítványaim középiskolai osztályzatai kivétel nélkül feltűnően megjavultak, mihelyt kifejezetten képesség-fejlesztő céllal kezdtek zenélni tanulni, még ha a zenében nem értek is el különös eredményeket.

²⁾ Meumann: *Oekonomie und Technik des Gedächtnisses*. Leipzig, 1912. 265. lap. é. t.

³⁾ L. Judd: *Practice without knowledge of results*. Yale Studies. N. S. I, 1. 185. lap.

ember legyen, mert senkinek általános lelki szervezete, jelleme iránt nem érdeklődik, műveltségi fokot pedig nevetségesen alacsonyt kíván; sőt amiatt, hogy a hangszerkezelés tisztán mesterségi részében oly túlzott követeléseket támaszt, melyek semmi arányban nincsenek azzal a készséggel, melyre a tanárnak később szüksége lesz, nem hagy a tanárjelöltnek időt és energiát arra, hogy zenei, pedagógiai és emberi műveltséget szerezzen magának. Elsősorban ennek kellene megváltoznia tehát: a leendő tanárba már kezdettől fogva be kellene oltani a tudatot, hogy fontos, csak általa elvégezhető kulturális és társadalmi hivatás vár rá, még ha a közhit úgy tartja is, hogy tanfárgya csak szórakozásnak való; már fiatal korban úgy kellene kiválogatni őket, nevelésüket úgy kellene irányítani, hogy meg legyen mind képességük, mind súlyuk e hivatás teljesítésére; hogy műveltségben, a képességek egyéni kibontottságában ne csak irányítói, de mintái is lehessenek tanítványaiknak.

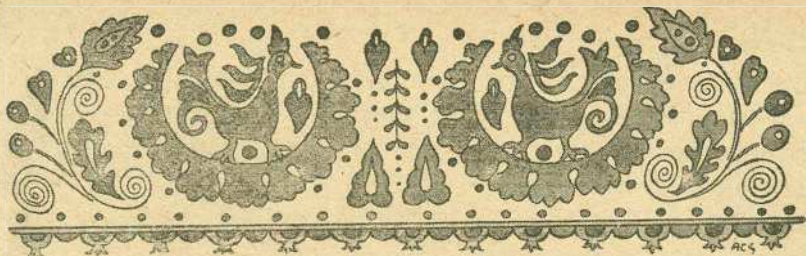
Visszatekintve a mondottakra, látjuk, hogy a zenetanár csak úgy végez gyökeres munkát, ha az embert mindenestől alakítja; látjuk másrészt, hogy erre az általános alakításra meg is van az eszköze, t. i. épen a zene. Ezt a belátást általánosítva, ki kell mondanivaló, hogy minden nevelésnek mintegy két arcvonalon kell harcolnia a tudatlanság és restség ellen. Az egyik harc célja az egyén alkalmassá tétele egy bizonyos foglalkozásra; ámde bármit is egészen jól csak az csinál, aki egész ember, kell tehát egy másik harc is, t. i. a teljes emberért, a kifejtett személyiségért. E két harcot egyszerre kell vívni és összefüggésben egymással; a foglalkozásra való tanítás minden mozzanatát ki kell aknázni arra, hogy az egész embert is képezze, az általános képességeket és ismereteket pedig úgy kell irányozni, hogy benne legyenek a gyakorlati élet minden részletes ténykedésében. Minden szaktanítás az ő sajátlagos anyagából indul ki és az ő sajátlagos anyagához tér vissza, de közben felemelkedik az egész emberhez.

Azzal, hogy így a nevelés minden mozzanatában közbeiktatja az embert állomás gyanánt, az indirekt tanítás nemcsak külömb szakembereket nevel, de egyszersmint a társadalom egyik legerősebb összetartójává lesz. Mert a foglalkozásoknak egyre nagyobb részleteződése és külömböződése korunkban, kapcsolatban azzal, hogy mindenkit egyre inkább igénybe vesz foglalkozása, azzal a veszéllyel fenyeget, hogy megszűnik a lelki talaj közössége az emberek közt, hogy elvész egyrészt a kapcsolat a kortársak közt és ezzel a közös tettek lehetősége; elvész másrészt a kapcsolat a mult-

tal és ezzel számtalan érték, melyet a művelődés felhalmozott. Amióta ez a jelenség feltünőbbé vált, a gondolkozók újból és újból felvetették a kérdést, mi volna az ellenszere a fejlődés e széjjelvető hatásának. Így Wagner a Gesamtkunstwerk-től, Schiller a művészettől és az esztétikai neveléstől remélte a társadalom összetartását.

Ezek között az összetartó erők között, az indirekt tanítás, úgy gondolom, egyike a leghatalmasabbaknak. Mert azzal, hogy közelebbi, a mesterségre irányuló célján túl még egy távolabbi célra, az egész emberre céloz, mindenkiben kifejleszti és ébrentartja azt, aminek a társadalom minden egyénében közösnek kell lennie. Olyan általános ismeretekből indul ki vagy olyanokhoz kapcsolja a részlet-ismereteket, melyek szakmája körén kívül is, minden emberi tevékenységre állnak; olyan általános képességeket ad meg másrészt, melyek minden sikeres tettek feltételei és melyek nélkül senki sem szociális jellem. Bár egy foglalkozásra készít élő, megteremti a feltételeit más foglalkozások megtanulásának is, megkönnyíti tehát, hogy kiki szükség esetén más mesterséggel is boldoguljon, vagy a társadalomnak más ponton szolgáljon, hogy hivatásán kívül mással is foglalkozhassék. Lehetővé teszi végül, hogy a legkülönbözőbb foglalkozású emberek is megértsék egymás szempontjait és érzéseit, résztvegyenek egymás sorsában, igazságosak legyenek egymáshoz.

Mindezt eléri az egyes foglalkozás elhanyagolása nélkül, mert a szakember és az ember nevelése annyira összenő benne, hogy mindegyikük csak úgy sikerül, hogy ha a másik is sikerül. Eléri továbbá közösséget az egyéni különbségek elnyomása vagy csorbitása nélkül, mert az általános ismeretek és képességek megadása egyszermind az egyéni fejlődés biztosítója. És így megvalósítja az indirekt nevelés a pedagógia három célját, melyek oly különbözők, hogy szinte megférhetetleneknek látszanak; hogy mindenkit megtanítson mesterségére, hogy mindenki egyéniségét kifejtse, hogy mindenkit társadalmi lénynek tegyen. Ezeket úgy valósítja meg, hogy nem mennek egymás rovására, hanem egymást kölcsönösen segítik és áthatják, mert feltételeik közösök és mert a feléjük vezető utak párhuzamosak és elválaszthatatlanok.

JOG ÉS VÉDELEM.

A budapesti kriminálpedagógiai intézet.

Irta: **dr. Kármán Elemér**, kir. törvényszéki bíró, az intézet igazgatója.

Az 1915. év júliusában Erzsébetfalván az ottani fiatalkorúak bírósága mellett szervezett kriminálpedagógiai intézet célja volt a fiatalkorúak bíróságát és a mellelte működő társadalmi segédkezelést a modern szociális és pedagógiai kutatások tudományos alapjaira helyezni és ezzel úgy a fiatalkorúak bíróságaiban, mint a nép széles rétegeiben azt a felfogást terjesztetni el, hogy a fiatalkorúak bírósága idővel valóságos erkölcsnevelő intézménnyé válhatik.

Alapszabályai szerint az intézet az erkölcsi veszélynek kitett, zűllésnek indult és bűncselekménnyel gyanúsított gyermekek és fiatalkorúak klinikája kíván lenni.

Evégből: *a)* laboratóriumában pszichológiai, pedagógiai és medico-pedagógiai megfigyeléseket teljesít oly gyermekeken és fiatalkorúakon, akiknek ügyében a fiatalkorúak bíróságai vagy a szülők, iskolai hatóságok, munkaadók vagy más gondviselők, nemkülönben a gyámügyi, gyermekvédelmi hatóságok és egyesületek az intézethez fordulnak és ezek számára szakvéleményeket szolgáltat és tanácsot ad; *b)* gyakorlatokat végez az intézet oly tagjaival, akik a gyermekek és fiatalkorúak erkölcsi romlásának és bűnözésének nyomozási, lélektani és nevelési kérdéseire magukat kiképezni akarják; *c)* létesíti oktatás céljára a fiatalkorúak bűntügyi múzeumát; *d)* kriminálpedagógiai könyvtárt tart fen.

Eredményeink nem oly nagy terjedelműek és nem áll mögöttük annyi idő és mód a tapasztalatra, hogy az már bizonyos végleges tudományos rendszerbe foglalható, de mégis szereztünk már annyi tapasztalatot, hogy egybefoglalhatjuk azokat az irányadó szempontokat, amelyeknek tovább követése célra vezetőnek mutatkozik.

Eredményeink vonatkoznak mind magára a fiatalkorúak ügyében való eljárás módjára, mind azokra a tapasztalatokra, amelyek az erkölcsi romlásnak indult és a büntetett fiatalság kérdéseit kívánják megoldani.

Az intézet alapelvei.

Az eljárási jogot illetően haladásnak vesszük, hogy a bírói, tehát a hatósági eljárásba bevontuk szerves részként a laboratóriumot, a modern exakt kutatósmód telepét. Ezzel elértük azt, hogy a fiatalkorúak elleni eljárás alakszerű garanciáit és formalitásait helyettesítettük azzal az együttes munkával, amelyet a laboratórium csendes világában a jogász, az orvos és a pedagógus együtt végez és a gyermek ügyét, legjobb tudásuk és jóindulatuk szerint közösen beszélnek meg. A bírónak, tehát valamennyi hatósági közegnek a viszonya az orvosi és pedagógiai szakértőhöz nem az a bizonyos egymástól idegenkedő viszony, amelyben a bíró kérdést tesz és a szakértő válaszol, hanem a laboratóriumban együtt dolgozó és egymást megértő kutatás. A felelősség így nem a bíró formális hatalmán, és a szakértő tanuskodási kötelességén alapul, hanem a tudásnak és az igazságnak azon a hatalmán, amelyet a tapasztalat és az igazság keresése nyújt. Az eredményt azután leginkább az biztosította, hogy ebbe az őszinte érintkezéste bele tudtuk vonni magát a gyermeket, és azt a szülői családi kört, amelytől a gyermek sorsa függött és ismét a tudomány világossága mellett érthettük el azt, hogy a hatalom elé járuló egyén átlássa és megértse, hogy a hatóság valóban az ő egyéni javát akarja, ha ügyében intézkedik és arra törekszik, hogy ami a ritka kivétel a gyermekek között, még a büntetésre szoruló egyén is lehetőleg maga lássa át, hogy a büntetés oly elkerülhetetlen szükségesség, amelyet nem csupán a tiszta erőszak kényszerít reá.

Egész kétségtelen, hogy a fiatalkorúak bírósága melletti munka ilyen szervezése nem csupán a fiatalkorúak jogát fogja átalakítani, hanem az idevágó eredmények a jövő büntetőjogára és szociálpolitikájára vonatkozóan sem maradhatnak hatás nélkül. A felnőttek ügyeiben ma nem nélkülözhetjük a közvetlenség, szóbeliség, nyílvanosság, valamint a vád és védelem biztosítékait; ezeknek a logikai alapon való felépítése szüli azt a sok meg nem értést, tévedést és lélektani lehetetlenségeket, amelyekkel ma az egész bűnvádi eljárásunk küzd, és amelyeknek annyi lélektani igazságtalanság, vala-

mint annyi kezelhető egyénnek romlásba és börtönbe való döntése az eredménye. Ha májd eljön az az idő, amikor az egész bűnvádi eljárás egyfelől a lélek igaz ismeretén fog alapulni, másfelől pedig az ember és az ő bírása között az igazi emberiségen alapuló közvetlen viszony fog létesülni, és ez megszünteti a ma még meg-ingathatatlan teátrális beállítást, akkor talán elérjük, vagy legalább is megközelítjük azt az álláspontot, hogy még a büntető politika is nevelési célokat tart szeme előtt, amelyet Herbart szavaival a következőképp fejezhetünk ki: „a mai büntető politika mellett a büntettesnek nemcsak azt kell tudnia, hogy ő mennyi büntetést érdemel, át kell hatva lennie attól a gondolattól is, hogy ő nem várhat mást felsőbbbségétől, mint a büntetés végrehajtását. Azt kell mondanania magának: a büntetésen nem szabad vitatkoznom. (Strafe erhebe kein Streit.) Másképen az állam úgy bánik el vele, mint egy vadállattal“. Messzemenő szociálpolitikai cél tehát az, hogy legalább egyelőre a fiatalkorúakkal való bánásmód körében érrünk el a modern kutatás módszerével oly eredményt, amely a gyermekekkel való emberies eljárás biztosítékát foglalja magába.

Az előbbinél nem kisebb eredmények mutatkoztak intézetünkben az erkölcsi romlás és a fiatalkorúak bűnözésének alapkérdesei tekintetében. Majdnem mindazok, akik eddig az erkölcsi romlás és bűnözés okait akár a felnőtteknél akár a fiatalkorúaknál keresték, bizonyos büntettes jelenségeket tartottak szem előtt és vizsgálták az egyéneket arra hízve, hogy ezek a bizonyos jelenségek azokon az egyéneken megtalálhatók-e. Így állapítottak meg a kriminálantropológiában bizonyos testi jelenségeket, amelyekből úgyszólván rá lehet valakire olvasni, hogy nem született tisztességes életmódra. A kriminál-pszichológusok viszont keresték, hogy milyen a züllött és bűnös gyermek egyes lelki jelenségeinek a megnyilvánulása és megfigyeléseket tettek oly gyermekeken és egyéneken, akik már letartóztató intézetekben, javító vagy kényszernevelő intézetekben voltak és azután kutatásokat végeztek arra nézve, hogy ezen egyéneknek milyen az intelligenciája, emlékezete és különböző lelki megnyilvánulása.

Az ilyen kutatások és e kutatások eredményei éppen nem alkalmasak arra a teremő munkára, amelyet a pedagógus vállal magára, amidőn emberi egyéniségek átalakítására vállalkozik, és a nevelés hatalmas erejébe vetett megingathatatlan hittel fog emberi egyének átalakításába. A kriminálantropológusok és a kriminál-pszichológusok mind eddig kevés kivétellel nem számoltak azzal,

hogy az orvosi terápia és a pedagógiai terápia között lényeges különbségek vannak, amelyek legfontosabbikát Strümpel ekképen fejez ki: „Míg minden betegségben bizonyos természeti folyamat játszódik le, amelyhez a páciensnek magát alkalmaznia kell, és amelybe ő csak úgy avatkozhatik be, hogy itt-ott sikerül neki ebbe a folyamatba kívülről egy mozzanatot illeszteni be, amely abban szabályozólag hat, a lelki folyamatokhoz azonban oly tevékenységek egész sora tartozik, amelyeket bizonyos hibáknak testileg ép birtokosa maga is szerencsés eredménnyel saját maga orvosolhat“. A pedagógiai terápia tehát sokkal több eredménnyel kecsegtet, mint az orvosi terápia és ezért alapjául nem szolgálhat olyan diagnózis, amely előre megállapított jelenségekből ítéli meg az egyént, hanem csupán az emberi test és lélek minden előre feltett nézettől mentes és lehető teljes egészére kiterjedő vizsgálata.

Eddigi kísérleteink tehát azt eredményezték, hogy a fiatalok és a gyermekek folyton fokozódó romlását csak oly hatósági tevékenység akadályozhatja meg, amelyeket orvosi és lélektani vizsgálat előz meg. E lélektani munkának alapgondolata az, hogy a bűnös testi jelek és bűnös lelkület elméleteit helyettesítjük azzal az alapelvvel, hogy az emberi egyéniség a legkülönbözőbb testi és lelki jelenségek örökösen változó összetételéből áll, amelyek sokszor előnyösek, máskor fogyatékosok. Ez utóbbiak bizonyos küzdő társadalmi alakulatok között társadalom ellenesnek tüntetik fel azt az embert, akit aztán az erkölcsstan vagy a kodifikáló jog erkölcsileg romlott, züllött vagy bűnös egyéniségnek tekint.

Viszont kísérleteink mutatták meg, hogy csak az ilyen, hogy úgy mondjuk, *normális lélektani* vizsgálat lehet a pedagógiai törekvések számára hasznos azért, mert az előnyös és fogyatékos testi vagy lelki tulajdonságok között csupán az egész eset és az egész egyéniség részletes vizsgálata alapján mond prognózist az egyén jövő fejlődése szempontjából. Mi tehát sohase mondtuk azt, hogy öröklött testi baj, vagy valami szerzett rossz szokás az egyént eo ipso antiszociálissá, vagy bűnözővé teszi, sem pedig nem indultunk ki abból, hogy egyéni hibák, vagy társadalmi családi, iskolai konfliktusok esetén a gyermeknél csak családi neveléssel, vagy pedig csak intézeti neveléssel lehet eredményt elérni, hanem a *legszorgosabb latolgatásával az egyéni jellemvonásoknak iparkodunk keresni az egyéni kezelés módját és viszont a kezelési módok emberileg elérhető legnagyobb változatát.*

Itt világos talán az, hogy ezek a néző pontok nem csupán a

most annyira aktuális gyermek kérdésekre nézve fontosak, hanem az emberiségnek a kriminálításról való fogalmát is ezen az úton elindulva kell majd megtalálni. A kriminológia mai rendszerével szemben, amely statisztikai adatokkal kategóriákat keres és e kategóriákhoz való tartozás szerint keresi a bűntett kóroktanát, talán sokkal célra vezetőbb lesz az a felfogás, amelyet Bechterew orosz pszichológus állított fel a „Das Verbrechen im Lichte der objektiven Psychologie“ című munkájában; ő a büntetett egyéniségét akként véli kutatni és megtalálni, hogy a legkülönbözőbb hatásokra való emberi reflex hatások változatos alakulása szüli a büntetett viselkedést. Ha ezt elfogadjuk, akkor bizonyos az, hogy a jövő kriminológiája olyan módszert fog keresni, amely az egyes esetek kazuisztikus feldolgozásán fog alapulni és ezen részletes kazuisztikából fog inkább okulást meríteni a bűnözés jelenségeinek az elhárítására, mintsem a mai fegyházi és börtönügyi statisztikákból.

Szervezési szempontok.

Az eddigi eredmények mindenesetre feljogosítottak minket a kriminálpedagógiai intézet jelentőségét illetőleg arra, hogy azon gondolkoztunk, hogy azt a székesfővárosba áthozva most már állandó intézménnyé tegyük. A múlt év végén megkíséreltük egy bizalmas értekezlet keretében felvetni a kérdést, hogy miként lehetne a budapesti fiatakorúak bíróságának a működését és a gyermekekkel és fiatakorúakkal foglalkozó összes gyermekvédő és társadalmi intézmények idevágó munkáját egyesíteni és ezen egységes tudományos szempontok alá vonni. Ez a kísérletünk azonban nem bizonyult olyannak, amely a siker kilátásával kecsegtethet. E sorok írója egy részletes tervezetet dolgozott ki emlékirat alakjában az intézet szervezéséről, amely úgy ezeknek a társadalmi egyesületeknek, mint a kérdéssel foglalkozóknak rendelkezésére bocsátatott. A megtartott értekezlet és a beérkezett vélemények nagy száma a lehető legkedvezőbben nyilatkozott az intézmény szervezéséről, csupán a budapesti Szociális Misszió Társulat vetett fel bizonyos kicsinyes és ide nem tartozó szempontokból nehézségeket; továbbá a budapesti fiatakorúak felügyelő hatóságának elnöke és titkára támasztottak egészen nyilvánvalóan apró egyéni érdekek védelmezésében akadályokat, egyuttal azonban épp a tudományos intézetek kérdésében oly teljes járatlanságot áruva el, amely eleve lehetetlenné tette, hogy itt bizonyos meggyőződések elfogadása, vagy

pedig megállapodások remélhetők lettek volna. Mindehhez járult a hivatalos igazságügyi forumok érdeklődésének hiánya és egy bizonyos határozatlanság, amellyel az intézetünk által felvetett kérdések elintézését nyertek. Így az a meggyőződés érlelődött meg bennünk, hogy a kriminálpedagógiai intézet egyelőre sokkal eredményesebben működik, mint az azt fentartó egyesületnek magán vállalkozása, amely minden egyes idetartozó fórummal és társadalmi elem igényeivel foglalkozik, anélkül, hogy igaz tudományos meggyőződéséről bármi tekintetben az alkudozók és kicsinyes érdekeket portálók kedvéért lemondani legyen kénytelen. Előttünk áll akárhány nagy német nevelő egyéniség, mint Francke, Pestalozzi, Stoy és számosak példája, akik úttörő munkájukat teljesen magánintézetek alapításával oly ellenáramlatok közepette kezdték meg, amelyekhez ami apró jelentőségű kifogásolóink éppen nem foghatók és éppen a magán vállalkozás bátorsága és szabadsága biztosította nekik azt a rendkívüli úttörő eredményt, amelyet azután az utókor készséggel ismert el. Ugyancsak az ő példáik buzdítottak arra, hogy a felsőbb tízezer valamelyik tagjába vagy a mindenkori politikai hatalomba való ragaszkodás helyett az élő hit és a munka erejébe vetett bizodalomtól várjuk az eredményt.

De bajos is volna ma eldönteni, hogy melyik lenne az a kormányzati ág, amelynek keretébe ma a kriminálpedagógiai intézet beilleszthető volna. Egészen bizonyos, hogy miként a büntügyi intézet, amilyen Grácban működik, úgy a kriminálpedagógiai intézet is első sorban az egyetem keretében kellene, hogy helyet foglaljon. Azonban ez a mai egyetemi viszonyaink között elképzelhetetlen, hogy akár a jogi, akár bölcsészeti kar keretében, ma egy olyan intézmény, amely magával az élő egyénnel, és a közvetlen élettapasztalatokkal foglalkozzék, helyet foglalhasson; tudjuk, hogy a budapesti tudomány-egyetemnek még lélektani intézete sincs és pedagógiai szemináriumot sem ismer, a népnevelőt az igazi pedagógust pedig egyáltalán nem bocsátják be az egyetem falai közé. Úttörő dolognak kell tehát tartanunk, hogy ami intézetünk vezetőségében a budapesti tudomány-egyetem két büntetőjogi tanára helyet foglal és ezek tanítványait az intézetünk rendelkezésére bocsátják, viszont intézetünk munkálatainak szemináriumaikban helyet adnak. Arról azonban, hogy a kriminálpedagógiai intézet ami egyetemünk falai közé juthasson, oly beláthatatlanul hosszú időre lenne szükség, amelyet egyáltalán nem enged meg az a sürgősség, amelyet ma a fiatalság erkölcsi romlása multhatatlan parancsként elénk szegez.

Céltalan lenne ma azt a kérdést is megoldani akarni, hogy az intézet az igazságügyi, vagy belügyi, vagy közoktatásügyi tárca keretébe illesztessék-e be abban az esetben, ha az állami intézménnyé lenne. Eltekintve attól, hogy ami viszonyaink között ez a hovatartozandóság kérdése egészen bizonyosan évek hosszú sorára terjedő vitát idézne elő, hasonmását annak, amely a belügyi és igazságügyi kormányzat között hét éve folyik a tekintetben, hogy a züllésnek indult gyermekek ügye a belügyi vagy az igazságügyi kormányzat körébe tartozik-e, a fiatalkorúak minden bírāja és tanítója naponta látja ennek a vitának szomorú következményét, hogy a züllő gyermekkel csak akkor tudunk foglalkozni, amikor már a züllésnek indult gyermekből büntetett lett. Ha reá gondolunk arra, hogy ami eredményeink az eddigi szerény keretekben mennyire biztatók és mennyire felemelők, akkor igazán vétkes könnyelműség volna a bürokrácia elé bocsátani azt a kérdést, hogy intézetünket melyik kormányzati ág lenne hajlandó államosítani.

A kérdés lényege ugyanis abban rejlik, hogy az intézet tudományos elvek és alapok segítségével akar szociális viszonyok rendezésére hatni és e szociális viszonyok rendezésének okait és módjait megtalálni. Így nem az egyes egyén közoktatási, jogi viszonyaival foglalkozik, hanem a társadalmi életre való erkölcsi nevelés akadályait akarja elhárítani. Ez egészen új látókör, amely az összes kormányzati ágakból be veszi azt, ami az egyén társadalmi létére vonatkozik, viszont az egyénnek egyéb igényeit a maga rendes útján és módján hagyja érvényesülni. Legfeljebb akkor találhatná meg az új intézmény az állami szervezetben a maga helyét, ha az összes szociális ügyeket egy irányító kézbe tennék, mint azt a szociális minisztérium szervezésével tervezik, ami ez intézmény egységes szabad mozgását biztosítaná. Ha a köznevelés nagy ügye egy kormányzati ág, teszem a szociális minisztérium vagy akár a ma létező közoktatásügyi minisztérium alá összpontosíttatnék, akkor megértésre találna az, hogy a kriminálpedagógiai intézet is az állami szervezet keretén belül működjék.

Teljesen figyelmen kívül kell tehát hagynunk ezt a kérdést, és egész nyugodtan hagyni a ma létező azt az állapotot, hogy *a kriminálpedagógiai intézet egy egyesületnek a magán létesítménye*; az egyesület a fiatalkorúak bíróságának lévén társadalmi szerve, az államot megillető felügyeleti jogkör a kir. igazságügyi minisztérium által gyakoroltatik, úgy mint eddig.

Az intézet munkaköre.

Sokkal fontosabb e szervezeti problémáknál annak a kérdésnek a megvilágítása, hogy az ilyen több igényt kielégítő intézet milyen *munkakört* vállal magáénak, és miként illeszkedik be az egyes kormányzati ágak hatóságai, nemkülönben a társadalmi és a magán élet kereteibe, hogy azoknak az igényeit kielégítse. Itt ismételt hangsúlyozni kell azt, hogy *nem előzetes tervelésekről, ígéretekéről és irreális kigondolásokról van szó*. Ezen a téren is járt út szabnak azok a tapasztalatok, amelyeket Erzsébetfalván tettünk, tehát egyenesen olyan helyen, amit felesleges talán a helyi viszonyok ismerője előtt bizonyítani, ahol eminenter súlyos szociális bajok gyógyításával és hihetetlen szociális bonyodalmak megoldásával és egyengetésével kellett nagy nehézségek mellett foglalkozni.

A munkakör szabatos körülírása szempontjából tehát külön-külön fogjuk megvilágítani, hogy hogyan illeszkedünk be a bíróság és egyéb közigazgatási gyámügyi hatóságok, nemkülönben az iskolák és végül a magán egyének, a családtagok és munkaadók igényeibe.

a) Az intézet és a fiatalkorúak bírósága.

A kriminálpedagógiai intézet a fiatalkorúak bírósága mellett a szakértő szerepét kívánja betölteni és ezért jogi helyzete ugyanaz lehet, mint p. o. a törvényszéki orvostani intézeté, vagy az országos bírósági vegyészé, vagy akármelyik szakértői intézeté. A különbség mégis abban rejlik, hogy amiként ezt már jeleztük, a bírót be akarja vonni a laboratóriumi munkába, részint azért, hogy az ügyeket a tudomány exakt módszerével intézzék el, másrészt azért, hogy magát a bírót képessé tegye a tudomány eszközeinek felhasználására és a fiatalkorúak bírósága intézményének tovább terjesztésére, ami egyedül akkor lehetséges, ha a fiatalkorúak bírósága a modern kutató módszer appreciálására képes. Jól tudjuk, hogy vannak, akik azt mondják, hogy a társadalomtudomány, lélektan és neveléstan teljesen feleslegesek a bírónak, teljesen elég ott a józan ész, a mindennapi tapasztalat és a törvények ismerete és magyarázása. Ügyünk sürgőssége nem ad időt ez ellenvetők felvilágosítására és oktatására, csupán az orvosi tudomány és orvosi gyakorlat történetére kívánunk reá mutatni. Az orvosi oktatás tudvalevőleg a reformáció előtt éppen olyan vak tekintélyi hit uralma alatt nyögött, mint

ma az igazságszolgáltatás összes ágai. Az orvosi egyetemeken nem csináltak egyebet, mint a klaszikusnak elismert iratokat előadták, és nehezebben érthető helyeket glosszákkal látták el. Két feltétlen tekintély uralkodott: az arabusok és Galenus. A tanítás után legfontosabbak azok a nyilvános vitatkozások voltak, amelyek e szövegekről folytak és így fejlődött ki itt is egy olyan okoskodó dialektika, amely teljesen ami jogászaink gyülekezeteire emlékeztet. Így a jénai egyetemen a bonctan tanára csak hét emberi hullát boncolt és Hofmann írja, hogy ő Halléban egész tanuló ideje alatt csupán husz boncolást látott.

Teljesen ezen a színvonalon van ma még világszerte az egész igazságszolgáltatás, és a legtöbb államban a fiatalkorúak bírósága, nemkülönben az ennek alapjául szolgáló jogi kiképzés, és marad mindaddig, amíg az oktatásba be nem hozzuk a demonstratív oktatás módszerét, a gyakorlatba pedig a klinika rendszerét. Érthető tehát, hogy a mai fiatalkorúak bíróságai kevés kivétellel éppen annyira tudják a gyermek és az egyén szociális bajait kezelni és gyógyítani, mint azok az orvosok, akik valaha az arab forrásokra esküdtek és magyarázatokról vitatkoztak, ahelyett, hogy az élő vagy a holt embert valaha megvizsgálták volna. Amint mi ma a drogálás, a próbárabocsátás, vagy a javító nevelés előnyeiről és hátrányairól vitatkozunk, az teljesen arra emlékeztet, amint valaha a mindenféle csodaszert és főzeteket alkalmazták; érthető tehát, hogy a gyógyító és befolyásoló hatásuk is teljesen ugyanaz.

Ezzel szemben mi egy klinikát kívántunk felállítani, amely az erkölcsi romlás okait minden egyes esetben kutatni akarja, közvetlen magán a gyermekek és a fiatalkorúkn, és az egyes eset részletes és alapos vizsgálata után kér a bírótól döntést arra nézve, hogy abban az egyes esetben mivel lehetne a bajon segíteni, illetve a bajok orvoslását megkísérelni.

A bírósággal való viszonyt illetően a következő kérdések igényelnek részletesebb megvilágítást.

Felmerülhet az az aggály, hogy teljesen lehetetlen valamennyi ügynek, amely a fiatalkorúak bírósága elé kerül, ezen a laboratóriumi munkán végig mennie. Ez kétségtelen: a gyermekek apró csinytevései, kihágásai, mint aminők egy kerítés lebontása, vagy ablakok betörése valami háborús játék közben, a tucat rendetlenkedések, amelyek mögött nem áll semmiféle kóros vagy környezeti baj, nem fog ebbe a laboratóriumba kerülni, nemcsak azért, hogy a laboratórium ne legyen túl terhelve, ami legfeljebb annak a na-

gyítását tenné szükségessé, hanem azért, mert ezekben az esetekben a laboratóriumi vizsgálat éppen úgy nem szükséges, mint ahogy kisebb hülések, gyomorrontások és fejfájások esetén sem szokta az orvos a betegét kórházba vagy klinikába küldeni. Az intézetre éppen azért van szükség, hogy abban a bíró és az ő segítőitársai a laboratóriumi munka révén olyan gyakorlatra tegyenek szert, hogy felismerjék azt, hogy melyik eset az, amelyben elengedhetlen a részletesebb szociális, orvosi és lélektani vizsgálat, és gyors könnyűséggel kezelje azokat az eseteket, amelyekben nincs szociális vagy pedagógiai baj. A végcél tényleg az, hogy a bíró annyira képzett és készséges legyen a laboratóriumi munkában, hogy minél kevesebb esetet vigyen be a laboratóriumba, hogy azt azután különös alaposággal vizsgálja meg, míg a többi ügyben magának legyen annyi gyakorlata, hogy maga lássa tisztán az ügy bonyodalmain. Aki nem így jár el, vagy nem látja be ennek a módszernek a szükségességét, az éppen úgy tesz, mint az az orvos, aki könnyű torokgyulladás esetén bakterológiai vagy vérvizsgálatokkal operál és a betegét minden ok nélkül klinikákon fektetné, viszont súlyos hűdéseket, vagy agybántalmakat sósborszeszes bedörzsöléssel akarna gyógyítani. A pedagógus bíró tehát osztályozni fogja a könnyű és a nehéz bajokat és a nehéz bajokkal megy a fiatalkorúval a laboratóriumba, hogy ott az esetet részletesen vizsgálja meg az orvossal és a pedagógussal együtt.

Épp az ellenkező okból szükséges megvilágítani, hogy a kriminálpedagógiai laboratórium csak akkor fejthet ki kellő hatást, és csak akkor lehetnek tudományos eredményei, ha viszont a bíróság munkaköre nem szorítkozik azokra az esetekre, amelyeket közönségesen bírósági eseteknek szoktunk nevezni, vagyis a törvénybe ütköző cselekmény, tehát bűncselekményt elkövetett fiatalkorúak ügyeire. Az a fiatalkorú bíró, aki egyebet sem tesz, mint hogy csupán ezekkel az esetekkel foglalkozik, és nem szerez magának alkalmat, hogy az emberi egyénnel a fejlődés legelső fokán megismerkedjék, másfelől pedig nem jut abba a helyzetbe, hogy a még bűncselekményt el nem követett, hanem csupán romlásnak és erkölcsi züllésnek kitett gyermekek és fiatalkorúak ügyeinek részletes tanulmányozásával megismerje azokat a fázisokat, amelyeken a gyermek átmegy, míg bűncselekményt követ el, soha nem fogja megismerni a kriminálitás fejlődését. Már pedig a fejlődés a szociális élet terén ugyanazt a felvilágosítást nyújtja, mint a természet-tudományokban a kauzalitás. A kriminálpedagógiai intézet labora-

tóriuma sem végezhet tehát egész munkát addig, ha csupán kriminális esetekkel foglalkozik és nem foglalkozik azokkal az esetekkel, amelyekben az erkölcsi romlásnak kitett, nem különben a züllésnek indult gyermekek és fiatalok szerepelnek. Így tehát sem a fiatalok bírósága, sem az intézet ily kereteken belül nem lehet valóságos pedagógiai intézmény és a szervezésnek olyatén való megszorítása, hogy az csupán a bíróság eseteire és csupán a bűncselekményt elkövetett fiatalok eseteire vonatkozzék, teljesen hiába való és nem éri el azt a célt, amelyet magunk elé tűztünk.

Ezzel szorosan kapcsolatos a fiatalok bíróságának az az igen fontos szervezeti kérdése is, amely a fiatalok bírósága és az azt környező társadalmi élet közötti kapcsolatot állapítja meg. Ma a fiatalok bíróságai ott, ahol kizárólag a bírósági szűk téren mozognak, nem pedagógiai intézmények, hanem csupán az ítélőbírónak a szövetkezése némely különböző okokból jótékonykodó egyénnel. Ezen a viszonyon alapulnak úgyszólván az összes patronázs egyesületek, amelyeknek munkája az erkölcsi nevelés terén semmivel sem vitte előre Magyarországon a nevelés ügyét, és majdnem ugyanez áll a német egyesületekre is azzal a különbséggel, hogy ott legalább azt, amit elvállaltak, pontosan el is végezték. A fiatalok bírósága csak akkor lesz társadalmi intézmény, ha szervezete és eljárása alkalmas lesz arra, hogy a társadalom átlássa annak szükségességét, hogy a fiatalok bírósága a társadalom nevelési szükségleteit elégíti ki. Ennek pedig alapfeltétele az a bizalom, amellyel a szükségletet érző egyén a bíróhoz fordul.

A kriminalitás és romlás megelőzése terén a legbecsessebb munka tehát az, amikor a szülő, az iskola vagy a munkaadó esetleg maga a magára hagyatott gyermek közvetlen fordul a bíróhoz, aki ügyében azután intézkedni tud. A fiatalok bírósága ma olyképen áll a nagyközönség előtt, hogy a gyermekeket óvni kell, hogy bíróság elé ne kerüljenek, aminek a vége azután az, hogy a szülők és az iskola rendesen hozzá nem értő módon foglalkoznak patológikus esetekkel (ideértve a szociális szempontból patológikus eseteket.) Így történik meg, hogy épp ezen kuruzsló kezelés miatt kerül a fiatalok rendszerint elkésve a fiatalok bírójához, akár csak az a beteg, akinek súlyos rákbaja van és hónapokig kenegették, míg azután életveszélyesen kerül a sebész kése alá.

A kriminálpedagógiai intézet célja tehát belevonni ezeket az összes eseteket a bíróság munkájába és a bíróságot oda fejleszteni, hogy az a büntetőjog formális határain kívül is foglalkozzék a

kriminálitás és erkölcsi romlás eseteivel. Erre nekünk törvényes alapunk van a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény VI. fejezetében és erzsébetfalvai tapasztalataink egyfelől arról győzték meg, hogy ez az út kiépíthető, de másfelől meggyőzték arról a szomorú tapasztalatról, hogy még a társadalom és a nép teljesen megérti a fiatalkorúak bíróságának szükségességét és szükségleteit, addig az igazságügyi hatóságok számos tagja mereven elzárkozik mindenféle haladás elől és teljesen félre teszi a törvénynek a megelőzésre vonatkozó intézkedéseit és hatékony rendelkezéseit.

A kriminálpedagógiai intézetnek tehát ezen okból is szüksége van egy bizonyos szabad munkakörre és amint a következőkben előadjuk, a bíróságon kívüli működésre; végső célja azonban az, hogy a fiatalkorúak bíróságának pedagógiai kiépítése után annak váljék szerves egészévé.

A Fiatalkorúak Bíróságának Gyermekjóléti Szövetsége.

Irta: **Dr. Latkóczy Imre**, a Fiatalkorúak Bíróságai Gyermekjóléti Szövetségének h. főtitkárja.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaságot közelről érdekli a gyermekbírák gyermekjóléti szövetségének megalakulása. A két egyesület tudományos céljai azonosak. A gyermekbírák szövetsége azon külső és belső tényezők megállapítására törekszik, amelyek hatására a gyermekek erkölcsi elfajulása, bűnözése létrejön. A kutatás ezen köre tehát nem egyéb, mint a gyermektanulmány egy ága. Gyakorlati céljaink is azonosak bizonyos határig. Az alapszabályok s a hangoztatott programok szerint a gyermekbírók szövetségének feladata a gyermek testi és lelki védelme s erkölcsi nevelése. Ezt a feladatot teljesen fedik ami gyakorlati céljaink is. Csak a gyakorlás módjában, a módszerben van különbség. A gyermekbírók szövetsége módszere az ítélkezés, a pedagógusé a tanítás. Sőt ez a megkülönböztetés sem fedi egészen a valóságot, mert a gyermektanulmányozó fogalmában egyaránt helyet foglal a pedagógus és a gyermekbíró. A különbség tulajdonképpen csak esetleges. A pedagógus a gyermektanulmánynak egy többé-kevésbé művelt mezején mozog, a gyermekbíró pedig ma még taposatlan úton halad. Ezen okoknál

fogva egész természetesnek tartjuk, ha a Magyar Gyermektanulmányi Társaság és a Fiatalkorúak Bíróságának most megalakult Gyermekjóléti Szövetsége között szoros kapcsolat fog fennállani. Szívünkől üdvözljük a testvéregyesületet.

*

A Fiatalkorúak Bíróságának Gyermekjóléti Szövetsége 1917. nov. 18-án tartotta meg Budapest szfőv. Ujvárosházának II. em. nagy társalgójában alakuló közgyűlését előkelő közönség jelenlétében.

A szervező bizottság nevében *Vámbéry* Rusztem egyetemi tanár nagyszabású elnöki megnyitó beszédet tartott, amelyben hangsúlyozta, hogy ez a szövetség nem új alapítás, nem új egyesület a már meglevő 252 „gyermekjóléti” egyesület közepette, hanem már létesített, meglevő, bevált és működő intézményeket kíván a fiatalkorúak bíráinak közvetlen vezetése alá helyezni. Ezek az intézmények 1. az erzsébetfalvai Pestalozzi Otthon: megóvó és megfigyelő intézet; 2. a „Budapesti Kriminálpedagógiai Intézet” tudományos laboratóriuma az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek és a fiatalkorúak megvizsgálására; 3. ez intézet „Szemináriuma”, pártfogó képző gyakorlati tanfolyama.

Különös súlyt helyezett a fiatalkorúak növekvő kriminálításának a gazdasági és erkölcsi életben való végtelen fontosságának bemutatására s legfőképen arra, hogy *a magyar fiatalkorúak bíróságainak valóságos nevelő intézményekké kell fejlődniök*, amit azonban a társadalom megértésével és támogatásával valósíthatnak csak meg. Evégből elsősorban a gyáripari és egyéb ipari érdekeltségeket meg a munkásság szervezeteit óhajtja a bíróság tagjaival közvetlenül összekapcsolni, mert ezeknek az érdekeltségeknek, a kriminálítást termelő szociális talajrétegeknek, közremunkálása hívatott az ifjúság őket elsősorban érintő erkölcsi romlásának megakadályozására s a fiatalkorúak bíróságaival ezirányban való együttműködésre.

A fiatalkorúak bírái így kapcsolódnak össze a való élettel és pedig avval a való élettel, amelyben a kriminalitás ellen legeredményesebben lehet küzdeni.

Szervesen kapcsolódott az elnöki megnyitóba dr. *Ráth-Végh* István kir. ítélőtáblai bírónak, a fiatalkorúak pestvidéki bírójának írói tulajdonokkal pompázó és meggyőző erővel előadott előadása, amelyet a „Gyermekbíró”-rol tartott meg.

Az eszményi gyermekbíró tulajdonságait és ennek a jelenben úgy, mint a jövőben nagyra hivatott szerepét a közönség teljes érdeklődése mellett rokonszenvet keltően mutatta be.

Ezután a szervezés munkáját jóformán teljesen egyedül végző dr. *Kármán* Elemér kir. törvényszéki bíró, terjesztette elő az alapszabályokat, mire az igazgatóság megválasztása következett.

Ünnepélyes csendben emelkedett szólásra ezután a kir. igazságügyminiszter kiküldöttje dr. *Kun* Béla államtitkár és az igazságügyi kormány teljes mértékű támogatásáról biztosította a szövetséget. Tömören emelte ki a kérdés helyes szervezésének, sürgős és alapos megoldásának fontosságát.

Utána következtek a gyári és ipari érdekeltségek meg a munkásság szervezetei képviselőinek nyilatkozatai.

Soltész Adolf az Iparegyesület, *Becsey* Antal a Gyáriparosok Orsz. Szövetsége, *Matos* Jenő a munkásság nevében jelentették ki legteljesebb hozzájárulásukat, amellyel a Szövetséget támogatni igyekeznek.

Szerdahelyi Sándor a Munkások Gyermekbarát Egyesületének titkára a közönség tetszésétől és helyeslésétől többször félbeszakított, megragadó erejű felszólalásban mutatott rá, hogy a magyar pártfogó ügy elkerülhetlenül szükséges átszervezésénél a magyar intelligens munkásságnak érdekeltségéhez méltó szerepet kell adni. Avégből pedig, hogy a fiatalok bíróságait a büntető törvényszékekkel való kapcsolatuk miatt igen sokszor érthető ellenszenv kíséri a legtöbb embernél, indítványozta, hogy a *gyermekbíróságokat függetlenítsék teljesen a büntető bíróságoktól*.

Elnöki indítványra ezt a közgyűlés nyomban magáévá is tette és ily értelmű határozatát a kir. igazságügyminiszteriumhoz is felterjeszteni rendelte.

Nagy László a Magyar Gyermektanulmányi Társaság ügyvezető elnöke emelkedett legvégül szólásra és rámutatott a fiatalok kriminalitásának a gyermektanulmánnyal összefüggő számos és fontos vonatkozásaira és az újonnan alakult, de intézményeiben eredménnyel működő Szövetséget a Társaság további támogatásáról biztosította.

A Szövetségnek és intézményeinek mindenkor célja a modern tudományos módszereknek s a Pestalozzi, Herbart és Kármán Mór nevelési rendszerének a fiatalok kriminalitása elleni küzdelemben való bevonása.

Ez a tudományos irányzat Ziehen, Kraepelin, Anton és Ranschburg nyomán indulva, orvosiélektani törekvéseit összeköti az előbbi 2 nagy nevelő irányelveivel s így alapozza meg az emberré nevelés, a modern, egész emberré nevelés, feladatát. Ennek az ember-

nevelésnek a kísérleti telepe a Pestalozzi-Otthon, amely nem zárt nevelőintézet, nem patronázs vagy napközi-otthon, hanem megóvó és megfigyelő intézete mindazon gyermekeknek, akik fogyatékoságuk vagy környezetük hiányossága következtében családi, iskolai vagy társadalmi életükben válságos helyzetbe kerültek.

Ennek a veszélyeztetett ifjúságnak testi és lelki életét, az együtttható okok és szükségletek törvényszerűségeit kutatja és figyeli meg egyrészt, másrészt nevelő módon foglalkozik magukkal a fiatalkorúakkal. Evégből az intézet a fiatalkorúakkal mindaddig foglalkozik, amíg egyéni kezelésük módját felismeri, és ehhez képest, azután lehetőséget talál arra, hogy a gyermek további sorsában épűgy haladjon, mint minden más szerencsésebb gyermek.

Céljait a modern lélektan fegyvertárával támogatja a Lipótkörűt 23. II. 10. sz. a. lévő pszichológiai-pedagógiai laboratórium dr. Révész Margit bevált vezetése mellett, ahol magánosoknak (szülőknek, tanítóknak, munkaadóknak), de elsősorban a fiatalkorúak bíróságainak és egyéb hatóságoknak (árvaszéknek, stb.-eknek) tudományos szakvéleményt adnak a Szövetség elé kerülő gyermekek sorsának rendezése érdekében.

Hivatva van az így egybegyűjtött anyagból újabb szociálpedagógiai eredményekre jutni és ezeket azután gyakorlati módszerekben alkalmaztatni.

Mind a gyakorlati, mind a tudományos munkára híveket és tanult munkatársakat nevel a Szövetség szociálpedagógiai szeminárium, amely a gyermekvédő intézmények s főkép a fiatalkorúak bíróságai számára akar megfelelő egyéneket elméleti és gyakorlati oktatással abban a szellemben képezni, mely korunk tudományos irányzatának megfelel.

Nov. 7-től dec. 20-ig tartó f. évi tanfolyamán számos pártfogó nyert már ily irányű képzést.

A dilettantizmus kora lejárt! A patronázs-űgy renesszánsát hirdetjűk! A gyermek századában nem elég a gyermeket szeretni, hanem azzal bánni s azt nevelni is kell tudni. Ez minden jóakarató magyar embernek kötelessége, mert csak így valósíthatjuk meg mi is a német hazafiság és hűség legszebb háborűs igéjét. Jedes deutsche Kind ist eines jeden Deutschen Kind! Minden német gyermek gyermeke minden németnek! Nem véletlen, hogy ezt a fiatalkorűk egyik legkiválóbb bírája dr. Hellwig Albert írta Verdun ostroma közben, mert a háborű mutatott rá legélesebben arra is, hogy „a fiatalkorűk bíróságaival válik legnyilvánvalóbbá az igazi

népveszedelem" (Liszt F.) Ez a háborúról a békére való átmenetnek is egyik legégetőbb problémája lesz.

Földes Béla emlékezetes szavakkal utalt erre: „A régi világot nem állíthatjuk vissza. Új világot kell létesíteni. Nemcsak átszervezésről, hanem újjászületésről van szó! *Figyelmünket a jövő nemzedékre kell fordítani!* A dilettantizmus helyébe a szakszerűségnek kell lépnie!

A Szövetség valóban ezt igyekszik majd megvalósítani a gyermekvédelem terén s ebben számít mindazoknak jóindulatára, akiknek a karácsonyi szózat nemcsak száján, de szívében is felcsendül: „Béke a jóakarató embereknek!”

Magyar fajegészségtani és népesedéspolitikai társaság alakulása.

Irta: Laky Dezső dr., min. titkár.

Közös a tárgya a gyermektanulmányoknak és a fajegészségügynek: mindkettő a jövő nemzedéket nézi, annak érdekét szolgálja. A két fogalomkör hívei egymásra vannak utalva. Üdvözljük ezért a fajegészségügy magyar híveinek szervezkedését és ama reményünket fejezzük ki, hogy a sikeres együttműködésre a jövőben bő alkalom fog nyílni. A gyermek tanulmányozása, védelme és nevelése az egyén erőteljes fejlődésére s végső eredménye szerint a faji viszonyok javulására vezet. Hogy mennyire érintkezik társaságunk s a fajegészségtani társaság nemcsak a tudományos, hanem a gyakorlati irányú működése, bizonyítja azon országos adatgyűjtés, amelyet a Magyar Gyermektanulmányi Társaság az „*egyke-gyermekek*” ügyében indított, amelynek eredményéről *Nógrády László* dr. számolt be 1913-ban egyik nyilvános értekezletünkön és a Társaság egyik füzetében. Az egyke-gyermekrendszer a most megalakult társaságnak egyik fontos programpontja.¹⁾

Az 1914-ben Teleki Pál gróf elnöksége alatt létesített egyesületközi fajegészségügyi bizottság 1917. november 24-én alakult át *Magyar Fajegészségtani és Népesedéspolitikai Társasággá*. A Tudo-

¹⁾ *Nógrády László dr.*: Az *Egykegyermek*. Megjelent a Gyermektanulmányi Füzetekben. Budapest, 1913. Ára 1 K.

mányos Akadémiában tartott alakuló közgyűlésen, melyet nagyszámú közönség látogatott, szakelőadók ismertették a fajegészségügy alapfogalmait és az új társaság munkakörét.

Teleki Pál gróf elnöki megnyitójában reámutatott a fajegészségügy és népesedéspolitikai óriási fontosságára, melynek tudatára főképpen a háború okozta embervesztés látára ébredtünk. Nem a gazdasági veszteség a legnehezebben pótolható, hanem népünk mennyiségi és minőségi megfogyatkozása. Nemzedékről-nemzedékre továbbélő fajunk megerősödését kívánja az új társaság szolgálni oly közeg teremtetésével, melyben a legkülönbözőbb szakemberek találkozhatnak tudományos munkálkodás és a gyakorlati tevékenységnek előkészítése végett.

Hoffmann Géza berlini cs. és kir. konzul vázolta azután a fajegészségügy, eugenika és népesedéspolitikai rendszerét. A természettudományok ébredése a múlt század második felében azokra az összefüggésekre terelte a figyelmet, melyek az emberek között a tovaszaporodás, átöröklés, származás és rokonság kapcsán fennállanak.

A kutatók egyik csoportja az idők folyamán kialakult nagy egységeket, a fajokat, vette szemügyre (*Gobineau iskolája, faji antropológia*) és az emberi tulajdonságokat faji jellegnek tekintette.

A másik csoport az egyént vizsgálta biológiai szempontból (*Galton iskolája, eugenika*) és oly eszközöket keresett, melyekkel az eljövendő nemzedékek veleszületett, átöröklődő tulajdonságait javítani lehessen. Az eugenika mindenekelőtt az emberi tulajdonságok átöröklési törvényeiből igyekszik gyakorlati következtetéseket levonni. Ennek az iránynak Angliában és Amerikában több kutató intézet, számos társaság, sőt állami hivatal is áll a szolgálatában: messzemenő gyakorlati intézkedésekre is került a sor (satnyák terméketlenítése és házassági tilalma.) Az eugenikának hibája, hogy az egyént, mintegy tenyészállatnak tekinti és nem látja azokat a kötelekeket, melyek a kulturális embereket egymáshoz, a társadalomhoz, a környezethez fűzik.

Helyes uton haladtak a németek (*Ploetz Alfréd, Schallmayer Vilmos*), amikor a nagy egységeket választották ugyan a kutatás tárgyául, az embereknek egymással származás és tovaszaporodás révén nemzedékről-nemzedékre összefüggő összességét, de a rendszertani fajoktól (turán, germán, zsidó, stb.) ebben a vonatkozásban eltekintettek. Ploetz ezt a biológiai egységet szintén fajnak nevezte nem értve alatta turánt, germánt, stb., hanem a népnek nemzedék-

ről-nemzedékre továbbélő törzset és azt a tudományt, amely ennek a fajfogalomnak lehető legjobb fejlődési körülményeit kutatja, elnevezte *fajegészségtannak* (Rassenhygiene). Ez az eugenikát, mint legfontosabb alkatrészét magában foglalja, de a szorosan vett átöröklési kérdéseken kívül (eugenika — az átöröklés egészségtana) mindent figyelemre méltat, ami a faj boldogulását vagy romlását okozhatja. Így a fajegészségtan súlyt helyez az utódok kellő számára csakugy, mint kellő minőségére (*menntiségi, quantitativ és minntiségi, qualitativ fajegészségtntgy*), mert a megfogyott nép épp oly kevésbé állja meg helyét, mint az elsatnyult.

Más szempontból a fajegészségtan igyekszik célját elérni az értékes népelem gyarapításával és az értéktelenek visszaszorításával (*pozitív és negatív, nemleges fajegészségtntgy*). Mindkét irányban az intézkedéseknek hosszú sorára van szükség, mert a társadalmi tevékenységnek alig van ága, mely az eljövendő nemzedékre kihatással nem bírna. A *népesedéspolitika* nagyjában ugyanazon kérdésekkel foglalkozik, mint a fajegészségtannak gyakorlati része, csupán a szempont más, amennyiben a népesedéspolitika gazdasági nézőpontból ítél. Téves az a felfogás, mely szerint a népesedéspolitika csak a népesség számával, a fajegészségtan meg csak a minőségével törődik. A fajegészségtannak legfontosabb alaptudománya az *élettan* (biológia) és az *embertan* (antropológia), melyeknek ismerete nélkül a fajegészségtanhoz helyesen hozzászólni nem lehet. Előadó óva intette az ujonnan alakult társaságot a kellően elő nem képzettek és a szertelen tulzók (pl. szabadszerelmesek) közreműködésétől, kiknek hivatlan munkája a külföldön is sok zavart okozott. Végül reámutatott annak szükségességére, hogy a gyakorlati népesedéspolitikai intézkedéseknek a tudományos fajegészségtantól kell függniök, mert a legdrágább kincssel: népünk testével, *vérével könnyelműen* kontárkodni nem szabad.¹⁾

¹⁾ 1. Olvasásra melegen ajánlható könyvecske: Hermann Siemens. *Die biologischen Grundlagen der Rassenhygiene und Bevölkerungspolitik*. München, 1917. J. F. Lehmann kiadása. — A német fajegészségtannak mindenképen érdekes, alapvető munkája Wilhelm Schallmayer: *Vererbung und Auslese im Lebenslauf der Völker*. 2. kiadás. Jena, 1913. G. Fischer kiadása, 437. oldal, melynek bevezető (biológiai) része elavult, ami a könyv értékét azonban nem rontja. — Kitünően tájékoztat a fajegészségtanról a Ploetz Alfréd szerkesztésében megjelenő *Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie*, mely nélkülözhetetlen azoknak, akik a fajegészségtannal foglalkoznak. — Magyar könyvet ajánlani nem lehet, mert nincs. Ilyenek kiadását előmozdítani a társaság egyik feladata, amint különben már *folyóirat megindítását is tervezi*.

Nékám Lajos egy ny. r. tanár, a némi bajok elleni küzdelem kormánybiztosa, sürgős fajegészségügyi intézkedésekről beszélt. A fajvédelem sohasem volt fontosabb, mint napjainkban.

A háborús emberveszteség pótlására idegenek betelepítésére nem is szabad gondolnunk, mert a magyar fajt kell magából kifelé erősíteniünk. A feladat négyféle: a születések számának szaporítása, a gyermekek halálozási arányának leküzdése, az átlagos élettartam fel-emelése és az új ivadékok minőségének javítása. Eddig ily célokat humanitarius kísérletekkel akartunk elérni, ezek helyébe jövőre cél-tudatos népesedési politikának kell lépnie. Azzal, hogy megkivántuk a gyermekek iskolázását, jobb ruházását, ételmezését, a tisztán lakást, hogy a közlekedést megjavítottuk, tulajdonképpen megaka-dályoztuk a várható ivadékok nagy részének születését, mert régeb-ben már a gyermek is keresett, mint libapásztor, ujságkihordó, házi iparos; az élelem faluhelyen olcsó volt, nem lehetett szállítani, ma azonban megdrágult, mert a városba viszik. Ma megbüntetik a szülőt, ha a fiút elvonja az iskolától, ha rossz ruhában járattja és ha gyermekét nem gondozza. Ez magában véve mind igen helyes intézmény, a szegény ember azonban nem győzi költséggel és így zsebéhez arányosítja családját.

Valljuk meg azonban, hogy az anyagi képtelenséget nagyon is sietünk kimondani. A gyermek helyébe az igények léptek. Min-denki többet akar mutatni, mint amennyi őt megilleti, ha nem képes erre, hamisítja a külszint. Inkább nyulbőr chinchillát visel, csak mutasson. A középkorban megszabták, hogy ki milyen széles csip-két, milyen hosszú aranyláncot, milyen magas sarku cipőt viselhet. Már már ott tartunk, hogy társadalmunk rákfenéjének, a nagy igé-nyeknek kiirtása céljából újra kimondjuk, hogy ne lehessen pénzért venni olyan előnyöket, amelyek csak az érdemnek járnak ki.

A családalapítás elősegítésére nőtlenségi adót tervez a kormány. De nem úgy kellene a kérdést feltenni, hogy néhány fillért akar-e valaki fizetni vagy a család nyügét és örömeit magára venni, ha-nem úgy, hogy a nyügöt mindenesetre viselni kell, — akar-e tehát azonkívül még az örömökből is részesedni vagy nem.

Az egyke ellen csak egy intézkedés segítene, ha az állam racionálná a születéseket és a hiányzó gyermekek örökségét magá-nak követelné.

A családalapítás korábbá tétele is nagyon fontos lenne, ami-nek ma a katonai békeszolgálat a legnagyobb akadálya. Ezt viszont el lehetne háritani úgy, hogy az állam a rokkant tisztek vezetése

alatt szervezzen iskolai tanfolyamokat, amelyekben mindenki elsajátíthassa a rendes katonai ismereteket. Mikor azután a békeszolgálatra bevonult, tegyen felvételi vizsgát és az ott elárult ismeretek arányában rövidítessék meg a békeszolgálat.

Mindezek és ezernyi más kérdések együtt alkotják a gyakorlati fajvédelem feladatait. Ezeknek állandó tanulmányozása és a legjobb javaslatoknak rögtöni megvalósítása az új egyesület hivatása.

A társaság munkakörét *Laky Dezső dr.* min. s. titkár ismertette. A társaság a magyar nép fajegészségtanának és népesedéspolitikájának tudományos művelését, az ide tartozó ismeretek népszerűsítését és a leszűrt tanulságok gyakorlati megvalósítását tűzte ki céljául. Evégből a társaság feladata: a magyar nép törzsét fenyegető veszélyek tudományos vizsgálása, elsősorban a születések számának aggasztó csökkenése; azoknak az eszközöknek megállapítása, melyekkel a háború következtében is megfogyott és lesatnyult népesség számát emelni a minőségét javítani lehet; végre oly törekvések támogatása, melyek a meglévő emberanyag lehető leggazdaságosabb megőrzését célozzák. Első feladata a tudományos alapok (élettan, embertan, statisztika) ápolása, a családi és átöröklési kutatások istápolása. Gyakorlati tevékenységének irányító eszméje, hogy a jövő nemzedékre való figyelmét és a sok gyermekű egészséges család gondolatát beléoltsa az állami és társadalmi élet minden vonatkozásába. A család ne haljon ki! Ez legyen minden testben és lélekben egészséges magyar embernek legfőbb óhaja. A társadalmi és állami feladatok hosszú sorából az előadó ezután a legfontosabbakat ismertette, melyeknek részletezésétől itt helyszüke miatt el kell állanunk.¹⁾

Az új társaság elnökévé *Teleki Pál* gróf, orsz. képviselőt, a Hadigondozó Hivatal elnökét, társelnökké *Lukács György* és *Szterényi József* b. t. tanácsosokat és *Nékám Lajos* egy. ny. r. tanárt választották meg. Az elnökség többi tagja: *Apálhy István* tanár, *Bársony János* tanár, *Buday László* az Orsz. Stat. Hivatal igazgatója, *gr. Dessenffy Emil*, *Donáth Gyula* tanár, *Grosz Emil* tanár, *Jendrassik Ernő* tanár, *Korányi Sándor* br. tanár, *Lenhossék Mihály* tanár és *Szana Sándor* az Áll. Gyermekmenhely igazgatója. Főtitkár: *Laky Dezső* min. titkár.

¹⁾ Az alakuló gyűlés előadásainak szövegét folyóirat közli, melyet a Társaság más szervezetekkel karöltve a közel jövőben indít meg. A társaságra, valamint a fajegészség- és népesedéspolitika elméletére és gyakorlatára vonatkozó bármely felvilágosítáért *Laky Dezső dr.* min. s. titkárhoz, a társaság főtitkárához (Orsz. Statisztikai Hivatal, II., Heltai Ferenc-utca 5—7.) kell fordulni.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK.

Takarékosság és áldozatkészség. Az örületesen magas nyomdai árak súlyos helyzetbe hozták a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot is. Folyóiratunk kiadása mind nehezebbé válik. Az előállítás költségei, 40 ívre számítva, háromszorosan múlják felül az évi tagsági díjat (4 koronát). Ennek ellenére az Igazgató-tanács mégis úgy határozott, hogy nem emeli a tagdíjat, nehogy elveszítsük éppen azon társadalmi réteget, a tanítóságot, amelyre munkánk támaszkodik. *De kéri a tagokat, hogy önként ajánljanak meg magasabb tagdíjat, kiki annyit, amennyit bír.* Ebben az irányban külön kérelem ment a tagokhoz. E helyen is kérjük áldozatkészségüket.

A súlyos anyagi válságok elkerülése végett elkerülhetetlenné vált A Gyermekek terjedelmének csökkentése is. Ez a kettős szám már csak hét ívnyi terjedelemben jelent meg. A jövőre még összebb kell vonnunk a vitorlákat.

A terjedelem kisebbitése miatt igen fontos rovatokat kellett e számban mellőznünk, ú. m.:

- a gyógyító pedagógiai,
- a gyermekirodalmi rovatokat,
- a könyvismertetéseket,
- a lapszemlét,
- a gyermek életéből vett apróságokat.

Amiért szíves elnézését kérjük a rovatvezetőinknek, cikkíróinknak és olvasóinknak.

XI. rendes közgyűlésünk. Kedves, a jelenvoltak szívét-lelkét megkapó ünnepélylé nőtte ki magát a november 3-ikán tartott közgyűlésünk. A meghívó ugyan csak rendes közgyűlést ígért, rendes évváró programmal, de volt már ebben is egy pont, a második, „A Gyermekek” folyóirat tíz éves történetének ismertetése, mely jelezte, hogy ez év örömdetes határkövet jelent Társaságunk életében, hogy tehát e közgyűlés mégsem fog oly „rendesen” lefolyni.

Hogy tulajdonkép mi van készülöben, azt megsúgta egy másik értesítés, melyet még idejében mindegyikünk kézhez kapott, csak egy Valaki

nem, akit a besúgás legközelebbről érintett, társaságunk elnöke, *gróf Teleki Sándor*, ki, ismerve puritán egyszerűségét, képes lett volna társaságunk intim örömének nyilvánítását lehetetlenné tenni, tiltakozván ünnepeltetése ellen, mert rendes közgyűlésünk rendkívüli pontja épen ez volt.

A következőkben az elnöki megnyitón kívül csak e rendkívüli eseményről számolunk be és minthogy a közgyűlés többi rendes pontjairól való jelentést egész terjedelmükben külön megtalálja a t. olvasó: ezekre e helyütt egyszerűen csak utalunk.

Gróf Teleki Sándor elnöki megnyitója: Ismét eltelt egy év, ismét összegyűltünk, hogy a lefolyt év munkásságáról beszámoljunk. Amikor ez a világrendítő háború megindult, úgy néztek ki a viszonyok, hogy tudományos munkásságunkról egészen le kell mondanunk. De ime, ez nem történt. Bár a háború igen nagy nehézségeket gördített munkásságunk elé, legjobb munkatársainkat vitte el körünkől, mi mégis tovább dolgoztunk, sőt megbirkózva a háborús nehézségekkel is, egyre erősebb, majd a rendest is meghaladó tevékenységet fejtettünk ki. Sarkalta társaságunkat az a tudat, hogy míg derék katonáink odakint véreznek, mi is legjobb erőnkkel dolgozzunk egy jobb kor feladatain.

A mi egész munkásságunk e jobb, boldogabb jövő megalapozására törekszük. Az a célunk, hogy a modern pedagógia szellemében a gyermeknevelést megalapozó kérdésekkel foglalkozzunk és tölünk telhetőleg irányt jelöljünk ki nevelésünk számára, hogy nemesebb generációkat küldhessünk arra az útra, amely ez után következik.

Hogy társaságunk mit végzett a lefolyt év alatt, azt Nemes barátom titkári jelentéséből fogja megtudni a mélyen tisztelt Társaság. De e közgyűlésünkön egyúttal folyóiratunk tíz éves fennállását is ünnepeljük, amiről nálamnál szebb formában Ballai t. barátom fog beszámolni. Magam az idő rövidségéhez képest csak arra szorítkozom, hogy szépen megköszönjem a tisztelt tagoknak nagy számmal való megjelenését, amellyel érdeklődésüknek és jóakaratuknak szép kifejezését adták.

Nagy hálával tartozunk barátomnak, Nagy János közoktatási államtitkár úrnak, aki nagy elfoglaltsága mellett időt talált arra, hogy bennünket megjelenésével megtiszteljen. Ugyanilyen köszönettel tartozunk Ilosvay Lajos volt államtitkár úrnak, ki jóakarátát mindig érezte velünk. Hosszú volna felsorolni a bennünket megtisztelő helybeli tagjainkat, de még nagyobb köszönettel tartozunk azoknak a vidéki tisztelt tagjainknak, kik a mostani nehéz közlekedési viszonyok közt, fáradságot és költséget nem kímélve, körünkben megjelentek, hogy a holnapi országos tanácskozáson résztvegyenek, de már a mai közgyűlésünket is megtisztelték.

Fogadják mindnyájan őszinte köszönetünket, kik megjelenésükkel nemcsak azt bizonyították, hogy hozzánk meleg kötelekek fűzik, hanem, hogy a tudomány iránt a legmelegebb érdeklődéssel viseltetnek.

Kérem szépen a tisztelt hallgatóságot, hogy folyóiratunkat, melynek kiállítása és kiadása terén most oly nagy nehézségekkel kell megküzdenünk és magát a parányiból keletkezett társaságot, mely már ennyire megszilárdult, továbbra is pártfogására méltatni szíveskedjék,

tartsák meg társaságunk iránti jóakaratomat arra az időre, amikor mindnyájan megfeszített erővel dolgozhatunk a békés Magyarország jövőjéért.

A megnyitó után *Ballai Károly* titkár ismerteti „*A Gyermek*” folyóirat tíz éves történetét. (A részletes jelentés megjelent a mult számban.)

Teleki Sándor üdvözlése. Ez után szólásra emelkedett *Ranschburg Pál* dr. egyetemi m. tanár, társelnök és őszinte, közvetlen hangon üdvözölte elnökünket „*A Gyermek*” tíz éves fennállásának alkalmából.

A választmány megbízásából, mondotta, csekélységet érte a meg-tiszteltetés, hogy „*A Gyermek*” folyóiratunk tíz éves fennállása alkalmából, szívből jövő szeretetünket, köszönetünket, programmunk intim részeként a mélyen tisztelt és szeretett elnökünk elé vigyem.

Ballai titkár úr megírta „*A Gyermek*” tíz évi munkásságának eredményeit, amelyeket összefoglalva, engedd meg mélyen tisztelt elnökünk, hogy azt, mint Neked szántat, ezennel átadjunk.¹⁾

Fogadd a tíz éves „*Gyermek*”-et ünnepi ruhájában ugyanazzal a szeretettel, amellyel azt elédbbe tesszük. Nyugodtan mondhatod, hogy „*quorum pars magna fuit*”, mert nagy részed volt benne. Az eredményekről, amelyeket e füzetben összefoglalunk, bátran mondhatod Te, tisztelt elnökünk és mondhatjuk mi is, hogy *eredmények* és a *mi* eredményeink. És ezekről a hol népszerűbb, hol tudományos elismerésre igényt tartó eredményekről, melyek „*A Gyermek*” szürke füzetekben jelentek meg, jól tudjuk, hogy mennyire magán hordják a te irányító szellemeknek bélyegét. A te lelkednek természetrajzát gyönyörűen vázolta e füzetben Nagy László. Kiemeli ebben azt a nagy, szép lelki életet, amely a te sokféle érdeklődésedet leköti, amely azonban mindig elfordul a lármától, mindig és mindenütt csak a nemeset keresve. Vázzolj a benned a tettek emberét, ki szép terveit megvalósítani is törekszik, mesterien rajzolja meg azt a csodálatosan sokoldalú érdeklődésedet, mely a politika, népjólét, iskolaügy, tanítóképzés, népművelés, nevelés, művészetek, turisztika, természetkultiválás irányában tanúsítasz, mindenütt a legmagasztosabbat keresve. A magyar kulturának alig van területe, ahol a Te elméd meg nem jelent volna, keresve, segíteni óhajtvá mindenütt, míg végre a háborús segélyezés körül alaposan kiveszed a részedet.

Ám a sokféle érdeklődésed és elfoglaltságod mellett mégis úgy érezzük, hogy az a terület, mely legigazabban alkotja egyéniséged kiegészítő részét, a mi területünk, itt is a gyermekisme a szó nemesebb értelmében. Mert te nem hagyod magad félrevezetni a mi tudományos elmélkedéseinktől, hanem mint a gondolkodás és cselekvés együttes munkása, a gyermektanulmányt egy nemes, előkelő eszköznek tekinted, egy tökéletesebb kor megteremtéséhez.

Igy sorakoztat sz bennünket is az általad tartott zászló körül úgy,

1) A *Gyermek* „Teleki-szám”-át finom papirosra nyomva s barna bőrbe kötve átnyújtotta az ünnepeltnek.

hogy sok osztályba való elkülönülésünk ellenére is, egységes cél felé haladunk és állítunk, nyugodtan mondhatom, hol téglákat, hol oszlopokat annak az épületnek felemeléséhez, mely most már mindenütt épül, ahol a gyermek testi-szellemi neveléséhez tudatosan, ésszerű célt tartva szem előtt, fognak hozzá.

Meg vagyunk győződve, kedves elnökünk, hogy ez a terület a Te egyéniségednek legkedvesebb része, és állítjuk, hogy a mi tudományunknak, amelyet így leraktunk, egy-része vagy Te is. Mert akárhol is dolgozunk, a kórházban, irodában, iskolában, bírói székben, mindenütt érezzük a Te jóakarát, bennünket buzdító tekintetedet és mindaz, ami készül, annak érzése alatt lesz olyanná, aminő, hogy Teleki a mi elnökünk, ez neki *így* fog örömet szerezni.

Épen ezért ne érts félre tisztelt elnökünk, ne pirulj és ne vonulj el az intim ünnepelés elől, mert mi is egoisták vagyunk, akárcsak a gyermek: mi magunkat ünnepeljük, amidőn ezt az ünnepi számot adjuk ki és óhajtjuk és reméljük, hogy a jövő évtizedben is a Te szellemed fog vezetni társaságunkban. Mi a magunk részéről ugyanazok igyekszünk maradni, a zászlódat tovább tisztelő, szerető munkatársaid.

Meghatottan, ugyancsak közvetlen, szívből szóló hangon válaszolt az elnök:

„Ha azt tehetném, amit leginkább szeretnék, akkor nem szólnék semmit . . . de illemből nem hallgathatok. Köszönöm szépen tisztelt munkatársaimnak és a hallgatóságnak a szeretetnyilvánítás e szép kifejezését.

Hogy 27 évvel ezelőtt mikép kezdtem életpályámat itt Pesten, nem tartozik ide, de ide tartozik már az, hogy az én jó barátaim kissé nagyító alatt nézik az én ténykedésemet és nézik kicsinyítő szemüvegen át azt, hogy milyen sok buzdítás kellett ahhoz, hogy megálljam a helyemet.

A Gyermek munkássága bizonyára nagyon szép, de ha megelemezük az én munkarészemet e téren, nagyon kevés lesz az, ami az én javamra lesz írható. Mindamellet: ha van jutalma az olyan munkásságnak, mint az enyém, akkor az az, amit itt találok, mert a hangos szót, a dobpergést mindig kerültem, de itt megtalálom azt, amit keresek: szeretetet és megbecsülést.

Az én amatőr pedagógus gondolkodásom mindig tiltakozott a bot, rárivallás, megfélemlítés ellen. Hogy azonban most már, hál' istennek, nagy a száma azoknak a tanítóknak, akik ugyanezt az elvet vallják, abban nekem kevés az érdemem.

A mai ünnepelés nagyon meglepett. Jól tudom, hogy munkatársaim nagyon szeretnek engem, de azt is, hogy csak együttes munkánk hozhat eredményt.

Még egyszer nagyon szépen köszönöm a házi ünneplést és egy őszinte vallomással zárom szavaim:

Ez a társaság sohse lett volna az ami, ha nem lett volna mellettem valaki, aki sokszor rákényszerített, hogy nagyot, sokat akarjak. Ha tehát ünneplik a társaság elnökét, akkor a nagy hálából csak egy negyed-

részt tarthatok meg magamnak, egy negyed a többi munkatársaknak, két negyed pedig Nagy Lászlónak jár.“

A hallgatóság, akárcsak a szólók maguk, nagyon meg volt hatva az intim ünneplés tartama alatt, amelynek végén nagy számmal tódultak az asztalhoz, hogy gratulációjukat külön-külön szóban és írásban, ez utóbbit nevüknek az átnyújtott ünnepi számba való bejegyzésével kifejezzék.

A közgyűlés többi pontjai voltak:

Titkári jelentés. Bemutatta *Nemes Lipót* titkár. (Megjelent a mult szám 560—580. lapjain.)

Az 1916. évről és az 1917. év első feléről szóló zárszámadás. Bemutatta *Ballai Károly* titkár, a pénztári hivatal vezetője.

Számvizsgáló bizottság jelentése. Előterjesztette *Acs Lipót*.

Az 1917/18. évi költségvetés megállapítása. Előadta *Ballai Károly*.

Tisztújítás. *Ballai Károly*, a kijelölő bizottság tagja, az elnök, *Mosdóssy Imre*, távollétében, ennek megbízásából bemutatja a bizottság javaslatát. A közgyűlés tagjai *Tuszkai Ödön dr.* indítványára egyhangúlag elfogadták a kijelölő bizottság javaslatát a tisztikarról és a választmányról.

Végezetül még *Nagy László* ügyv. elnök tájékoztatta a hallgatóságot a másnap tartandó II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás tárgyáról, sorrendjéről, valamint arról, hogy az egyik kérdés előadását „Az iskolai jellemlapok szerkesztésének szempontjait“ *Weszely Ödön dr.* egyet. m. tanár előadó hirtelen megbetegedése miatt, ő maga vállalta.

Fodor Márkus, jegyző.

II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás. Az 1917. november 3-ika és 4-ike nevezetes dátumok a magyar gyermektanulmányi mozgalmak történetében. Ezen a két napon ismét együtt láthattuk a magyar gyermektanulmányozók immár hatalmasra megnövekedett táborát, miként az 1913. év márciusának 16—18. napjain, az akkor emlékeztetés közgyűlésen s az I. Országos Gyermektanulmányi Kongresszuson. A november 3-ikán lefolyt közgyűlésen, amelyről előbbi tudósításunk számol be részletesen, ünnepeltük *gróf Teleki Sándort*, a magyar kultúra nagy emberét s társaságunknak egyik megalapítóját, kezdettől elnökét s örültünk annak, hogy folyóiratunk, *A Gyermek*, immár tíz éve áll fenn s dacára fiatalságának, értékes pályát futott meg, amit hazánkban s az egész világon elismernek.

Hatásánál fogva még értékesebb napja volt a magyar gyermektanulmányozásnak november 4-ike, amikor II. Országos Tanácskozásunkat tartottuk. Nincs most sem helye, sem ideje annak, hogy ezen országos tanácskozást részletesen ismertessük vagy méltassuk. Ez fölösleges mert a Magyar Gyermektanulmányi Társaság a Tanácskozás egész anyagát külön naplóba foglalva adja ki. Az összefoglaló méltatásnak pedig nem érkezett el az ideje, mert a II. Orsz. Gyermektanulmányi Tanácskozás akkor, mikor e sorok íródtak, még le sem folyt egészen. Ennek második, épp oly fontos része, mint az első, pár nap múlva, január 13-ikán fog megtartatni. Ugyanis a november 4-iki tanácskozáson az

utolsó előadást, a hadi árvák nevelésügyét, az idő előrehaladott volta miatt nem lehetett megtartani, de kimondották, hogy ezen fontos ügy érdekében külön tanácskozás hívandó egybe. Ezen újabb tanácskozást úgy szervezte meg a M. Gyt. Társaság, hogy a hadi árvák ügyének mindamaz ágait kitérte, amelyek alkalmasak tudományos megvitatásra, tehát a nevelésügyön kívül az egészségügyet s az árvák jogi védelmét is. S kiegészítette mind e témákat a pályaválasztás kérdésével, amely szintén időszerű nagy kérdés s összefügg a tehetséges gyermekek ügyével. Ezen ügyek megvitatása végett hívta össze a M. Gyermektanulmányi Társaság a január 13-iki tanácskozást, amely azonban a november 4-ikével együtt egységes egészet alkot s a kettő együtt viseli a *II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás* nevet.

A november 4-iki tanácskozáson a megjelent tagok zsúfolásig megtöltötték a Tudományos Akadémia üléstermét. Az Országos Tanácskozásnak közel 480 tagja volt, az 1913-iki I. Orsz. Kongresszusnak csak 461! Vidékről nagy számmal jelentek meg tagok, körülbelül 100-an, ami a tanácskozás országos fontosságát jelentékenyen emelte. A tanácskozás lefolyásának pontjai voltak:

1. *Nagy László*, a M. Gyermektanulmányi Társaság ügyvezető elnöke, jelentést tett a II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás összehívásáról s rendezéséről. Fölszólította a megjelenteket a Tanácskozás megalakítására. Fölolvasta az Igazgató-tanács által ajánlott tisztikar névsorát. A jelenlévő tagok az Országos Tanácskozás elnökéül megválasztották *gróf Teleki Sándort*, ügyvezető elnökéül *Nagy Lászlót*, főtitkárául *Nemes Lipót*ot. Azután megválasztották a társelnököket, az alelnököket, a titkárokat s a jegyzőket.

2. *Gróf Teleki Sándor* elfoglalta az elnöki széket s miután üdvözölte a hatósági képviselőket, az egyesületek kiküldötteit, a megjelent tagokat, beszéd keretében megnyitotta a II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozást.

3. Az első tétel előadója, *Révész Géza dr.* egyetemi m. tanár, megtartotta előadását „*a tehetség korai felismeréséről*“. Az előadást vita követte. Főleg arról vitatkoztak, vannak-e oly tudományos módszerek, amelyekkel a tehetség foka és minősége biztosan megállapítható a gyermekeken.

4. Az Országos Tanácskozás második tétele volt: *Az iskolai jellemlapok szerkesztésének szempontjai*, amelyet a beteg Weszely Ödön dr. helyett *Nagy László* adott elő. Az előadást nyomon követte a vita, aminek lényeges kérdése az volt, vajjon kötelezőnek mondassék-e ki az egyéniségi jellemlapok vezetése minden iskolára s gyermekekre nézve.

Ezen két előadással s a bőségesen megindult vitával eltelt a délelőtt. Egy órákor megszakították a tanácskozásokat.

5. Délután elsőnek *Plichta Béla* siketnéma-intézeti tanár Szegedről tartotta meg előadását „*a tehetséges gyermek neveléséről, oktatásáról, társadalmi és hatósági felkarolásáról*“. Az előadást nyomban hosszú és élénk vita követte, amely főleg a körül forgott, alakítsanak-e külön iskolákat vagy osztályokat a tehetséges gyermekek számára.

6. Ezután *Révész Margit dr.* orvos értekezett a következő tételtől:
Az erkölcsileg zuhlott gyermek javító és gyógyító nevelésének irányelvei.

7. Végül *Sándor József dr.* brassói törvényszéki bíró adta elő a következő tételt: *Társadalmi és hatósági intézmények az erkölcsi zuhlás veszélyének kitett gyermek megmentésére és nevelésére.*

A két előadást összefoglaló vita követte, amelynek kimagasló ütköző pontja volt az a kérdés, a mai javító nevelés elég egyéni-e ahhoz, hogy eredményes legyen.

8. A hadi árvák ügyének tárgyát elhalasztották.

A 4-ik ponttól fogva gróf Teleki Sándor átadta az elnöki széket *Hosvay Lajos dr.* volt államtitkárnak, aki a tanácskozás végéig elnökölt.

9. Az Országos Tanácskozás ezen ülését *Nagy László* ügyvezető elnök zárta be, köszönetet mondván az előadókknak, felszólalóknak, a tagoknak s mindazoknak, akik az Országos Tanácskozást támogatták.

A tanácskozás reggel 9-kor kezdődött s este fél 9-ig tartott a tagok osztatlan érdeklődése mellett.

Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás a hadiárvák ügyében. Előbbi cikkünkben röviden vázoltuk a november 4-ikén tartott II. Orsz. Gyermektanulmányi Tanácskozás lefolyását. Ezen tudósítás megírása óta végbe ment (1918. január 13-ikán) az Orsz. Tanácskozás második ciklusa is, amelyet a hadiárvák ügyében hívott össze a M. Gyermektanulmányi Társaság. Ez alkalommal csak röviden jelezzük annak lefolyását.

Az Országos Tanácskozás a régi képviselőház termében folyt le körülbelül 300 tag jelenlétében. A Tanácskozást gróf Teleki Sándor elnök nyitotta meg rövid beszéddel. Utána *dr. Balogh Jenő* nyug. igazságügyminiszter, a Gyermektan. Társaság társelnöke vette át az elnöklést. Mivel *Szana Sándor dr.* megbetegedett, helyette az ő előadása szövegét *Nemes Lipót* főtitkár olvasta fel. Nagy vita fejlődött ki a hadiárva védelem állami, hatósági és társadalmi szervezése, az internátusi és családi rendszer, a segélyezés szempontjai és mértéke körül. Utána *Kármán Elemér dr.* törvényszéki bíró a hadiárvák nevelésügyéről értekezett, hangsúlyozván az *egyéniesség* szerint való nevelés rendszerét. Az előadáson megindult vita a családi és az együttes, az egyéni és szociális nevelés elvei körül mozgott. Délután *Angyal Pál dr.* egyetemi tanár, a jogi és gyermekvédelmi osztály elnöke, elnökölt. *Szilágyi A. Károly* ügyvéd a hadiárvák jogi védelméről adott elő s kívánta az árvák ingyenes jogi védelmét a népirodák útján. A negyedik előadás *dr. Máday Istváné* lett volna a pályaválasztásról, azonban ez az előadó hirtelen rosszullete miatt elmaradt. Az Országos Tanácskozás úgy határozott, hogy a *pályaválasztás kérdését nem veszi le a napirendről, hanem felkéri a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot, hogy ez ügyben újabb szaktanácskozást hívjon össze.*

Ennélfogva valószínű, hogy az Országos Tanácskozások még most sem fejeződtek be, hanem a pályaválasztás ügyében az Országos Tanácskozásoknak még egy harmadik ciklusa is lesz.

Demjén Géza. A fővárosban s az egész országban mély megdöbbenést keltett *Demjén Géza* székesfővárosi tanácsnoknak 1916. december 21-ikén hirtelen elkövetkezett tragikus halála. A fiatal, 41 éves tanácsnok halála jelentékeny veszteség a társadalomra, a közoktatásra, s a gyermektanulmányra nézve. Tanácsnok korában, egy év óta, a szociálpolitikai osztályt vezette; mint tanácsjegyző pedig állandóan a fővárosi tanügyi osztályban dolgozott. Hivatalnoktársai s mindazok, akikkel érintkezett, szerették s tisztelték őt szorgalmáért, ügyszeretetéért, széles műveltségéért s finom, úri modoráért. A gyermektanulmányi mozgalmak iránt mindenkor bensőleg érdek'ődött s jelentékeny része volt abban, hogy társaságunk ügyei a fővároshoz kedvezően intézettek el. Igen élénk részt vett az 1915 telén tartott *fővárosi háborús gyermektanulmányi és pedagógiai kiállítás* előkészítésében; a cserkészosztály rendező csoportjának elnöke volt s nyilvános előadáson ismertette a magyar cserkészcsapatok részvételét a háborús jótékonyágban. Ügyünk benne igaz, jó-akarót veszített.

Vángel Jenő. Szomorodott szívvel kell írunk egy másik kiválóan érdemes pedagógusunknak és tudósunknak, *Vángel Jenő* dr.-nak, a budapesti „Pedagógium“ igazgatójának, az Országos Pedagógiai Könyvtár s Tanszermúzeum volt igazgatójának, a Népiskolai Könyvtárakat Intéző Bizottság elnökének, társaságunk választmányi tagjának 55 éves korában, 1917 december 29-ikén történt váratlan elhunytáról. Vángel Jenő a polgáriskolai tanítóképzőben a biológiai oktatás magas színvonalra emelése, a természettudományok művelése, a Pedagógium fejlesztése, az Országos Paedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum újonnan való megalapítása, az Apponyi-kollégium újjászervezése körül szerzett elévülhetetlen érdemeket. Hatalmas szervező képességű, rendkívül tevékeny férfiú volt. Működése a gyermektanulmánnyal az 1915. év elején fonódott össze, amikor a Magyar Gyermektanulmányi Társaság az Országos Pedagógiai Könyvtárral és Tanszermúzeummal együtt mozgalmat indított egy *országos gyermektanulmányi és pedagógiai kiállítás* létesítésére. Elnökségünkkel együtt a nála szokott nagy lelkesedéssel és energiával fogott a kiállítás megszervezéséhez. Sokat fáradt ez ügyben s rövid időn elkészült a kiállítás szervezete a legapróbb részletig. Sajnos, az akkori miniszter, Jankovich Béla, nem adta meg a kivitel költségeit. Az országos kiállítás eszméje megbukott; de mégsem dolgoztunk hiába. A részletes tervezetek a *fővárosi háborús gyermektanulmányi és pedagógiai kiállítás*hoz használtattak fel s jórészt valóvá váltak. Vángel Jenőnek kedvenc eszméje volt, hogy a Gyermektanulmányi Múzeum egyesíttessék az Országos Paedagógiai Könyvtárral és Tanszermúzeummal, ami által egy nagyszabású *Gyermektanulmányi és Pedagógiai Múzeum* létesíttessék, amelyben a Gyermektanulmányi Múzeum önálló intézményként lett volna kezelendő. A tárgyalások meg is indultak, azonban csakhamar meg is akadtak, amikor Vángel Jenőt felmentették az Országos Tanszermúzeumban gazdag sikerrel teljesített elnöki állásától. Vángel Jenő a kísérleti lélektannak is lelkes híve volt s érdeme van abban, hogy az Apponyi-kollégiumban tanszéket szerveztek a kísér-

leti lélektani gyakorlatok számára. A modern haladás híve és munkása volt minden téren. Munkabírása és produktivitása delén elhunyt a pótolhatatlan veszteséget jelent a tanügyre s a — gyermektanulmányra nézve is.

Scoffó Ottó ezredes, az 55. gyalogdandár parancsnoka, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság tagja, a haretéren szerzett betegsége következtében 1917. december 20-ikán Budapesten hirtelen elhunyt. Szolnokon temették el. Mélyen sajnáljuk a művelt, vitéz parancsnok, a lelkes magyar hazafi korai elhunytát.

Léderer Ábrahám alapítványai. Az 1916. szeptember 16-ikán kilencven éves korában Budapesten elhunyt *Léderer Ábrahám*nak életéről és működéséről A Gyermek 1916. évi 10. évfolyamának 502. lapján megemlékeztünk. Azóta ismeretesebbé váltak az elhunyt végső rendelkezései, amelyek egészen méltóak a nemes emberbarát s a jeles pedagógus életéhez. A hagyatéki tárgyalási jegyzőkönyv szerint *Léderer Ábrahám* 100.000 koronát kitevő értékpapirokban fekvő vagyonának nagyobb részét hitfelekezeti, emberbaráti, pedagógiai és tudományos célokra hagyományozta. A *Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak* 200 koronát adományozott. Erdekel még minket, hogy a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 2000 koronát hagyott oly célból, hogy annak kamatjából, pályázat útján, három évenként oly értekezést kell jutalmazni, amelynek tárgya a *kísérleti oktatástamból* van merítve. A Magyar Tudományos Akadémia 4000 koronát kapott oly célból, hogy annak kamatjából négy évenként pályázatot kell hirdetni *lélektani* vagy *szociálpedagógiai* műre.

Alapító tag. *Stoll Ernő* nyiregyházai tanító, aki 1908 óta rendszeres tagunk, azzal kívánta a gyermektanulmányi ügy fontossága s a gyermektanulmányi társaság iránti elismerését kifejezni, hogy 100 koronával az alapító tagok közé lépett. *Stoll Ernő* az első tanító alapító tag. Fogadják hálás köszönetünket. Az ő tettének erkölcsi értékét igen nagyra becsüljük.

Az újonnan megválasztott tisztikar és választmány. Miként a közgyűlésünkről szóló tudósítás elmondja, a közgyűlés a tisztikar és a választmány tagjait egyhangúan, közfelkiáltással választotta meg. A megválasztott új tisztikar és választmány megbízatása az alapszabályok 21. és 39. §§-ai szerint három évig tart. Közljük a megválasztottak névsorát.

a) *Tisztikar.* Elnök: *Teleki Sándor gróf* v. b. t. t., a Főrendiház örökös tagja.

Ügyvezető elnök: *Nagy László*, tanítóképző-intézeti igazgató.

Elnöktársak: *Balogh Jenő dr.* v. b. t. t., ny. igazságügyi miniszter, *Bárczy István* polgármester, *Ranschburg Pál dr.* egyetemi m. tanár, orvos.

Főtítkár: *Répay Dániel* áll. tanítónképző-intézeti tanár.

Títkárok: *Ballai Károly* tisztviselő, *Nemes Lipót* tanár, *Gröber Vilma* tanár.

Jegyzők: *Haugsethné Lamács Lujza* tanár. *Fodor Márkus dr.* tanár, *Schichtanz Ilona* tanár.

Könyvtáros: *Bors Jolán* tanítónő.

Pénztári és a könyvkiadó hivatal vezetője: *Ballai Károly*.

Ellenőr: *Fürj Pál* gyógypedagógiai tanár.

Számvizsgáló bizottság: *Vértess O. József dr.* tanár, *Acs Lipót* tanár. Póttag: *Boros Aladár dr.* tanító.

b) *Választmány.* Régiek: *Adler Samu* igazgató, *Balassa József dr.* egyetemi tanár, *Bardócz Pál* szakfelügyelő, *Bartucz Lajos dr.* egyetemi m. tanár, *Benedek Ábrahám* tanító, *Berkes János* igazgató, *Biró Sándor* tanító, *Miskolc, Bognár P. Cecil* bencés tanár, *Komárom, Déri Ferenc dr.* alpolgármester, *Demjén Géza dr.* tanácsnok (megh.), *Dévai Flóra* tanítónő, *Donner Lajos* igazgató, *Békéscsaba, Révész Margit dr.* igazgató-főorvos, *Eötvös K. Lajos* kir. tan., tanfelügyelő, *Erdész Ernő* tanár, *Ujverbász, Eltes Mátyás* igazgató, *Farkas Sándor* szakfelügyelő, *Fetterné Farkas Irén* tanítónő, *Follért Károlyné*, posta és táv. vezérigazgató neje, *Forgách Julia* áll. kisdiednevelő, *Genersich Gusztáv dr.* egyetemi m. tanár, *Kolozsvár, Gerő Katalin* árvaházi igazgató, *Glücklich Vilma* tanárnő, *Gockler Lajos dr.* tanár, *Grósz Gyula dr.* egyetemi m. tanár, *Halmos Andor dr.* kir. tanfelügyelő, *Havas Gyula* ny. tanfelügyelő, *Heródek Károly* igazgató, *Imre Sándor dr.* egyetemi m. tanár, *Istenes Károly* tanár, *Jablonkay Géza dr.* tanár, *Jovicza Ignác* tanító, *Kapronczay Mihály* tanító, *Kármán Elemér dr.* bíró, *Keszler Károly* képzőintézeti szakfelügyelő, *Kemény Gábor dr.* tanár, *Krécsy Béla* tanár, *Klis Lajos* igazgató, *Körössy György dr.* főgimn. igazgató, *Kolozsvár, N. Kiss Pálné* Szapáry Vera grófné, *Lázár Szilárd dr.* tanár, *Lechner Károly* udv. tan., egyetemi m. tanár, *Kolozsvár, Lechnitzky Gyula* tanítóképző tanár, *Lukácsné Szász Irén* igazgató, *Lumniczer József dr.* udv. tan., törzsorvos, *Martin Gyula* kisegítőiskolai igazgató, *Martos Agostné* polgári iskolai tanárnő, *Migray József* tanító, *Mosdóssy Imre dr.* kir. tan., tanfelügyelő, *Nagy Antónia* főővönő, *Nagy Dezső dr.* ügyvéd, *Nádai Pál dr.* tanár, *Neugebauer Vilmos* kir. tan., a Gy. Liga igazgatója, *Odor Emilia* tanárnő, *Ozorai Frigyes dr.* Pedagógiai Könyvtár igazgatója, *Pruzsinszky János dr.* főigazgató, *Quint József* tanítóképző-intézeti igazgató, *Révész Géza dr.* egyetemi m. tanár, *Sarbo Artur dr.* egyetemi tanár, *Sándor Péter* igazgató, *Stelly Gizella* főővönő, *Scherer Sándor* szakfelügyelő, *Szilágyi A. Károly dr.* udvari tan., ügyvéd, *Szoby Aranka* tanítónő, *Szűry János dr.* min. tanácsos, *Szidon G. Károly* tanár, *Takácsné Berényi Ilona* áll. kisdiednevelő, *Tas József* el. iskolai igazgató, *egri Tóth Kálmán* el. iskolai igazgató, *Tuszkai Ödön dr.* orvos, *Urhegyi Alajos* tanítóképző tanár, *Vajna Ödön* máv. főellenőr, *Váangel Jenő dr.* egyetemi m. tanár (megh.), *Várady Zsigmond* siketnéma-intézeti igazgató, *Wagner János* szakfelügyelő, *Weszeley Ödön dr.* egyet. m. tanár, főigazgató, *Városi Gyula dr.* székesfőv. tanácsnok.

Ujak: *Acs Károly* tanár, *Nagyszalonta, Barcsai Károly* tanítóképző tanár, *Máramarossziget, Drózdgy Győző* tanító, *Focher Lászlóné dr.* orvos, *Frank Antal* tanítóképző tanár, *Szeged, Gárdos Dezső* tanító, *Gerely Jolán* polgári iskolai tanárnő, *Ifj. Gonda Béla* főmérnök, *Grusz*

Ede főreálisk. igazgató, Esztergom, *Horváth Dezső* kir. s.-tanfelügyelő, Déva, *Hidasi Sándor* kir. tan., tanfelügyelő, *Jepurené Fábián Márta* polgári isk. tanárnő, Belényes, *Kremsier Irma* tanítónő, *Molnár Szulpic* főgimn. igazgató, Esztergom, *Molnár Oszkár* tanítóképző tanár, Kolozsvár, *Pollacsek Károlyné* áll. pártfogó tisztviselő, *Ságody Otmár* zene-tanár, *Sándor József dr.* bíró, Brassó, *Stoll Ernő* tanító, Nyiregyháza, *Szana Sándor dr.* udv. tanácsos, a budapesti áll. gyermekmenhely igazgató-főorvosa, *Szántó Menyhért* min. tanácsos, a Társadalmi Múzeum igazgatója, *Wildner Ödön dr.* tanügyi tanácsnok, *Zsoldos Benő dr.* bíró.

Hivatalból tagjai a központi választmánynak: A központi szakosztályok elnökei és titkárai; a társaság intézményeinek vezetői; a vidéki fiókkörök tisztikara.

A Gyermektanulmányi Iskola első féléve. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság által az anyák és leányok számára létesített „Gyermektanulmányi Iskola” 1917. október 15-ikén nyílt meg s az első félév december 19-ikén zárult be. Az előadások a Társadalmi Múzeum előadó termében tartattak (VI., Eötvös-u. 3.). A megnyitáson, amelyen a hallgatókon kívül nagyszámú érdeklődő közönség jelent meg, *Nagy László* ismertette a tanfolyam célját, a családi nevelés s a gyermeki lélek megismerésének fontosságát. *Dr. Dienes Valéria* az anyák gyermeklélektani s pedagógiai kiképzésének jelentőségét fejtegette. *Domokos Lászlóné* a gyermektanulmányi alapon álló iskolai oktatás berendezésével, *dr. Grósz Gyula* a gyermekegészségtan feladataival foglalkoztak.

Az első féléldőben az iskola tantárgyai voltak: 1. *Lélektani alapismeretek.* Heti 2 óra. Előadta *dr. Dienes Valéria*. 2. *A kisedőkor lelki fejlődéstana.* Heti 1 óra. Előadta *dr. Dienes Valéria*. 3. *Gyermekegészségtan.* Heti 1 óra. Előadta *dr. Grósz Gyula*.

A szemináriumi gyakorlatok tárgyai voltak: 1. *A gyermek foglalkoztatása.* Heti 1 óra. Vezette *dr. Dienes Valéria*. 2. *A gyermek beszéde és mimikája.* Heti 2 óra. Vezette *dr. Dienes Valéria*.

A gyakorlati kirándulások keretében hallgatók résztvettek: 1. egy kisedővő délelőttjén; 2. egy kórházi látogatáson; 3. egy új-iskolai játékdélelőttön; 4. négy lélektani kísérleti bemutatáson, amelyet *Nagy László* a VI. ker. áll. tanítónőképző-intézet laboratóriumában végzett. A kirándulásokat vezették: *Domokos Lászlóné* és *dr. Grósz Gyula*. Az iskolának volt 46 hallgatója. Ezek közül 27-en az összes előadásokra iratkoztak, 9-en lélektant, 8-an lelki fejlődéstant, 2-en egészségtant hallgattak. A hallgatók mindvégig kitartó, sőt fokozódó érdeklődést tanúsítottak az előadások, a gyermekfejlődés, nevelés kérdései iránt.

Az iskola második féléldőjében a tantárgyak a következők lesznek: 1. *Gyermeklélektan és nevelés.* Heti 2 óra. Előadó *dr. Dienes Valéria*. 2. *A gyermek lelki fejlődéstana a 6—18. évig.* Heti 1 óra. Előadó *Nagy László*. 3. *Kísérleti pedagógia.* Heti 1 óra. Előadó *Nagy László*. 4. *Gyermekegészségtan.* Heti 1 óra. Előadó *dr. Grósz Gyula*.

Szemináriumok: 1. *A gyermek beszéde.* Heti 1 óra. Vezeti *dr. Dienes Valéria*. 2. *A gyermek foglalkoztatása.* Heti 1 óra. Vezeti *dr. Dienes Valéria*.

Gyakorlati kirándulások menhelyekre, kisedővőkba, iskolákba és

kórházakba. Heti 1 kirándulás. Vezetik *Domokos Lászlóné és Nagy László*.

Az iskola előadóterme Eötvös-u. 3. sz. alatt van, a Társadalmi Múzeumban. Beiratkozni lehet február 1-től kezdve minden hétfőn, szerdán és pénteken d. u. 5—6-ig az iskola helyiségében. Tandíj minden féldőre 150 korona. Tanítónők és egyetemi hallgatónők tandíjkezelményben részesülnek.

Kriminálpedagógiai tanfolyam Budapesten. A *Budapesti Kriminálpedagógiai Intézet* a Székesfővárosi Pedagógiai Szeminárium keretében 1917. nov. 7-től dec. 22-ig rendezte első kriminálpedagógiai tanfolyamát, amely egyrészt a gyermekvédelem s a fiatalkorúak bíróságának hivatásos közegei, másrészt az ügy iránt nem hivatásszerűen érdeklődők részére is szakszerű bevezetéssel igyekezett szolgálni. A fiatalkorúak kriminalitásának okaival s az ellene irányuló küzdelemnek: a sikeres megelőzésnek rendszeres módszereivel ismertette meg a szépszámu hallgatóságot az előadók válogatott sora. Főkép a gyermekbíróság speciális feladatainál való szakszerű segédkezés céljaira kívánt munkás híveket szerezni. El nem vitatható érdeme, hogy a pedagógusok jórészenek figyelmét sikerült a gyermekbíróság felé irányítani és a hivatásos tanférfiak egy részét összeköttetésbe hozta azokkal, akik a legnehezebb neveléssel, a kriminálpedagógiai, a „bűnügyi neveléssel“ foglalkoznak.

A tanfolyam megteremtője, dr. *Kármán Elemér* törvényszéki bíró, a kriminálpedagógiai intézet vezetője volt.

Dr. *Angyal Pál* egyet. tanár: „A fiatalkorúak bíróságára vonatkozó jogszabályok“ at ismertette. Dr. *Kármán Elemér*: „A kriminálpedagógia“ alapvonalaait fejtette ki. Dr. *Madzsar József*: „A gyermekegészségtan“ t adta elő, de oly beállításban, hogy egyúttal a fajegészségtani tudományba is bevezetést nyújtott. *Migray József*: „A szociológia“ rendszerét, az emberek társadalmi együttélésének problémáit fejtegette. Dr. *Ráth-Végh István* ítélőtáblai bíró: „Eseteket a fiatalkorúak bíróságának gyakorlatából“ mutatott be képeket. Dr. *Révész Margit*: „Alkalmazott lélektan és elmekórtan“ t adta elő. Dr. *Rozsnyai Dávid* törvényszéki bíró: „A gyermek jogi viszonyai“ kapasan a magyar gyermek élő jogával ismertette meg hallgatóságát. Dr. *Vámbéry Rusztem*: „Kriminológia“ címen adta elő a bűncselekmények okainak rendszerét. Dr. *Vértes O. József*: „Gyógyító pedagógia“ címen a beteg, félrebillent lelki egyensúlyú gyermekkel való foglalkozást adta elő. Az ideges gyermekek iskolájában és az áll. gyógypedagógiai intézetben tett látogatás kapasan azután bemutatókkal győzött meg mindenkit, hogy még a legnehezebbnek látszó esetekben sem szabad a reményt feladni.

Dr. *Vass Károly*, a fiatalkorúak bírāja, az áll. pártfogók szűkebb értekezletét vezette be a jó környezettanulmányról szóló észrevételeivel. Az áll. pártfogók több méltányos kívánságuk mellett a gyakori összejöveteleken tapasztalataik megbeszélésének szükségét hangoztatták.

Nem hallgathatjuk el azonban, hogy a gazdag programból hiányzott valami. A gyermektanulmányt, mint ilyen, külön előadóval kellett volna képviseltetni és nem az egyes előadók jóindulatára, bízni annak

esetleges ismertetését. Örömmel vettünk tudomást arról, hogy a folyó év tavaszán ismét létesítendő tanfolyamra a gyermektanulmány előadójává a legilletékesebb szakférfiút kérték fel. *Dr. Latkóczy Imre.*

Az Uj Iskola harmadik esztendeje. A világháború vígasztalan, fekete, lomha szárnya ahogy ránk borul, tehetetlen tékozlókra, ember-élet-tékozlókra, — egyetlen mentségünk a világfejlődés számonkérő széke előtt, hogy magasan feltartjuk fejünk fölé a kisdedet, a gyermeket, akiért élünk és akinek útját, boldog fejlődését e véres földön békés szeretettel és összeszorított fogú kötelességekben egyengetjük.

A boldogabb jövőt és a boldog gyermekkor ragyogó derűjét, az igazabb élet ígérését és a természetes fejlődés jelenét, a minden egyéni energia kifejlesztését és akaratanban céltudatosá válását óhajtjuk adni immár harmadik éve azoknak, akik az Uj Iskola reformmunkájában részesek. Igen nagy már a létszáma annak a társadalmi csoportnak, mely értő vagy megértetni vágyó hívőül csoportosul az *Uj Iskola* bátor kezdeményező munkája körül a gyermekért.

Csendesen indult, immár harmadik éve, az 1917—18. tanév elé az Uj Iskola. A hívek és megértők gyermekei megtöltötték a helyeket, itt-ott még felül is multák a megszabott létszámot. A szeptember 10.-én megindult tanév 53 elemi iskolás és 10 kisdedővös gyermekkel kezdődött. Az elemi iskola III. és IV. osztálya különvált. Ellenben az V—VI. osztály a szaktanítás engedélyének hiányában megszűnt.

Az *Uj Iskola* rendes tanerői a következők: *Káldorné Ferencz Ella* családi körülményei folytán újból szabadságot nyervén, az I. osztály vezetője *Rupnik Judit*. A II. osztályt *Gál Gizella*, a III. osztályt *Labancz Ida* polg. isk. tanítónő, a IV. oszt.-t *Kremzier Irma* polg. isk. tanítónő vezeti, a svéd tornát *Kemény Lujza*, a klasszikus tornát *Burgert Anna* tanítja. Hitoktatók: *Kecskés Pál*, *Budai Gerzson* és *Szabó Jakab*.

Az Uj Iskola új esztendejének fontos eseménye, hogy a vall. és közokt. miniszterium a Gyermektanulmányi Társaság és az Uj Iskola kérelmére és indokaira, valamint *Takácsné Berényi Ilona* állami óvónőnek A Gyermek olvasói előtt ismeretes kisdednevelői rendszere tökéletesítése ügyében tett kérvényére engedélyezte, hogy *Takácsné* egy esztendőre szabadságot kapjon abból a célból, hogy az Uj Iskola kísérleti kisdedővójában, azaz elemi iskolai előkészítőjében gyermektanulmányi alapon álló rendszerét tökéletesítse és a szakköröknek bemutassa. Az Uj Iskola nevelő és oktató újítása rendkívül sokat nyer avval, hogy egyesíti a maga munkájával a tiszta gyermektanulmányi talajból kinőtt kisdedővői nevelő-rendszert, melynek kitűnő megalkotója *Takácsné Berényi Ilona*. A rendszere iránt érdeklődőket szívesen látja az Uj Iskola.

Az iskola szervezetében újabb esemény az, hogy a rendes tanerők munkáján kívül *pedagógiai tanácsadók* működését is tervezi. Ezek az igazgatóval közös módszeres értekezleteket fognak összehívni, melyen bizonyos tantárgyak módszereiben ajánlatos, gyermektanulmányilag megalapozott újításokat fogják megbeszélni. Ezek a *módszeres értekezletek*, melyeket *Gröber Vilma* és *Domokos Lászlóné* fognak rendezni és

összehívni, szorosan csatlakoznak a Gyermektanulmányi Társaság Pedagógiai Szakosztályának működéséhez: a gyermektanulmányi ismereteknek a gyakorlati tanítás, az iskolai módszerek terén való *alkalmazása*. Az értekezletek nyilvánosak lesznek, szakérők meghívása mellett, valószínűleg a Gyermektanulmányi Iskola helyiségében. Az egyes *módszeres értekezletek* előadói a nyilvános értekezletek előadóiként honoráltatnak. Bárkinek tudományosan megalapozott újítását előadásra kitűzzük.

Az Uj Iskolának állandó pedagógiai tanácsadói, kik ennek belső működésében részt vesznek: Gröber Vilma, Káldorné Ferencz Ella, Schichtanz Ilona és Takácsné Berényi Ilona.

Az Uj Iskola által szervezett módszeres értekezletekhez csatlakoznak gyakorlati tanítási *bemutatók*. Ezzel az a célja az iskolának, hogy az egyes alkotó tanítók teret találjanak újításaik bemutatására, hogy ezek ne maradjanak egy-egy tanulószoba mélyébe rejtve, hanem a tágabb alkalmazhatóság próbakövét is kiállják. Ez alól akarjuk felszabadítani a sokszor értékes törekvéseket. E tanítás-bemutatókra az Uj Iskolában csak gyermektanulmányi alapon álló újítások kerülhetnek.

A Szociális Missziótársulat Országos Szervezete november 10-ikén és 11-ikén tartotta a fővárosban közgyűlését és kongresszusát. Az üléseken dr. *Csernoch János* hercegprímás és dr. *Prohászka Ottokár* székesfehérvári püspök elnöklése mellett résztvettek a Szociális Missziótársulat 46 helyi szervezetének hivatalos kiküldöttei 140-en.

A hercegprímás megnyitó beszédében a szociális munka szükségességéről beszélt és üdvözölte a Szociális Missziótársulatot, mint amely úgy a fővárosban, mint szerte az országban megvalósítja az eszményi, igaz felebaráti szeretetet. Utána *Farkas Edit*, a társulat alapító főnöke üdvözölte a megjelenteket és röviden vázolta a Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének célját. Majd a központi főttkári jelentés következett. Leglényegesebb adatai: vidéki szervezést kezdtek 1915. májusában, azóta 65 városban 540 előadást tartottak, a központi hivatalban több mint 10.000 levelet írtak, 218.000 darab nyomtatványt küldtek szét. Majd 46 vidéki szervezet jelentését olvasták fel a kiküldött szervezeti képviselők. 30 nővédelmi hivatalban szegénygondozással, állás-közvetítéssel foglalkoznak, 16 leányegyesületben vasárnap délutánonként gyűjtik össze a nép leányait, van 8 hadiárva szakosztályuk, anya- és csecsemővédelemmel foglalkozik 5 szervezet, van 5 napközi otthona, 5 szociális iskolája, 2 tanulmányi klubja, 5 ifjúsági klubja. Gondoskodtak gyermekek nyaraltatásáról, gyermek-népkonyhákat, cipésműhelyt állítottak fel, vásárokat, kiállításokat rendeztek stb. Az országos szervezet ügyrendjét *Rónai Paula* nővér, a szervezetek vezetőinek feladatát *Slachta Margit* nővér ismertette. A nagyszámú indítvány közül felemlítjük a békeszakosztály létesítését, az ifjúsági és munkásnőmozgalmak felkarolását. Pályázatot hirdettek szociális titkárnői állásra Abaújszabolcsba, megejtették a választásokat, felolvasták az üdvözlő sürgönyöket.

A másnapi gyűlésen *Meller Rudolfné*, a Szociális Missziótársulat hadiárva szakosztályának vezetője, a hadiárvák gondozásáról, dr. *Schütz Antal* egyetemi tanár a szociális iskolák jelentőségéről beszélt, dr. *An-*

gyal Pál egyetemi tanár a Missziótársulat és a magyar patronázsügy címén tartott előadást.

Az utolsó ülésen dr. Vass József tartott előadást Gyakorlati katolikusság a szociális munkában címmel. Utána Farkas Edit főnöknő a nők társadalmi kötelességeiről beszélt. Végül Prohászka Ottokár püspök arra a tételre, hogy „Mit várunk a Szociális Missziótársulat Országos Szervezetétől“ felelt: 1. megértését a modern kor kérdéseinek; tisztában kell lennünk a nőmozgalom szükségességével, 2. kívánja, hogy a tagok minden vonalon álljanak bele a szociális munkába és kooperáljanak a hatóságokkal, 3. foglaljanak állást a nők jogkiterjesztésében.

A vidéki szervezetek kiküldöttei hétfőn megtekintették a főváros népjóléti intézményeit.

Az első hivatalos pártfogói tanfolyam. A m. kir. igazságügyminiszter rendelete alapján a Farkas Edith alapítványi hölgy vezetése alatt álló budapesti Szociális Missziótársulat Pécsen 1917. október 8-án megnyitotta az első hivatalos pártfogói tanfolyamot. A tanfolyam az ugyanitt megnyitott „Szociális Iskola“ első tanfolyamaként szerepelt és tartott okt. 9-étől nov. 3-ig. Összesen 56 órában felölelte a hivatásos pártfogók működéséhez szükséges összes tudnivalókat, minők: *általános erkölcstani ismeretek* (előadó: Sipos István dr. theologiai tanár); *általános nemzetgazdasági ismeretek* (előadó: Mihálffy Ernő dr. jogakadémiai tanár); *általános jogi ismeretek* (előadó: Késmárky István dr. jogakadémiai igazgató); *a fiatalok bűnügyeiben érvényes jogszabályok* (előadó: Bök Béla kir. ítélőtáblai elnöki titkár); *a javítónevelés és a fiatalok fogházbüntetésének végrehajtása* (előadó: Balog István dr. kir. törvényszéki bírő); *gyermekvédelem és patronázs* (előadó: Szieberth Róbert felügyelő iskola-igazgató); *a kriminológia alaptanai különös tekintettel a gyermek-kriminalitás tényezőire* (előadó: Faluhelyi Ferenc dr. jogakadémiai tanár); *a kriminál-pszichológia és kriminál-pedagógia a legszükségesebb általános lélektani elemekkel* (előadó: Véték János áll. tanító és pártfogó tisztviselő). A tanfolyam Zichy Gyula gróf pécsi megyéspüspök védnöksége alatt állott, igazgatója pedig Faluhelyi Ferenc dr. jogakadémiai tanár volt. (Bűnügyi Szemle.)

Szegedi fiókkörünk választmánya december hó 4-én dr. Turcsányi Imre kir. tanácsos, gyermekmenhely-igazgató elnöklete alatt gyűlést tartott, melyen a folyó ügyek elintézésén kívül a következő határozatokat hozták:

Szeged város hatóságát megkéri a fiókkör, hogy a gyermekeknek nyilvános szerepeltetését tiltsa el.

A M. Gy. T. elnöksége felkérte, hogy a gyermektanulmányi múzeum nélkülözhető vagy több példányban meglévő tárgyaiból szervezzen egy gyermektanulmányi vándormúzeumot, mely felváltva, bizonyos időközökben más és más városokban mutattnék be. A tehetséges gyermekek felkarolása, valamint a középiskolai gyermekrendőrség ügyében az illetékes szakférfiak bevonásával szűkebb értekezletet fog a fiókkör összehívni. Az ügyvezető alelnök és a pedagógiai szakosztály elnöke által a

testi fenyíték alkalmazása tárgyában szerkesztett kérdőívet, a fiókkör elfogadta és kinyomatás előtt a központi elnökségnek is bemutatja. A fiókkör működésének lehetővé tétele céljából nyújtott segélyért a központi elnökségnek köszönetet mond a fiókkör választmánya. Új tagokul felvételtek: dr. *Becker* Vendel, *Naszády* József, *Pörzsölt* Géza és *Waltner* József dr. tanítóképző-intézeti tanárok, *Bihari* Jenőné, *Godács* Mariska tanítónő, *Ramadánszky* Mária óvónő, *Tóthné* Farkas Vilma leánygimnáziumi tanárnő, *Jesch* László és *Heraus*ch Artur felsőipariskolai tanárok, *Prelogg* József kegyesrendi főgimnáziumi igazgató és *Müller* Mór börtönigazgató, *Tóth* Anna áll. kisegítő isk. tanítónő. —g.

A szegedi fiókkör közgyűlése. A szegedi fiókkör december hó 16-ikán tartotta meg ezévi közgyűlését a szegedi városháza közgyűlési termében. A közgyűlés iránt a város társadalma is nagy érdeklődést mutatott. A közgyűlésen dr. *Szele* Róbert tankerületi főigazgató elnökölt, ki nagyhatású beszédben fejtegette a gyermektanulmányozásnak főleg a jelen súlyos időkben való nagy szükségességét és rámutatott azokra az értékes eredményekre, melyeket a gyermektanulmányozás a jövő nemzedéknek helyes irányú nevelése és tanítása terén már is felmutatott. Utána *Klug* Péter ügyvezető alelnök olvasta fel a fiókkör működéséről szóló jelentést, melyben vázolta a szegedi fiókkörnek alkalmról-alkalomra „A Gyermek”-ben is ismertetett működését. A fiókköri tagok száma 147. A zárszámadás és a következő évi költségvetés jóváhagyott. A megüresedett jogi szakosztály elnöki tisztségre dr. *Gerhauser* József kir. táblabíró választatott meg, a választmány pedig a következő tagokkal egészítettett ki: dr. *Becker* Vendel tanítóképző-intézeti tanár, *Biró* Imre kegyesr. főgimn. tanár, *Frankl* Antal gyógyszerész, *Heraus*ch Artur főipariskolai tanár, *Milassin* Gyula siketnéma-intézeti tanár, *Schnitzl* Gusztáv konviktusi igazgató, *Szabóné* Balázs Mária óvónő, *Tóth* Józsefné leánygimn. tanárnő, *Vásárhelyi* Julia, a hatósági munkaközvetítő vezetője és dr. *Waltner* József tanítóképző-intézeti tanár.

—g.

Beszámolás a gyermekrendőrség félévi működéséről. Szegedi fiókkörünknek dec. 16-ikán tartott nyilvános gyermektanulmányi értekezletén *Kádas* György, a fiókkör jegyzője s a gyermekrendőrség titkára, a város közönségének nagy érdeklődése mellett számolt be a szegedi gyermekrendőrség eddigi működéséről. A beszámolóból addig is, míg azt esetleg egész terjedelmében hozhatnók, a következőket közöljük: A békés viszonyok között lefolyt 1913. évben Szegeden 52 fiatalok által elkövetett bűneset fordult elő, ellenben 1914-ben már 255-re, 1915-ben 383-ra, 1916-ban 290-re emelkedett ez a szám. Előfordult olyan eset is, amikor egy 13 éves fiú 1800 koronát, egy 12 éves pedig 2000 koronát lopott. A jövő nemzedék sorsa fölötti aggodalom indította a város pedagógusait: tanárait, tanítóit, óvónőit, lelkeszeit és lelkes gyermekbarátait, hogy az 1917. év elején megalakítsák a gyermekrendőrséget.

A tagok száma immár 250-re emelkedett. Első ténye volt a szervezetnek, hogy a betegsegélyző és munkásbiztosító pénztártól a beteg

és szegény gyermekek számára hetenkint háromszor ingyenes orvosi rendelőt eszközöljön ki, ingyen gyógyszerekkel. Összesen 8 ízben felhívás intéztetett a tagokhoz, hogy egyes utcákat és tereket állandó megfigyelés és felügyelet alatt tartsanak. Hivatásos rendőrtisztviselőkkel együtt pornográf képek és könyvek felkutatása céljából razziát tartott a város könyv- és papírkereskedéseiben, valamint dohánytőzsdéiben. Főképen az ifjúság erkölcesire károsan ható képeknek és rajzoknak a kirakatokból rejtettebb helyre való helyezését kérte. A kereskedők kivétel nélkül előzékenyek és készségesek voltak e kívánsággal szemben.

Megakadályozni törekedett a gyermekek nyilvános szerepeltetését; eredményesen közbelépett a gyermekek utcai gyűjtésének megszüntetése érdekében is. A gyermektanulmányi társasággal együtt törekszik a fiúpatronázatok (fiú-körök) és foglalkoztatók felállítására. Szorgalmazta a katonai célokra igénybevett iskolák felszabadítását. Tervbe vette a középiskolai és iparos, valamint kereskedő, 17—18 éves ifjak gyermekrendőrségének megszervezését.

A beszámoló további részében mintegy 50, a tagok által eddig ismertetett eset közül fel az előadó néhányat, melyek a gyermekek által elkövetett lopások, bokrok, virágok tépése, állatkínzás, továbbá a gyermek-munka erejével való visszaélések eseteiben a gyermekrendőrség közbelépésének példáit stb. szemléltetik.

Az érdekes beszámolót előadó a következő szavakkal fejezte be: „Ha a társadalom minden tagja mint egy ember fog a gyermekek és fiatalkorúak ügyével, sorsával törődni, ha tapasztalni fogják a gyermekek, hogy minden olyan lépésüket, mellyel a jó határát átlépni törek-szenek, nemcsak a jó Isten, hanem az emberek is mindenkor és mindenhol meglátják, akkor ők ismét visszatérnek a jó magaviselet útjára s nem lesz szükség a javítóintézetek, valamint a fiatalok bűnösök börtöneinek szaporítására.“

—g.

Munka-iskola Szegeden. *Orkonyi Ede* dr. kuriai bíró, a fiatalok szegedi felügyelőhatósága elnökének, fiókkörünk társelnökének és özv. *Szamosy Györgyné*, a szegedi áll. kisegítő iskola igazgatója, fiókkörünk választmányi tagjának buzgólkodására ez évben február 1-én megnyílik Szegeden a gondozatlan és elhanyagolt, züllés veszélyének kitett gyermekek külön iskolája, a munka-iskola. Említettek előterjesztésére az igazságügyminiszter elvállalta a tanerők fizetését, a helyiséget és felszerelést Szeged városa adja és ugyancsak a város gondoskodik a fűtés, világítás és takarítás költségeiről is. Az iskola özv. *Szamosy Györgyné* vezetése alatt fog állani; az ő kipróbált kiváló szervező képessége, nagy pedagógiai tudása és kiváló társadalmi érzéke előre is biztosítékot nyújtanak, hogy az iskola a hozzáfűzött reményeket minden tekintetben be fogja tölteni.

A gyermekek elzüllésének okairól és fiókkörök létesítéséről tartott előadást a szegedi fiókkör december 16-iki nyilvános gyermektanulmányi értekezletén dr. *Zadravec István* szentferenczerendi kormánytanácsos és zárdafőnök. Előadó szerint szinte kizárólag csakis a városi ifjú-

ság elzúllésáról beszélhetünk. „A tanyai gyermek, — úgymond — aki munkával tölti egész életét, erkölcsi érzület, komolyság, munkaszeretet, jóakarató hajlandóság tekintetében messze fölötte van a városinak. A baj a városban van. Az utca, a korzó, a mozi és színház gyermeke van előttünk, akikből rekrutálódnak a rikkanások, a cukorárások, jobb esetben az inasok.“ Az elzúllás okai a lelkierejüket vesztett, bajok alatt roskadozó anyák elernyedése, a rendszeres iskolázás hiánya, a rendkívül rossz lakásviszonyok és a megfelelő ruházkodás lehetetlensége. Gondoskodni kell, hogy az iskolák ismét kitarhassák kapuikat az iskolás gyermekek számára és meg kell oldani a borzasztóan rossz lakás- és ruha-viszonyokat. Sok házban toronymagasságra emelkednek a párnák a külön szobában, ellenben a család, sokszor 10—12 személy, piszkos odúban húzódik meg; míg ugyanazon család leányai bársonyban, selyemben járnak, a fiúknak csak rongyos ruha és piszkos fehérnemű jut. A rongyos, piszkos ruha az ember lelkét is nyomja, szükség van rá, hogy a fiúknak is legyen olyan napjuk, mikor tisztát ölthetnek, nekik is kell, hogy legyen ünnepük. A rongyos, piszkos ruhában járó gyermek lelkét a nagyvárosok külső fénye, cifrasága is rontja s nem csoda, ha az utcára kidobott, apai tekintélyt és az iskola erkölcsi hatását nélkülöző gyermek is a bűn útjára tér. A baj csak az elzúllás vázolt okainak megszüntetésével oldható meg.

Míg ezt meg nem tehetjük, csak bizonyos preventív intézkedésekre szorítkozhatunk, melyek sokakat megtartanak a jó úton, sokakat pedig megállíthatnak a megindult zúllásban. Ily intézkedés lenne a fiúk részére leendő körök szervezése, melyekben szabad idejükben összegyülekezve, érdekes, tanulmányos mutatóanyagokkal, előadásokkal és különböző sportokkal szórakoztatnák az ilyen fiatalságot. „A gyermekkel foglalkozni kell, mert a gyermekből lesz a rex, a gyermekből lesz a gubernator, belőle lesz a hatalom és az erő.“ Legcélszerűbbnek vélné, hogy ha valamelyik egyesület, pl. a Felebaráti Szeretet Egyesület, venné programmjába a szervezés munkáját, hogy ily módon gondoskodják a háborúnak „erkölcsi árváiról“.

—g.

A mai nevelési és oktatási rendszer hibái. A szegedi fiókkör nov. 11-iki értekezletén e címen tartott előadást *Fülöp József*, ki szerint már a Társadalomtudományi Társaság által évekkal ezelőtt rendezett vitacikluson is elsőrendű orvosi szaktekintélyek és pedagógusok mondtak lesújtó kritikát a mai rendszer ártalmairól.

A gyermeki érdeklődés tekintetében folytatott kísérletek kétségtelenül megállapították, hogy a gyermekek érdeklődése főleg oly tárgyak felé fordul, amelyeket meg akarnak ismerni s még inkább érdeklődnek oly tárgyak, eszközök és dolgok iránt, melyek előállításánál nekik tévékeny szerepet juttatnak. A siketnémák és vakok által előállított kézimunkák mutatják, hogy mennyire fejleszhetnők ezt az ügyességet és képességet az érzékű gyermekeknél is, ha a tanításnál a kézügyességnek is szerepet juttatnánk. Ennek és általában a gyermekek öntevékenységének a mellőzése miatt szenved a tanítás eredményessége is, sok gyermek pedig rajta kívül álló okokból tanúsít elégtelen előmenetelt.

Nevelési szempontból is különösen fontos, hogy a kézimunka, mely-lyel szívesen foglalkoznak a gyermekek, elvonja őket a duhajkodástól, csínytevéstől. Az ily módon elfoglalt ifjak közül bizonyára nem kerül-nének ki oly gyermekek, kik miatt gyermekrendőrséget kell szervezni és akik a szegedi Dugonics-szobrot a nyakába vetett kötéllel akarták talapzatáról lerántani. Az ifjak nagy energiakészlete hasznos munkában találhatna levezetést.

A mai nevelési és oktatási rendszer mellett nem törekszünk ifjainkat hasznos munkával elfoglalni s a legtöbb iskola szinte tudomást sem látszik venni a gyermeki élet törvényszerűségeiről s emiatt nem is törekszenek arra, hogy a tanítást ehhez alkalmazzák. Megnyugodnak az oly intézkedésekben, mint a gyermekrendőrség, mely ügyel arra, hogy a gyermekek, kiknek a mozgás életelemük, ne romboljanak. Ezzel szemben arra kellene törekednünk, hogy a tanulók hasznos és kedves munkálkodással, főleg kézügyességgel, foglaltassanak el.

Az individuális nevelésről és tanításról értekezett a szegedi fiókkör gyűlésén nov. 11-ikén *Horovitz* Jakab hódmezővásárhelyi tanító. Előadásának rövid tartalma a következő: Immár elérkeztünk a tömegtanítás alkonyához s ma már minden egyes gyermekkel külön kell foglalkoznunk, ki kell ismernünk természetét, tehetségét és ahhoz alkalmazkodva kell tanítási módszerünket, nevelési elveinket alkalmaznunk. Állításai igazolására felemlíti többek között egy elkényeztetett fiú esetét, kinél a legszigorúbb testi fenyíték is hatástalan maradt, ellenben a jó szó teljes sikerrel járt. A testi fenyíték alkalmazása feleslegessé válik, ha a gyermek egyéniségéhez alkalmazkodunk. Szép szóval, rábeszéléssel sokkal nagyobb eredményt érünk el, mint a bot alkalmazásával. A háború kitörése s az apák hadbavonulása óta sajnosan tapasztaljuk az erkölcsök elvadulását s ezért fokozottabban szükséges, hogy a gyermekek egyéni tulajdonságaira nagy figyelemmel legyünk, mert fáradozásunkat csakis így koronázhatja a kívánt siker. Szükségesnek tartja oly kérdőívek ki-nyomatását, melyeken a szülők tájékoztathatják a tanítót s tanárt gyermekeik egyéni tulajdonságait illetőleg. A tetszéssel fogadott előadáshoz *Klug* Péter igazgató szólott hozzá, kijelentvén, hogy ily kérdőíveket, tulajdonképpen egyéniségi ill. jellemlapokat, úgy a családok, mint az óvodák és iskolák részére a fiókkör már a háború előtti években nyomatozott s azok most is rendelkezésre állanak.

Az anyák gyermektanulmányi készsége. Dr. *Dienes* Valéria, a-Gyermektanulmányi Társaság létesítette „Gyermektanulmányi Iskola“ igazgatója Budapestről, nov. 11-ikén a szegedi fiókkör elnökségének felkérésére a fiókkör értekezletén nagy érdeklődéssel hallgatott előadást tartott az anyák gyermektanulmányi készségéről. Igen érdekesen fejtegette, hogy minden anyának növelnie kell a tudását a gyermekei érdekében. Szerinte a mai gyermekekre sokkal nehezebb jövő vár, mint annak idején mireánk. Ennélfogva a jövő nemzedéknek, hogy hivatását jól tölthesse be, sokkal nagyobb testi és lelki erőre is lesz szüksége. A felnőtteknek s elsősorban az anyáknak tehát sokkal nagyobb tökéletességre

kell emelkedniök, hogy tudásukat az utódok javára kamatoztathassák. Komoly, okos, lelkierős és tanult anyákra van szükségük a gyermekeknek, kik ismerik a kicsinyek lelkivilágát, a lélek fejlődését, kik előtt a gyermek nem idegen, hanem megértik minden cselekedetét és cselekedeteinek rugóit: a lelkükben ébredező képességeket. A gyermekszoba végtelen, sehol fel nem található tiszta örömök forrása és a legtökéletesebb lélektani laboratórium, amelyben bepillantást nyerünk a gyermeklélek rejtelseibe. Ehhez azonban szükséges, hogy már előzetesen is megismerkedjünk azokkal a lélektani és lélekfejlődéstani ismeretekkel, melyek eme képességet megadják. Ismerteti azokat a fázisokat, melyeken a gyermek lelki fejlődése áthalad, amíg az a tér, melyet birtokol, kitágul, a különböző érzelmi benyomások közti kapcsolatot megismeri, az érzékszervek összetanulódnak és a gyermek logikusan gondolkozni és következtetni megtanul. Valósággal kis tudós a gyermek, kinek az a főfeladata, hogy mindig újat és újat tapasztaljon. Az avatatlan előtt a gyermek cselekedetei sokszor érthetetlenek s emiatt sok képességnak csíráit fojtják vissza tudatlanságból. Minden gyermek valósággal zseni s képességeinek fejlődését hozzáértéssel és szeretettel kell fejleszteni. Képezze tehát magát minden anya, biztosítsa gyermeke fejlődését, szabadságát s akkor az a kis lélek oly kincsesház lesz, melynek kincsei kimeríthetetlenek.

A szegedi fiókkör ezévi nyilvános gyermektanulmányi értekezletei. Az előző évekhez hasonló nagy érdeklődés mellett tartotta meg a Magyar Gyermektanulmányi Társaság szegedi fiókköre november 11-ikén ezévi első nyilvános értekezletét a szegedi városháza közgyűlési termében, melyet a megjelent előkelő közönség teljesen megtöltött. Az értekezlet elnöke dr. *Turcsányi Imre* kir. tanácsos, a gyermekmenhely igazgató-főorvosa volt. Röviden vázolta a gyermektanulmányi társaságnak a jövő nemzedék jobb boldogulásáért való törekvését, majd meleg szavakkal üdvözölte az előadókat, elsősorban dr. *Dienes Valériát*, ki az elnökség felkérésére arra vállalkozott, hogy programmon kívül előadást tart.

Az értekezleten dr. *Dienes Valéria* az anyák iskolájáról tartott előadást, *Horovitz Jakab* hódmezővásárhelyi tanító az individuális nevelésről, *Fülöp József* szegedi hírlapíró, volt iskola-igazgató pedig a mai nevelés és oktatási rendszer hibáiról értekeztek.

A fiókkör második nyilvános értekezletét december 16-ikán tartotta, amelyen *Szele Róbert* tankerületi főigazgató elnökölt. Előadók voltak: *Kádas György*, aki a gyermekrendőrség félévi működéséről számolt be; *Zadravecz István* dr., aki a gyermekek elzüllésének okairól és ifjúkörüök létesítéséről értekezett.

Az előadásokat lapunk más helyein ismertetjük.

Uj tagok. Az 1917. április 12-től belépett s az 1917. október 15-ikén tartott választmányi ülésen megválasztott tagok.

Szentkereszty Tivadar kir. tanfelügyelő, Ungvár. Deli Géza fő-reálisk. ig., Ungvár. Braun Antalné, Temesvár. Puskás Béláné, Szeged. Kun József számtiszt, Szeged. Szommer Géza s. számtiszt, Szeged.

Schweitzer Ádám s. számtiszt, Szeged. Balázs József s. számtiszt, Szeged. Mayer Józsefné áll. fels. leányisk. tanárnő, Szeged. Dr. Pártos Zoltán tisztí orvos, Szeged. Dr. Róna Mór tisztí orvos, Szeged. Izay Margit tanítónőképző-intézeti tanárnő, Ungvár. Csapay Olga tanítónőképző-intézeti tanárnő, Ungvár. Szász Döme áll. tanító, Hátszeg. Orosz István g. kat. tanító, Babakút. Pauks Albertné főmérnök neje, Budapest. Tóth Ilona tanítónő, Budapest. Sarlós Zsigmondné bankigazgató neje, Budapest. Özv. Somossy Mihályné földbirtokos, Budapest. Benkő Mártonné, Budapest. Demiciu Aurél gör. kat. tanító, Nyegrefalva. Mátyfy Viktor pápai kamarás plébános, Esztergom. Pathy Mária tanítónő, Esztergom. Gyurkóczy Izóra tanítónő, Esztergom. Háber Jánosné tanítónő, Esztergom. Szelecky János városi el. isk. ig., Esztergom. Szentgyörgyi József el. isk. ig., Esztergom. Gyarmathy József el. isk. ig., Esztergom. Math Gyula tanító, Esztergom. Schroth Amália igazgató, Esztergom. Szvoboda Román el. isk. tanító, Esztergom. Dr. Fehér Gyula prael-kanonok, Esztergom. Dr. Klinda Teofil prael-kanonok, Esztergom. Menczer Rezső kereskedő, Budapest. Platschek Lajos polg. isk. tanár, Máramarosziget. Kiss Julianna szfv. óvónő, Budapest. Szántó Hugó tanár, Vágújhely. Perl Klára tanárjelölt, Budapest. Diamantné Vajda Irma polg. isk. tan., Vágújhely. Vajsz Gyuláné polg. isk. tan., Vágújhely. Dr. Szarka Sándor kir. ítélőtáblai bír., Belényes. Schwimmer József kereskedő, Belényes. Dr. Muntean Sándorné tanárnő, Belényes. Benkő Alajos János áll. tanító, Pomáz, Pestmegye. Varga Géza tanító, Szirák, Nógrádm. Osánki Gyula kir. tanfelügyelő, Sepsiszentgyörgy. Fodor Reska szkv. szaktan., Budapest. Schiller Eliva tanítónőjelölt, Budapest. Kiss Sándor kisegítő isk. tanító, Szeged. Dr. Gáti József ügyvéd, Ungvár. Göndy Ede igazgató-tanító, Ungvár. Szilágyi S. Aladár isk. ig., Ungvár. Dr. Hackel Sándor főorvos, Ungvár. Hámos Aladár bankigazgató, Ungvár. Lett József gyógyped. tanár, Kecskemét. Takács László áll. népisk. igazgató, Ungvár. Reichel Lajosné áll. tanítónő, Antalfalva, Torontálm. Kapeza Imre szkv. tisztv., Budapest. Szedélyi Dezső áll. tanító, Felsőmecen-zéf. Sziklay Gy. Szilárd kanonok-plébános, Felsőmecen-zéf. Tóth Margit tanítónő, Felsőmecen-zéf. Gedeon Anna óvónő, Mecen-zéf. Dr. Vass Károly törvyszki bír., Budapest. Krausz Vilma tanítójelölt, Nyitra. Munk Mórné, Budapest. György Oszkár főreálisk. tanár, Ungvár. Melles Gyula tanítóképz. int. igazg., Ungvár. Kakasy Sámuel kir. járásbír., Ungvár. Dr. Oszvald Károly kir. járásbír., Ungvár. Németh Béla polg. isk. igazgató, Ungvár. Tibor György számtiszt, Szeged. Özv. Wichnalek Ferencné, Szeged. Jancsó Józsefné, Szeged. Dr. Vargha Géza főgimn. tanár, Ungvár. Volosin Ágoston tan. képző-intézeti ig., Ungvár. Matyaczko Tivadar nagyprépost, Ungvár. Gulovics Tivadar főgimn. tanár, Ungvár. Maruszánics Erzsébet tanítónőképző-intézeti tanárnő, Ungvár. Karczub Mária gyak. isk. tan., Ungvár. Hudák Lenge polg. isk. tan., Ungvár. Brenner Juliska zenetanárnő, Esztergom. Bárdos József iparostanoncisk. ig., Esztergom. Dr. Pécsi Gusztáv érs. szemináriumi tanár, Ungvár. Dr. Török Mihály érs. szemináriumi tanár, Ungvár. Adler Samu izr. hitközs. el. isk. ig., Esztergom. Schönberger Zsigmond tanító, Esztergom. Loczner Gusztáv karkáplán, Esztergom. Dr. Major Ödön vmegyei

árvaszéki elnök, Esztergom. Kecskés Ilona tanítónő, Esztergom. Szvobodáné Kubuza Anna társ. óvónő, Esztergom. Miklóssy Márta tanítónő, Esztergom. Szölgyény Gyula el. isk. ig., Esztergom. Blaskovich Placid főgimn. tanár, Esztergom. Dr. Vándor Ödön orvos, Esztergom. Dr. Drachos János hgprimási titkár, Esztergom. Dr. Schiffer Ferenc prael-kanonok, Esztergom. Zahlerné Márai Margit, Budapest. Kalapos Emma tanítónő, Jászfalu, Komárom m. Francisci Vilma tanítónő, Budapest. Rózsa Zsuzsi tanítónő, Budapest. Dr. Králik Lajosné magánzónő, Pozsony. Rubinka György kántortanító, Hejőbába, Borsod m. Felner Pál író, Budapest. Csike Károly író és könyvelő, Körmend. Vásárhelyi Julia, a hatósági munkaközv. hiv. vezetője, Szeged. Böhm Löwengard Erzsébet tanítónő. Szeged. Koppe Erzsébet, Prága. Gárda Jenő tan. képz. int. nevelő, Kolozsvár. Bencze Olga tanítónő, Rétság. Schvecker Jánosné földbirtokos neje, Budapest. Dr. Kovácsi Sándorné tanítónő, Budapest. Kiss Ödönné posta- és távirat-főtiszt neje, Budapest. Horovitz Mór igazgató-tanító, Ungvár. Nemesné Müller Márta tanítónő, Budapest. Dr. Sarkady Dániel járásorvos, Nagyszalonta. Dr. Bárdos Imre ügyvéd, Nagyvárad. Karácsonyi Béla ig.-tanító, Esztergom. Harmath Rezső tanító, Tatabánya. Kanitz Arturné nagykeresked. neje, Budapest. Dr. Bucsányi Gyula orvos, Budapest. Mák Aladár tanító, Topolya. Balázs Alice tanítónő, Budapest. Gúth Pálné, Budapest. Dr. Szegő Arnold tanár, Budapest. Spranszky Anna óvónő, Muraszombat. Nagy Rózi áll. óvónő, Muraszombat. Kisantal Mária tanítónő, Kisvárd. Rédei Magda tanítónő, Kispest. Szlavek Margit tanítónő, Budapest. Varga Béla tanító, Kisbábóth. Linder Gizella tanítónő, Békéscsaba. Tantó Józsefné tanítónő, Békéscsaba. Berger Dezső tanító, Budapest. Marton Irén főv. óvónő, Budapest. Dr. Forbath Tivadar né ügyvéd neje, Budapest. Neumann Magda tanítónő, Budapest. Dr. Sebestyén Sándor, a Nemzeti Zenedé tanára, Budapest. Dr. Lipták Pál gyáros, Budapest. Popper Kamilla, Budapest. Bibó Istvánné, Budapest. Ruhmann Andor ág. ev. el. isk. ig., Nyíregyháza. Fuchs Elza tanítónő, Budapest. — Összesen 142-en.

Ujabb tagjainknak figyelmébe ajánljuk

Ballai Károly: A gyermektanulmány módszerei
c. munkáját. Átdolgozott második kiadásának ára 80 fillér.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

Jahrg. XI. No. 5—6.

Der Wert der Begabung.

Vortrag, gehalten am 13. März in der Szegeder Filiale der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung, von Professor **Béla Plichta**, Szeged.

Nachdem Verf. mit einigen Lehren des Krieges festzustellen suchte, daß die Begabung als teuerster Schatz der menschlichen Seele zu bewerten sei und durch charakteristische Beispiele aus dem Leben das Wesen der Frage anschaulich dargetan, unterbreitete er folgendes:

1. Die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung soll auf Grund systematischer Forschungen und Beobachtungen all die Verfahren breitlegen, wonach die Begabung am zuverlässigsten zu entdecken, deren Zweige zu ergründen wären, ferner aber auch die Mittel bezeichnen, welche zur Ausgestaltung der Begabung am besten geeignet scheinen.

2. Die Gesellschaft soll die Aufmerksamkeit der Aerzte und Kinderforscher auf die Frage des Ursprungs der Begabung hinlenken, gleichzeitig auch in eigener Mitte diesbezügliche Forschungen anstellen.

3. Sie setze einen weitaus energischeren Kampf gegen die Protektionswirtschaft im Interesse des Durchgreifens der Begabung ein.

4. Sie gehe den Unterrichtsminister an, damit a) je baldier in sämtlichen Schulen des Landes ein Namensverzeichnis aller hervorragend begabten Schüler behufs ihrer staatlichen Versorgung ihm unterbreitet werde; b) später aber, wofern es angängig wäre, sollen an allen Orten des Landes solche entsprechenden Schulen der Unter-, Mittel- und der höheren Stufe errichtet werden, wo die hochbegabten Schüler einer besonderen Schulung teilhaftig werden könnten.

Zwei Jahre der Neuen Schule.

Von Leiterin frau **Lad. Domokos**.

I. Ziele.

Anläßlich des zweiten Jahresschlusses skizzierte die Leiterin der Neuen Schule deren Hauptziele folgendermaßen: die charakteristische Eigenheit der Neuen Schule, dieses glückspendenden Heimes der Kin-

der, ist durchwegs die Arbeit, welche jedoch diese Schule sehr streng unterscheidet von den vorschriftsmäßig geleiteten Arbeitsordnungen anderer schablonenhafter Arbeitsschulen. Es werden hier nicht um jeden Preis Tun und vorgezeigtes Gestalten in den Unterricht gezwängt. Die Beschäftigung bildet das *Mittel zur Anregung selbständigen Handelns*. Man trachtet, die individuelle schaffende Arbeit, die Schrift oder Erfindung, alles, was die Kinder hervorbringen, zur selbständigen und individuellen Zusammenfassung des Verständnisses, mithin der gesamten intellektuellen Tätigkeit zu machen, um auf diese Weise den *Willen* und die *Fertigkeit für Entschlüsse* zu entfalten.

Die Persönlichkeit bedeutet die *Fähigkeit, selbständig zu handeln*. Sobald die lahmgelegt wird, vermögen die individuellen Kräfte niemals zum Entsprießen zu gelangen. Deshalb müsse die moderne Erziehung bestrebt sein, die Fähigkeit zum Handeln zu steigern, nicht aber etwa bloß passives begriffliches Wissen zu bieten und das Kenntnislager der Vernunft aufzuspeichern. In der Werkstatt des Geistes muß Verkehr und Beweglichkeit in den toten Begriffsstoff hineingebracht werden; weil jedwedem Gedanken die Verwirklichung allein einen wahren Wert verleiht.

Die eigentlichen Kenntnisse heißen: *erleben* und *durchleben*. Daraus ergibt sich, daß wir die Kinder zu unmittelbaren Erfahrungen der Wälder, Felder, Werkstätten, Plätze, Stromufer, Bergwerke und anderer Dinge gelangen lassen. Deshalb sollte der einzige Schauplatz unseres modernen systematischen Unterrichts die freie Natur sein, ferner die Vorstadtgebiete, sowie das Übergewicht des Unterrichtes im Freien, gegenüber dem, im Saale. Somit gipfelt der Hauptgegenstand der Neuen Schule darin, daß in allen vier Elementarklassen Denk- und Sprechübungen, bezw. Naturbeobachtungen vorherrschen.

II. Methodische Neuerungen in der Neuen Schule.

Es ist fürwahr qualvoll mitanzusehen, wie die sechsjährigen Kinder in der untersten Klasse der Elementarschule Silbe für Silbe lesen. Das Ganze des Wortes oder gar dessen Sinn interessiert das Kind überhaupt nicht, bei der letzten Silbe verflüchtigt sich bereits die erste aus dem Bewußtsein, worauf sich ein unbeholfenes Zappeln einstellt, welches sowohl auf den schweigenden Lehrer als auch auf die kleinen Mitschüler, die nach einer unausgesetzten Beschäftigung dursten, sehr unangenehm wirkt. Trotz dem andauernden Leiden der Schulklasse vermag die Mehrzahl unserer Kinder am Ende des ersten Jahres höchstens

nur silben- und schrittweise zu lesen. Was war nun zu tun, um den Kindern das Zusammenlesen der Buchstaben natürlicher, erfolg- und genußreicher zu machen? Damit sie nicht gewaltsam und gezwungen, sondern gleichwie mit spielender Freude lesen mögen? Wie sollte außerdem die ganze Klasse in Anspruch genommen werden, aktiv beteiligt, Aktion und Beweglichkeit in die lauen, stimmungslosen Lehrstunden gebracht, endlich eine selbständige Betätigung hervorgerufen werden? Die Frage wurde einfach gelöst. Man hatte nämlich statt des *Mechanismus des Silbenlesens die Aufmerksamkeit des Kindes auf den Sinn der Worte gelenkt und die Wortbilder mit den Sachbildern verbunden. Das ist die Unterrichtsmethode des Lesens mit Wort- und Sachbildern.*

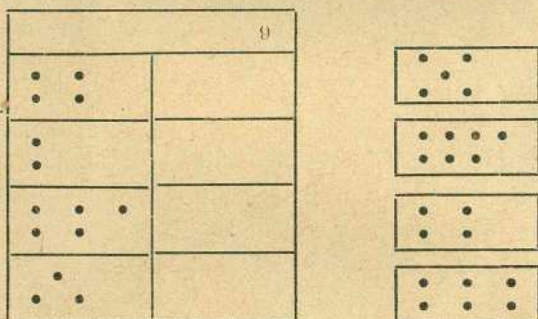
Nachdem die Kinder spielend in den Besitz einiger gedruckter Buchstaben gelangt sind, wurden Zettelchen anfangs aus gedruckten, dann aus geschriebenen Buchstaben verfertigt. Die Ausschnitte von hartem Papier enthielten Wörter, wie folgt: *Kopf, Arm, Hand, Fuß, Finger, Haare, Stirne, Magen* usw. Vorher wurden in einer Stunde: Denk- und Sprechübungen, die Körperteile klargelegt; zu denen sich unmittelbar das Spiel gesellte. Jedes Kind mußte herunterlesen, was am Zettel stand und es auf das geeignete Spielzeug hinauflegen. Die Kinder lesen gewöhnlich leise oder stumm das Wort, suchen nach dem Sinn desselben und nur dann erst sprechen sie es laut aus. Jedes Kind brachte eine Puppe und bekam Zettelchen. Alle arbeiteten zu gleicher Zeit. Die Kinder jauchzten und schrien vor Freude laut auf. Die Richtigkeit des Lesens bestätigte mit stummer Bestimmtheit das auf den guten Ort gelegte Zettelchen. Sobald sie damit fertig waren, schüttelten sie es von der Puppe herunter, vermengten es und legten es abermals zurück aufs Spielzeug. Inzwischen wetten sie miteinander, wem es rascher gelingen wird. Wörter der zweiten Zettelgruppe waren: *Rock, Schoß, Strümpfe, Schuhe* und andere. Anstelle der Puppe kamen später die lebenden Kinder und belegten einander mit den gesamten Zetteln.

Den Lehrstoff der folgenden Sprechstunde bildeten die Küche samt Gerät, sowie das Zimmer und Möbel. Laut Andersen wurden die Dinge personifiziert. Hierbei kamen die Puppenstuben und Küchen zum Vorschein. Demgemäß bezogen sich auch die Wörter der Zettelchen darauf, wie: *Töpfchen, Pfanne, Sieb, Tisch, Divan, Stühle, Lampe* usw. Wie unsäglich freuten sich die Kinder, die Zettelchen zu den kleinen Spielsachen zu legen! Sie belegten damit auch die Möbelstücke des Lehrzimmers und die Schulrequisiten. In die Schule wanderten alsbald die Spielzeuge, alle freilich taten vorzügliche Dienste als Sach-

vorstellungen! So auch die Bleisoldaten und ansonstige Schätze von Kriegsausrüstungen: *Helmhut, Kanone, Flinte, Bajonett, Rucksack* — alle nach Fachausdrücken treu sachlich benannt — lieferten wiederum großartiges Material für die vorgehende Stunde der Denk- und Sprechübungen. Zettel von Obst, Blumen und Speisen können ebenfalls gebraucht werden, die Anrede vorausgeschickt: wähle unter allen, was Du magst? Dann folgen ganze Sätze. Man schreibt auf Papier Aufforderungen, wie: „Geh' zum Fenster.“ „Lösch die Tafel ab.“ „Die Hände hoch!“ etc. Jedes Kind zieht ein Zettelchen, liest es laut und verübt eine Handlung. Humoristische Sätze werden auf die Tafel geschrieben, nachdem verschiedene Marktspielsachen für das Regal gefertigt wurden. Jeder Schüler liest den aufgeschriebenen Satz, und die Rollen erhalten sie nach Namen verteilt: „Magda setzt ein Augenglas auf.“ „Ervin liest eine Zeitung.“ „Ladislaus setzt einen Zylinder auf“, sie verüben die Handlungen. Es kann auch ein stummer Markt gespielt werden. Grete wurde heiser, schrieb alles auf einen Zettel auf und machte damit Einkäufe im Laden. Hierbei kann man schon zur Anwendung der bis jetzt gelernten Rechenzahlen schreiten. „Ich bitte 4 Stück Seife.“ Zu dem gehören Verrechnungen, Zahlungen etc., verwoben mit der Rechenstunde. Der Krämer liest es durch und bedient den Kunden. Zu je zweien spielen immer mit einander. Nach den wirklichen Dingen kamen die großen Variationen der Bilder an die Reihe, wozu sich die neuen Wand-Anschauungsbilder recht gut eignen, man nahm z. B. das Bild von der Wand, welches das Märchen „Rotkäppchen und der Wolf“ darstellt, breitete es auf den Tisch, legte ihnen eine Menge wort- und satzbeschriebener Zettel nach unten gekehrt und vermengt vor und forderte sie auf, jedes Zettelchen auf den gehörigen Platz zu ordnen. Solche Wörter waren: *Baum, Gras, Erdbeeren, Korb, Brot, Blau, grün, gelb*. Daraufhin: *Rotkäppchen geht zur Großmutter. Rotkäppchen trägt einen Korb. Die Tauben essen aus der Schüssel. Im Korb sind Brot und Wein*. Auch bei diesem Spiel wollte das Fieber des Jauchzens, Entdeckens und Herausfindens kein Ende nehmen.

Was wurde nun durch dieses Verfahren erzielt? Wortbilder ließ man mit den Kindern apperzipieren und sie sofort mit entsprechenden Sachbildern assoziieren. Als das Kind zum zweiten- oder drittenmal das Wort: *Fuß* herunterlas, bedurfte es nicht mehr der 3 Buchstaben *F-u-ß* beim Zusammenstellen, sondern ließ es auf Grund der Gesichtsgedächtnisbilder, sowie der Erfassung des *F* ergänzen, durch Wiedererkennen und Rückrufen zum Worte *Fuß* gelangen. Immerhin ist es von Vorteil, daß die große Mehrheit der Schüler dem visuellen Auf-

fassungstypus gehört. Die Buchstabenverbindung wird keinesfalls erleichtert, wenn wir an die Einübungen unzählige Variationen immer neuer und neuer Kombinationen anhängen, wie es in den Lesebüchern zu gewahren ist. Mitnichten, es müsse das Anhaften derselben Verbindungen zustande kommen. Hauptsache bleibe, daß die *ganze Klasse auf einmal beschäftigt werde*. Dieser Vorgang ermöglicht es, daß das Kind nicht bloß Wörter wahrnimmt, sondern in ihnen Dinge und Handlungen, deren Symbole sie sind. Bewegliche Bilder werden reichlich verwendet, wodurch das Pulsieren des Lebens ins Werk gerät. Anstatt mündlicher, also in diesem Alter fast unbrauchbarer Worterklärungen werden die Kleinen mit sachlichen, konkreten Arbeiten bekannt gemacht. Bei diesem Verfahren freilich kann man sich der gegenwärtigen Lesebücher nicht mehr bedienen.

Mit diesen Täfelchen haben die Kinder die Punktgruppen auf 9 ergänzt.

Kombinationsrechnen mit ständigen Zahlbildern. Von jeher war das Bestreben der Verfasserin darauf gerichtet, mit Rücksicht auf die Mehrheit von visuellen Typen ständige Zahlbilder ins Bewußtsein der Kinder zu bringen, dadurch das mechanische Rechnen konkret zu gestalten, um darauf, sowie auf die damit verbundenen Kombinationen sämtliche Rechenübungen aufzubauen. Aus diesem Grunde wurden für die unterste Klasse der Neuen Schule Wandtafeln angefertigt. Darauf wurden große Knöpfe, Perlen, Porzellanreifen, Spielenten, Soldaten, Wagen, Zündholzschachteln in verschiedenen Gruppierungen aufgenäht. Das Kind betastete beim Rechnen den Gegenstand, um ihn so mit Augen und Fingern zugleich wahrzunehmen. Die Anschauung der steten Stellung hatte somit die Gruppenbilder im Gedächtnis gefördert. Dagegen bei den üblichen Bohnenreihen können die Gruppen der Länge nach nicht pünktlich veranschaulicht werden.

Die Auflösung der Zahlen ließ sich dadurch konkret und zum stetigen Anschauen machen, daß Ergänzungsblätter für jedes Kind hergestellt wurden. Da kam wiederum nur ein Spiel zustande, wobei jeder Zögling in Anspruch genommen werden konnte. Die Tafel der 9 war z. B., wie folgt. S. vorige Seite.

Dazu wurden Sonderblätter mit den fehlenden Knöpfen gefertigt. Sie vermengten sie und mußten die entsprechenden Täfelchen heraussuchen. Durch diese Übung vermochten sich die ständigen Zahlbilder festzusetzen. Den Kindern machte es derart Freude, daß sie zuhause auf die harten Blätter Spangen, Puppenlöffelchen, Messer, Patentknöpfe, verschiedene Knöpfe aufnähten und damit spielten. Die Kontrolle geschah von unserer Seite freilich nicht mit Anhören des kindlichen Stöhnens, sondern daß die beendigten Arbeiten in Augenschein genommen wurden.

Die Idee der *Ergänzungstafeln* entstand auf Grund des Werkes „Initiation à l'activité“ von Decroly, sowie laut unmittelbarer Veranschaulichung.

Mittels der durch die ständigen Zahlbilder zuwege gekommenen innern Anschauung beabsichtigte Verf. je mehr Kombinationen von den Kindern machen zu lassen, deshalb fertigte sie für die *zweite Klasse* zum Gebrauch im ersten halben Dreivierteljahr und in der I. Klasse zum Gebrauch der letzten Monate des Jahres gehörige Rechentafeln, welche sie genügend ausprobierte. (Ein Teil der in der Neuen Schule benützten Rechentafeln ist in ihrer im Pädologischen Museum veranstalteten Ausstellung zu sehen.)

Die erste Bedingung des *kombinierenden Rechnens* auf niedriger Stufe ist, daß der innern Anschauung, der verständigen Anordnung und dem Denkvorgang sichere und konkrete Stützpunkte gegeben werden. Wohlgemerkt, es handelt sich hier immer um das konkrete Alter; und der Weg des Unbewußtwerdens müsse eine verlässliche Grundlage des Bewußten erlangen.

Mit Bezug darauf, daß die meisten Kinder visuelle Auffassungs- und Gedächtnistypen sind, soll das Auge konkret gestützt werden. Auf den Tafeln, wo die Multiplikation veranschaulicht wird, kommen die Punkte in steter Gruppierung neben- und übereinander zu stehen. So bestanden z. B. die Zahlengruppen der hier mitgeteilten Tafeln aus großen roten Papierpunkten oder Papierblumen und kleinen Papiersoldaten. Bei der ersten Probe bediente sich Verf. schwarzer Knöpfe auf weißem Grund. Die vom Leben durchdrungene Arbeit der Phantasie brachten die Kinder mir von selbst entgegen, als ich danach spähte, wodurch sie

am natürlichsten aufgefrischt werden könnten. Nur bald dürften wir gegenseitig feststellen — in der II. Klasse —, daß am Erdgeschoß die Fekete's wohnen, die Köpfe der Kinder beim Fenster zu sehen sind, am Stock ebenfalls Leute hinausschauen, auch von oben konnten wir herablesen, wie viel in einem Zimmer wohnen. So wurde die Wohnstätte in Stockwerke und Zimmer verteilt.

Die ersten Tafeln waren einfacher, dem Rahmen des damals gelernten Einmaleins entsprechend. Später hat sich das Gebiet immer mehr entfernt, wo die Kinder wetteifernd kombinierten. Ihre Tätigkeit hatte das Verfahren derart in Bewegung versetzt, daß sie in ihre Hefte ähnliche Täfelchen zeichneten und einklebten und daneben all das niederschrieben, was sie daraus ersinnen konnten. So lasen sie z. B. von der vorher gezeichneten Tafel folgendes herunter: auf jedem Stock sind 3 Zimmer, im ganzen Hause 4×3 Zimmer. In einem Zimmer wohnen

• • • • • •	• • • • • •	• • • • • •	Viertes Stockwerk
• • • • • •	• • • • • •	• • • • • •	Drittes Stockwerk
• • • • • •	• • • • • •	• • • • • •	Zweites Stockwerk
• • • • • •	• • • • • •	• • • • • •	Erstes Stockwerk

5 Menschen, auf einem Stock 3×5 , in zwei Stockwerken zweimal 15, in 4 Stockwerken das vierfache. Ist $2 \times 15 = 30$, dann ist $4 \times 15 = 2 \times 30$, also 60. Ist 30 so viel, wie 2×15 , dann ist $60 = 4 \times 15$. Die Hälfte von $60 = 30$, der viertel Teil 15. Wenn man von einem Stock übersiedelt (es wird zugedeckt), bleibt 3×15 , das ist so viel, wie $30 + 15 = 45$. Der dritte Teil von 45 ist 15, weil auf jedem Stock 15 Menschen wohnen. Übersiedelt man von 3 Stockwerken, bleibt 15. Wenn 5 in einem Zimmer gewohnt haben, und 45 verzogen, bleiben 9 Zimmer leer, auf jedem Stock 3. Der neunte Teil von 45 ist 5, ein Drittel 15. Nehmen wir die über einander wohnenden Menschen: in 4 Zimmern wohnen 20 Menschen, in 3×4 Zimmern $20 + 20 + 20 = 60$ Menschen. Der dritte Teil von 60 ist 20. Die 60 Menschen wohnen in 4×3 Zimmern und wenn 30 in 2×3 , nämlich 6 Zimmern (2 Stockwerken) unterkommen, dann können in 4×3 , nämlich 12 Zimmern 60 unterkommen. Die Zimmer verteilten die 60 Menschen in 12 Teile. Auf jedes Zimmer kommen 5 Menschen: von 60 ist der zwölfte Teil 5.

Wenn in 4 Zimmern $4 \times 5 = 20$ Menschen wohnen, so wohnen in 8 Zimmern (über einander) das doppelte von 4×5 , nämlich $20 + 20 = 40$ Menschen.

Diese Denkweise ist in solcher Form niedergeschrieben, wie es die Kinder auf Grund der ersten Anschauung selber kombinierten. Es fand sich auch ein solches, welches fragte, ob es in Gedanken noch einen Stock zubauen darf, so wurde $60 + 15 = 75$.

Darauf hin legte Verf. die Tafel zur Seite und auf Grund der Gedächtnis-Zahlbilder begann das Nachdenken, und zwar immer in solch einer Zusammenstellung, wie es die konkrete Anschauung andeutete. Die 15 Menschen wohnten nunmehr in 5 Stockwerken, auf jedem waren 15, $2 \times 15 = 30$, $30 + 30 + 15 = 75$, oder $5 \times 15 = 2 \times 15 + 2 \times 15 + 1 \times 15$. In 75 sind fünf 15. Verteile ich 75 fünffach, kommt 15 auf einen Stock. In jeder 15 sind 3 Fünf, in 30 sechs 5, in 60 zwölf 5, in 75 noch 3 Fünf, insgesamt 15 Fünf. In 75 ist 5 enthalten 15-mal. Das wird nur auch von 5×3 Zimmern verständlich. Decke ich 2 Stockwerke zu, bleibt $3 \times 15 = 45$. 3×15 Menschen wohnen in $3 \times 3 = 9$ Zimmern. Auf vier Stockwerken wohnten sie in $4 \times 3 = 12$ Zimmern. Es kamen dazu 3, in 15 Zimmern wohnen $15 \times 5 = 75$ Menschen.

Bei der Folgerung zeigte der „Errater“ auf der Tafel, wo er das *sieht*, was er sagt. Eine wichtige Bedingung der Gehirnanordnung, vornehmlich mit Rücksicht auf die Schwachen, ist, all das in ruhigem Zeittempo und in einem zeitlich friedlichen Rhythmus der Deutungsgeste einzustellen, was das Sehen im Raume neben oder unter einander einrichtet. Die Tafel legt man nach gehöriger Einübung weg, und diese Geste kommt bei den durch die innern Zahlbilder wiederholten Kombinationen mit ihren motorischen Gedächtnisspuren zu Hilfe. Die Variationen werden dadurch vielgestaltiger, daß sich stets jemand meldet, der „anders darauf gekommen ist.“ Die frischen Gehirne bringen in jedem Augenblick neue Variationen hervor. Zweiwöchentlich eine Stunde, anfangs auch mehr kann diesen Übungen solange gewidmet werden, bis das Kopfrechnen mit den vier Spezies ganz sicher von dannen geht.

Was vermögen die Blinden ums Haus herum, im Garten und in wirtschaftlichen Arbeiten zu leisten.

Von **Karl Herodek**, Direktor des Landes-Blindeninstituts, Budapest.

Bei Jahresschluß wurde den Zöglingen, die entweder noch ein klein wenig oder gar nichts sehen, anheimgestellt, niederzuschreiben, mit was für Arbeiten im, außer dem Hause und ums Haus herum, sie die Ferien verbrachten.

35 Schüler zählten 53 verschiedene, selber verübte Arbeitsgattungen her, welche einer leichteren Übersicht halber folgendermaßen lauten:

I. *Wirtschaftliche Arbeiten ums Haus herum*: 1. Geflügelfütterung. 2. Tränkung. 3. Holztragen. 4. Wasserholen. 5. Holzsägerei. 6. Düngertragen. 7. Bohnenlösen. 8. Maisschälen. 9. Maisauskörnern. 10. Viehfüttern. 11. Schweinefüttern. 12. Reitern. 13. Mohnablösen. 14. Einsacken. 15. Gurken und Bohnenreinigen.

II. *Wirtschaftliche Arbeiten am Felde*: 1. Garben messen. 2. Garben tragen. 3. Kartoffelklauben. 4. Bohnensammeln. 5. Heuhäufen. 6. Maisbrechen. 7. Getreidelesen. 8. Strohtragen. 9. Fruchtsammeln. 10. Pflügen. 11. Mohnklauben. 12. Futtersammeln. 13. Weiden.

III. *Gartenarbeiten*: 1. Jäten. 2. Obstlesen. 3. Zwiebelsammeln. 4. Begießen.

IV. *Hausharbeiten*: 1. Möbelabwischen. 2. Fegen. 3. Geschirrwischen. 4. Feueranmachen. 5. Kaffeemalen. 6. Zuckerstoßen.

V. *Ansonstige verschiedene Arbeiten*: 1. Glastragen. 2. Glasreinigen. 3. Drechseln. 4. Geige spielen. 5. Einkäufe im Laden. 6. Bürstenbinden. 7. Braillekopieren. 8. Orgelspielen. 9. Rollen. 10. Musikunterricht. 11. Aufsicht auf Kinder. 12. Lesen. 13. Hilfe im Laden.

Noch interessanter gestaltet sich das Bild der Arbeitsfälle, indem wir diejenigen gegenüberstellen, welche am häufigsten oder am wenigsten vorkommen. So begegnen wir unter den 35 Knaben in 15 Fällen Holzsägerei, Wassertragen, also solchen Arbeiten, welche sich in der Entfaltung der physischen Kraft zeigen oder in den Arbeitskreis des Mannes passen. Den zweiten Platz nehmen Geflügelfütterung und Bohnenlösen, den dritten Begießen und Feuermachen ein.

Der Arbeitskreis der blinden Jünglinge mit einem Überrest von Sehen ist nicht gleichförmig; je nachdem der Zögling den Eltern beim Verdienst beisteuern muß, demgemäß wird derselbe breiter oder enger. Der Landmann läßt sein blindes oder noch etwas sehendes Kind eher

arbeiten als der Fabrikarbeiter, zumal er intuitiv fühlt, daß er sein Kind mit Erfolg für die Wirtschaft gebrauchen könne. Es dürfte nicht uninteressant sein, mit Bezug darauf, folgenden Fall zu erwähnen:

R. Gy. ist völlig blind und der Sohn eines Landwirts, berichtet über sich selbst, wie folgt: „In der Wirtschaft: bei der Ernte band ich Garben, weidete hinterher die Pferde und beim Eintragen half ich den Wagen anhäufen. Als aber mein Vater und Bruder in Tristen legten, stand ich indessen vor den Pferden, damit sie nicht entkommen. Als jedoch die ganze Familie solche Arbeiten am Felde verrichtete, bei denen ich nicht mithelfen konnte, fütterte ich inzwischen zulaus das Kleinvieh und die Schweine. Nachmittag und des Abends weidete ich die Kühe. Endlich während der Acker brach lag, arbeitete ich mit meinem Bruder: ich hielt den Pflug, er führte das Pferd. So vergingen die Ferien.“

Die Arbeitsgattungen unserer heranwachsenden *Mädchen* sind wechselreicher, vielfacher und häufiger. 25 Mädchen verrichteten 59 Arbeiten, welche sich folgendermaßen verteilen:

I. *Küchenarbeiten*: 1. Mehlspeise- und Brotkneten. 2. Nudeln bereiten. 3. Bohnen- und Gurkenscählen. 4. Geschirr in Ordnung bringen. 5. Tischdecken. 6. Waschen. 7. Mohnbrechen. 8. Kaffeemahlen. 9. Zucker- und Salzstoßen. 10. Holzeintragen und spalten. 11. Zwiebelreinigen. 12. Hilfsarbeit in der Küche und ums Kochen herum. 13. Feueranmachen. 14. Mehlsieben. 15. Rollen. 16. Plätten.

II. *Häusliche Arbeiten*: 1. Fegen. 2. Waschen. 3. Abwischen. 4. Fensterwaschen. 5. Zimmeraufräumen. 6. Betten. 7. Scheuern.

III. *Wirtschaftliche Arbeiten ums Haus herum*: 1. Schweine und Geflügelfütterung. 2. Gänsehüten. 3. Wassertragen. 4. Gurkenwählen. 5. Bohnenauslösen. 6. Maisauskörnern. 7. Streuwegschaffen. 8. Tränkung und Fütterung des Viehes. 9. Hilfe beim Häckselschneiden. 10. Bedienung der Maschine. 11. Mohnbröckeln. 12. Buttern. 13. Melken.

IV. *Garten- und Feldarbeiten*: 1. Jäten. 2. Rübensammeln. 3. Rübenreinigen. 4. Gemüsebegießen. 5. Nuß- und Haselnußklaubn. 6. Mais-, Kartoffel-, Gurken- und Grünzeugsammeln. 7. Obstlesen.

V. *Ansonstige verschiedentliche Arbeiten*: 1. Handarbeit. 2. Kinderwarten. 3. Ladeneinkäufe. 4. Brailleschrift. 5. Braillelesen.

Die von Mädchen verrichteten Arbeiten umfassen 316 Fälle. In 19 Fällen Waschen, 15: Handarbeit, 14: Möbelreinigen.

J. T., eine völlig blinde Tochter eines Gewerbetreibenden in der Provinz, erzählt über ihre Beschäftigung, wie folgt: „Jeden Tag räumte ich zwei Zimmer und eine Küche auf, die Kinder wusch ich und klei-

dete an, half der Mutter beim Kochen, nach dem Essen habe ich das Geschirr abgewaschen und abgetrocknet. Beim Brotbacken siebte ich das Mehl und knetete mit meiner Mutter das Brot. Ich wusch, rollte und plättete die einfachen Kleidungsstücke. Ich fütterte auch die Schweine und das Geflügel, des Morgens fegte ich aus, gab Futter den Kühen, sammelte im Gemüsegarten Bohnen, Erbsen, Gurken, Grünzeug und trug Wasser. Ich handarbeitete. In meiner freien Zeit spielte ich mit den Kindern der Arbeiterinnen.

Sodann vergleicht Verf. drei Typen, ein hauptstädtisches Mädchen und zwei aus der Provinz, und stellt fest, daß der Arbeitskreis des hauptstädtischen Mädchens begrenzter und weniger wechselreich ist als der an ähnlicher Unzukömmlichkeit leidenden Freundinnen aus der Provinz. Beide überflügelt in der Vielgestaltigkeit der Arbeitsgattung das nur sehr schwach sehende Provinzmädchen, was auch natürlich ist, denn wie wenig jemand auch sieht, erweitert sich sofort sein Arbeitskreis, und das gewonnene Bild gestaltet sich wechsel- und farbenreicher.

Verf. summiert seine Anschauung folgendermaßen:

1. Für blinde Jünglinge mit einem restlichen Sehen, besonders wo es sich um Kinder halbwegs begüterter Landwirte handelt, eignet sich der Ackerbau als einer der besten Lebensberufe. Die Mädchen mit einem geringen Überrest des Sehens sind gleichfalls sehr geeignet für gewisse häusliche Arbeiten.

2. Für vollends Erblindete sind nur in dem Falle das Ausbilden in den Garten- und Feldarbeiten aus *Zeitvertreib*, oder Gesundheitsrücksichten am Platze, wenn das Blindeninstitut materiell gänzlich gedeckt ist, d. h., daß es die unterbrachten Blinden auf eigene Kosten ~~verpflegt~~, unterstützt und beschäftigt, ohne von ihrer Arbeit auf die Einnahmen zu rechnen.

Regelung der Lage unehelicher Kinder aus juristischen, volkswirtschaftlichen und pädagogischen Gesichtspunkten.

Von **Josef Sándor**, Richter am Kön-Gerichtshof und beim Jugendgericht, Brassó.

In seinem am 8. Mai d. J. in der Rechts- und Kinderschutzabteilung der Ung. Gesellschaft für Kinderforschung gehaltenen Vortrag beleuchtet er die Frage sehr eingehend und gelangt zu folgendem Ergebnis:

Es müsse damit gerechnet werden, daß neben der ehelichen Lebensgemeinschaft auch außerhalb der Ehe Kinder geboren werden.

Die Entwicklung des gesellschaftlichen Lebens verweist keinesfalls auf eine entgegengesetzte Richtung. Wo solche Kinder auf die Welt kommen, müsse diese Tatsächlichkeit vom Standpunkt der Rassenvermehrung ausgenützt werden, denn die Vereitelung der Geburten hat einen größeren sozialen Nachteil, und nach sittlicher und rechtlicher Anschauung ist sie verwerflicher als die Beförderung der Geburten.

Sobald solche Kinder ins Leben gerufen werden, ist es ebenso ungerecht als unmenschlich, sie aus dem mächtigen Komplex der Berechtigungen zu verdrängen, vielmehr müßten sie dem Rechtszustand der ehelichen Kinder näher gebracht werden.

Das Mittel dazu wäre: in gewissen Fällen das Tragen des väterlichen Namens zu erteilen und eine Beziehung zum väterlichen Erbrecht zu schaffen.

Den unehelichen Kindern sollte man zumindest einen solchen pädagogischen Schutz angedeihen lassen, wie den ehelichen.

Indem aber das eheliche Kind schon seinem familiären Zustande zufolge eines elterlichen Schutzes teilhaftig wird, so sollte auch dem unehelichen Kinde ein physischer und moralischer Schutz gewährleistet werden, in der Person eines beruflichen, jedoch zur Rechenschaft verpflichteten Beschützers.

Kinderpolizei in Szeged.

Von Bürgerschullehrer Leopold Nemes.

Der ausgezeichnete Oberstadthauptmann der Stadt Szeged Dr. *Josef Szalay*, der sich schon wiederholt liebevoll der Angelegenheiten von Jugendlichen angenommen hat, richtete folgende Zuschrift an den Vorsitzenden der Szegeder Filiale der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung:

„Mit Bezug auf die durch den Krieg hervorgebrachten schädlichen Erscheinungen, welche sich im sittlichen Gebaren der Kinder und überhaupt der Jugendlichen auf den Straßen, in öffentlichen Lokalitäten und deren Umgebung täglich ereignen, sei es mir gestattet, die hochlöbliche Szegeder Filiale der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung zu ersuchen, mir ihre vollends wertvolle und unbedingt erfolgreiche sittliche Unterstützung zur Durchführung meines folgenden, in seiner Wirkung aussichtsvollen Planes zu gewähren:

Die Jugendlichen verüben auf verschiedenen Orten und Zeit-

punkten wider die öffentliche Ordnung, Gesundheit und Sittlichkeit verstoßende Handlungen.

Der infolge des außergewöhnlichen Zustandes entstandene Personalmangel erschwerte in weitaus größerem Maße die Aufrechterhaltung der öffentlichen Ordnung, weshalb die Oberstadthauptmannschaft mit dem Plane hervorrückt, die schon kraft ihres Berufes höchst geeigneten Lehrpersonen beider Geschlechter, ferner für die Angelegenheit der Kinder hingebungsvoll arbeitende Mitglieder der Gesellschaft mit solchen Stadthauptmannsvollmachten zu versehen, welche sie berechtigen, nach Einsicht und der Notwendigkeit gemäß wenngleich auch telephonisch einen intensiven Beistand der Polizei unmittelbar in Anspruch zu nehmen.

Somit ersuche ich die sehr verehrte Gesellschaft, sie möge in ihrem Kreise Anhänger sammeln und zugleich mitteilen, wer von Damen und Herren ihre Mitwirkung im Interesse des genannten Zweckes in bezeichnetem Sinne anbieten möchte.“

Der Ausschuß unserer Filiale machte sich in der Sitzung vom 3. April die angeregte Idee mit großer Begeisterung zueigen. In der Versammlung vom 10. Mai legte Prof. *Georg Kádas*, der eigentlich diesen Gedanken anschnitt, ein ausführliches Programm vor. Der Ausschuß bezeichnete in der Wirksamkeit der Kinderpolizei folgende Prinzipien für maßgebend:

1. Die Kontrolle, bzw. der Schutz erstreckt sich außer den eigentlichen Jugendlichen auch auf Kleinkinder und Säuglinge, insofern deren körperliche oder sittliche Gesundheit infolge von Böswilligkeit oder Vernachlässigung ihrer Aufseher gefährdet erscheint.

2. Richtung und Maß der gesellschaftlichen Kontrolle ist wie folgt:

Unter Kontrolle und Schutz der Jugendlichen sei deren Mahnung, Rüge, Ermahnung, Zurechtweisung, Unterweisung, die Anmeldung bei den Eltern und im äußersten Falle die Inanspruchnahme der Polizei, bzw. der Aufsichtsbehörde der Jugendlichen zu verstehen, ferner sollen alle angezeigt werden, die zum körperlichen oder sittlichen Niedergang der Minderjährigen beitragen.

Die Anmeldung an die Aufsichtsbehörde der Jugendlichen kann auch mittels portofreier Korrespondenzkarte geschehen.

Die Inanspruchnahme der Polizei geschieht bei Vorweisung des Berechtigungsscheins mündlich, telephonisch oder schriftlich. Militär- und Zivilpolizei kann gleichmäßig in Anspruch genommen werden; wobei aber immer sorgfältig erwogen werde, ob dazu geschritten werden müsse.

Das Einschreiten der kontrollierenden Personen ist in folgenden Fällen besonders notwendig:

a) Wenn der Jugendliche in der Nähe von Gasthäusern und Unterhaltungsplätzen umherschleicht oder dortselbst geistige Getränke genießt.

b) Wenn er Gemeingut, Bäume und Parkanlagen, Häuser, Zäune und dergleichen beschädigt, verdirbt und Tiere quält.

c) Wenn er sich auf öffentlichen Plätzen herumrauft, flucht oder unsittliche und unflätige Worte ausschreit, oder wider die Moral und Schamhaftigkeit sich vergeht.

d) Wenn er trotz auffälliger Jugendlichkeit raucht.

e) Wenn er in einer Verbrecherbande oder strafblicherischen Tat, wie Diebstahl oder Einbruch, ertappt wird.

f) Wenn er aus welchem Grunde immer umherstreift oder ohne Obdach auf den Straßen unartig lebt, oder wenn er endlich sein eigenes oder das Heil seiner Mitmenschen gefährdet, wenn er z. B. die gewöhnlichen und elektrischen Wagen mit Auf- und Abspringen behelligt.

Das Programm wurde einhellig angenommen, wobei 150 Mitglieder ihren Anschluß an die heilsame Bestrebung anmeldeten. Einige Tage später versandte der Oberstadthauptmann die Legitimationen, deren Text so lautet:

Legitimation. Herr (oder Frau) N. N. ist berechtigt, gegen ordnungswidrige Handlungen Jugendlicher aufzutreten; zu diesem Zwecke sich auf jedem öffentlichen Orte unbehelligt aufzuhalten und den Beistand der Polizei in Anspruch zu nehmen.

Gleichzeitig aber warnt der Oberstadthauptmann in dieser Legitimation die eifrigen Mitglieder der Kinderpolizei vor jedweder Übertreibung, zumal dadurch das schönste Resultat beeinträchtigt würde, abzusehen. „Eher soll hundertfacher Übermut Nachsicht erfahren, als die schönste Musik der Welt: das aus Kinderherzen quellende Lachen verstummen.“

*

Die Nummer enthält noch folgende Aufsätze: 1. „Die Ernährung des Kindes“ von Privatdozent Dr. Julius Groß. 2. „Unsere Jugendliteratur“, von Dr. Ladislaus Négrády und 3. „Jugendmusikwerke“, von Ottmar Ságody.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Paedologische Gesichtspunkte in der körperlichen Erziehung der Schuljugend. Der Landessenat für Körperkultur arbeitet gegenwärtig an einer höchst wichtigen, grundlegenden, modernen Reform der körperlichen Erziehung betreffend sämtliche Schulstufen. Im Schuljahr 1915—16 hatte er die Leitsätze der ganzen großen Reform für sämtliche Schulen fertiggestellt, ferner die für die Ertüchtigung des Körpers nötige Zeit (viermal wöchentlich Körperkultur, 2 Spielnachmittage und einen Ausflugstag), wie auch die Grundgedanken der Lehrpläne und methodischen Verfahren und pädagogischen Systeme begründet. Im Schuljahr 1916—17 begann der Senat bereits mit Detailfragen: erledigte die *Lehrpläne für die Elementar- und Knaben- und Mädchenbürgerschulen*.

Der Geist, der die zurückgelegten Arbeiten des Senats für Körperkultur durchdringt, besteht einerseits darin, daß all die Systeme und Gesichtspunkte verwertet werden, die in neuester Zeit auftauchen. So werden unterschieden: 1. auf Seele und Körper gleichmäßig wirkende, sogenannte „erziehende Turnübungen (Freiübungen)“, 2. Spiele und 3. erziehende athletische Übungen (Sport). Diese Gruppierung wird von der Elementarschule angefangen alle Schulen hindurch durchgeführt, wodurch die Einseitigkeit des alten „Turnunterrichts“ gebrochen und der körperlichen Ertüchtigung in der geistigen Erziehung eine entsprechende Rolle angewiesen wird. 4. Nur noch mehr verbreitete und universeller gestaltete der Senat den Begriff der körperlichen Erziehung dadurch, daß er in seinen Kreis, besonders auf Urgierung seines Schriftführers, Andreas Andor, die handgeschicklichen Beschäftigungen der Kinder, wie *Slöjd, Gärtnerei*, mit heranzieht, zumal diese im Freien betrieben, den Körper stählen, den Geist erfrischen und überdies bilden. Einleuchtend charakterisiert die Pläne der Gedanken, wonach als Grundlage der sogenannten „erziehenden Turnübungen (Freiübungen)“ das modernste schwedische System (System *Lingh*) für alle Schulen angenommen wurde, ohne aber der wertvollen Elemente des deutschen Turnsystems zu entraten.

Nebst diesen bemerkenswerten Reformen verwertete der Senat solche Gesichtspunkte, welche die allgemeinen pädagogischen Richtungen und Werte der körperlichen Erziehung nur noch besser befestigen und ausgestalten. Es handelt sich hierbei nicht etwa um eine knechtische Nachahmung der schwedischen Systeme als vielmehr um deren

intensive, dem methodischen Vorgang nach ganz selbständige Umgestaltung. Folgende zwei Richtungen der Umgestaltung kommen in Betracht, die aber aufs engste mit einander zusammenhängen.

Eine umgestaltende Idee zielt aufs Durchgreifen der *ungarischen nationalen Gesichtspunkte* hin, bezüglich derer Seminarinspektor Alexander Farkas nachstehenden Vorschlag unterbreitete. Demgemäß sollen Lehrplan und System der körperlichen Erziehung ans Seelenleben und die nationalen Volksgewohnheiten des ungarischen Kindes angeschmiegt werden. Einen zweiten Gedanken, den *pädologischen*, trachtete Seminardirektor Ladislaus Nagy vorzuschlagen und mittels seiner ausführlichen Arbeiten in die Wirksamkeit des Senats einzugliedern. Laut dieser Anschauung sollen *Lehrplan und Methode* den *seelischen und körperlichen Entwicklungsstufen des Kindes angepaßt werden*. Das Vorherrschen der pädologischen Gesichtspunkte bringt die abstrakten Systeme der Seele des Kindes näher, ermöglicht eine gesteigerte Überwachung, Durchdringung, Entfaltung, eine sittliche und praktisch intensivere Durchführung der kindlichen Individualität, und indem die Entwicklungsstufen und die im Unterricht nutzbar machenden Spiele, Tänze und verschiedenen Tätigkeiten auf Grund des ungarischen Kinderstudiums begründet wurden, so hat die kinderpsychologische Grundlage auch die ungarische nationale Richtung inne. Der Senat für Körperkultur machte sich die ihm auf Grund von gründlichen Motivationen und eingehenden Arbeiten vorgeschlagenen nationalen mitsamt den pädologischen Richtlinien zueigen und beschloß deren Verwertungen im Lehrplan und in den methodischen Anweisungen. Diese Prinzipien modifizieren in bestimmtem Maße das Material und die Methode nicht bloß der Kinderspiele, des Sports, Tanzes und der rhythmischen Übungen, sondern auch die der „erziehenden Turnübungen (Freiübungen)“.

Hauptstädtische Hilfs- und Lehrlingsschulen. Die Leiter der hauptstädtischen Hilfsschulen werden alljährlich von den Eltern stark bestürmt, deren Kinder die Jahrgänge der Hilfsschulen absolvierten und inzwischen das 15—16. Lebensjahr erreicht haben. Samt und sonders bitten sie um die weitere Aufnahme der Zöglinge, da sie nicht wissen, mit den Unglücklichen was zu beginnen, die ja die Eltern stören und hindern in ihrem Broterwerb. Diese Klagen werden von Jahr zu Jahr immer lauter, so daß bei den Einschreibungen der Schneider mit seinem 19 jährigen Sohne und der Palier mit seiner 20 jährigen Tochter gleichsam erwartet werden. Dieser Andrang veranlaßte Samuel Biró, den Leiter der Lehrlingsschule im VI. Bezirk, dem Magistratsrat anzu-

raten, eine neue Schule zu organisieren. Das hatte vollen Erfolg, so daß schon mit Beginn des vorigen Schuljahres unter dem Namen „*Hauptstädtische Knaben und Mädchen Lehrlingsschule allgemeiner Richtung*“ zwei derartige Schulen eröffnet worden sind. Eine im VI. Bezirk, eine zweite im II. Bezirk, beide mit Hilfsschulen verbunden. Zweck dieser Schulen ist, diesen Zöglingen einen ihren Fähigkeiten entsprechenden, *individuellen* Unterricht mit kleiner Anzahl zu gewährleisten und den schwachbefähigten die Ausbildung irgend welcher Beschäftigung angedeihen zu lassen, sie für einen Brotbewerb zu befähigen, die Schule also mit einer Beschäftigungswerkstätte zu ergänzen. Zurzeit sind 45 Zöglinge, unter denen finden sich Herren- und Damenschneider, Tischler, Installateur, Buchbinder, Ladenlehrling, Ausläufer, Tagelöhner, Glaser, Blumenmacher, Hausmädchen usw.

Adjuk a nép kezébe

A gyermeknevelés kis kátéját.

Ára 2 K, nagyobb (legalább 10 pl.) rendelésnél 25% engedményt ad a kiadóhivatal.

Nyilvános nyugtázás.

Tagsági díjat fizettek:

Budapesti tagok: 1914. évre: Futó Erzsébet. 1915. évre: Stepankó Albert. 1915—916—917. évre: Dr. Vangel Jenő, dr. Neu Tivadar, dr. Focher László. 1916—917. évre: Kármán Elemér dr. (2—2.), Oldal Anna, dr. Pruzsinszky János, Lakits Margit. 1917. évre: Dr. Szilassy Tiborné, Meller Ernőné, Balázs Benedikta, Győry Sándorné, Szente Pál, Selteneich Hona. Tardos Krenner V. né, Balázs Alice, dr. Vass Károly, dr. Szegő Arnold, dr. Révész Emil, Nemes Aurélné, Munk Mórné, Dévai Flóra, dr. Turcsányi Imre, dr. Turcsányi Imréné, Perl Klára, Szende Aranka, Sarlós Zsigmondné, Schuchmann Antal, Kanitz Arthurné, Pauks Albertné, Popper Camilla, dr. Forbáth Tivadarné, Gúth Pálné, dr. Révész Vilmos, Rózsa Ede, Vikár Kálmán, Brack Zsuzsanna, Liptai János, Horváth Margit, dr. Csáktornyay József, Neumann Magda, Ács Lipót, Moizer Imre, Ferenczy Ida, Lengyel Margit, dr. Haitseh Hona, Fuchs Elza, Lucza János, Fehérkúti Béláné, Kanyó Anna, Perczel Margit, Gárdos Géza, Kálmán Manóné, Ligeti Manóné, dr. Focher Lászlóné, Witz Béla, Benkő Márton, Schmidt József, Moravcsik Erika, Bonczy Erzsébet, Dunckel Károly, Dunckel Károlyné, dr. Krécsy Béla, özv. Goldstein Henrikné, Káldorné Ferencz Ella (1 K.). 1917—918. évre: Dr. Giesswein Sándor. 1918. évre: Dr. Dienes Valéria, dr. Jankura Iván, Mandl Bernátné, Scherer Sándor, Horn József. 1917—919. évre: Berger Dezső. 1918—919. évre: Dr. Tuszka Ödön.

Esztergomi tagok: 1917. évre: Karácsonyi Béla, Szolcszky János, Krompasky Sándor.

Szegedi tagok: 1914—917. évre: Móra Ferenc. 1915—917. évre: Fülöp József. 1916. évre: Lantos Béla, dr. Gerhauser József, Zsák József, Hort Erzsé, Dózsa Jakab. 1917. évre: Kövesi Lajos, Hort Erzsé, Rosenberg Nándor, Schnitzl Gusztáv, Gábor Lajos, Mayer Dezső, Milassin Gyula, Szabados Ödön, Ábrahám János, Szabóné Balázs Mariska, Fischhof Ági, Burghardt D. Margit, Csik Mária, Bohó Károly, Lovács József, Tóth Károly, Lantos Béla, Galler Kristóf, dr. Klein M., Kárász Józsefné, dr. Szivessy Lehelné, özv. dr. Szivessy Lászlóné, Vásárhelyi Julia, Hertelendy Jenő, Székely Gáborné.

Nagyvárad tagok: 1914—1916. évre: Huzella Gyuláné. 1917. évre: Dr. Bárdos Imre.

Kassai tagok: 1917. évre: Móczár Miklós, Baán Bertalan, Duke Ede. **Pozsonyi tagok:** 1917. évre: Steltzer Lajos, Grünfeld Sabina, Haitseh Ella, Knüppel Ella. 1917—918. évre: Dr. Jankovich Marcell.

Belényesi tagok: 1917. évre: Özv. Budaházy Zsuzsáné, Zih Károlyné, dr. Szarka Sándor, dr. Buder Ferenc, Dittler Ida, Dittler Róza. 1918. évre: Selagidu K. né.

Pécsi tagok: 1917. évre: Pozsgay Dezső.

Szolnoki tagok: 1915—916. évre: Kántz Ida. 1916. évre: Jeszenszky Gy.

Vácsi tagok: 1917. évre: Dr. Zádor János, Balás Gyuláné, Váró Károly, Natonek Dezső.

Szombathelyi tagok: 1917. évre: Bakos István.

(Folyt. köv.)

Pénztári hivatal.

